Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

NÁBOŽENSKÉ KOMUNITY VE SDÍLENÉM TRANSNACIONÁLNÍM PROSTORU

Disertační práce

Migrační studia

Autorka: **Mgr. Josefína Filip**

Školitelka: **doc. PhDr. Jelena Petrucijová, CSc.**

Olomouc

2024

Prohlašuji, že jsem disertační práci s názvem *Náboženské komunity ve sdíleném transnacionálním prostoru* vypracovala samostatně pod odborným dohledem školitelky a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 9. 5. 2024 podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří se na vzniku této práce podíleli. Poděkování patří mé školitelce, doc. PhDr. Jeleně Petrucijové, CSc., za cenné rady a čas, které mi při přípravě této práce věnovala. Dík patří i augustiniánům od sv. Tomáše v Praze, především otci Juanovi, že mě mezi sebe přijali a umožnili mi realizovat výzkum v jejich farnosti. Ráda bych poděkovala i svým kolegyním, spolužačkám a vyučujícím, kteří mě během studia inspirovali a motivovali (nejen) k jeho dokončení. Poděkování patří i mým nejbližším, zejména mým rodičům Kateřině a Jiřímu a mému manželovi Janovi, za jejich podporu a oporu při mém studiu a psaní této práce, a mým přátelům. A velké díky patří samozřejmě participujícím, kteří mi věnovali svůj čas, a bez jejichž ochoty se do výzkumu zapojit, otevřenosti a neúnavného elánu zodpovídat všechny mé dotazy by se tato práce neuskutečnila.

Anotace

Disertační práce se věnuje migrační praxi jedinců, kteří jsou součástí cizojazyčných náboženských komunit tvořících jednu katolickou farnost. Pozornost je zaměřena na podoby a dynamiku zapojení migrujících vázaných na migrační procesy, zahrnující adaptaci na život v nové lokalitě či udržování spojení s původními lokalitami a kolektivitami. Analýza těchto praxí a angažovanosti se opírá o proměnlivé kontexty, jako jsou sociokulturní zázemí, okolnosti migrace či osobnostní charakteristiky, které individuální migrační praxe formují. Teoretický rámec práce je navázán především na koncept transnacionalismu, integrace, a vzájemnou roli náboženství a migrace. Výzkumná část práce je zakotvena v kvalitativním přístupu, k analýze empirických dat byl zvolen přístup situační analýzy, v jehož rámci byla identifikována tři témata tvořící rámec migrační praxe – komunitní socium, Česko jako místo k životu a transnacionální participace. Migrační praxe byla identifikovaná jako současně probíhající v rámci dvou propojených rovin, kdy první rovinu tvoří praxe navázaná na aspekty života v nové lokalitě, a druhou rovinu tvoří rozmanité formy transnacionální praxe migrujících.

Klíčová slova: migrační praxe, cizojazyčné náboženské komunity, transnacionalismus, integrace

Annotation

The dissertation thesis focuses on the migration practices of individuals who are part of non-native-language religious communities forming a single Catholic parish. Attention is focused on the forms and dynamics of migrants' involvement tied to migration processes, including adaptation to life in a new locality and maintaining connections with their original localities and communities. The analysis of these practices and engagement is based on changing contexts such as socio-cultural backgrounds, migration circumstances, and personality traits that shape individual migration practices. The theoretical framework of the study is primarily anchored in the concepts of transnationalism, integration, and the mutual role of religion and migration. The research part of the work is grounded in a qualitative approach, with a situational analysis approach chosen for the analysis of empirical data. Within this framework, three themes forming the framework of migration practice were identified – community socium, Czechia as a place to live, and transnational participation. Migration practice was identified as simultaneously occurring on two interconnected levels, with the first level consisting of practices related to aspects of life in the new locality, and the second level consisting of various forms of transnational practices by migrants.

Keywords: migration practices, non-native-language religious communities, transnationalism, integration

OBSAH

Obsah ..... **vi**
Seznam obrázků ..... **viii**
Seznam tabulek ..... **ix**
Úvod **1**
1 Migrace a transnacionalismus **3**
1.1 Transnacionální obrat 5
1.2 Metodologický nacionalismus 8
1.3 Transnacionální sociální prostory 10
1.4 Transnacionální moc 12
1.5 Transnacionální praktiky 13
2 Integrace migrujících **16**
2.1 Občanství jako prostředek integrace? 17
2.2 Transnacionalizovaná integrace 20
2.3 Limity konceptu integrace 21
2.4 Současné přístupy ke studiu integrace 22
3 Migrace a náboženství **25**
3.1 Náboženství a migrace: reflexe vzájemných interakcí 26
3.2 Náboženství jako katalyzátor integrace? 31
3.3 Transnacionální náboženské formace 32
3.4 Transnacionální náboženské praktiky 34
4 Od teorie k empirii **37**
4.1 Výzkumná lokalita 38
5 Výzkumná část **41**
5.1 Cíl výzkumu a výzkumná otázka 41
5.2 Paradigmatické ukotvení práce 42
5.3 Výzkumný soubor 44
5.4 Metody tvorby dat 48
5.5 Situační analýza 51
5.6 Etická dimenze 54
5.7 Limity výzkumu 56
5.8 Pozicionalita 58
6 Analýza a interpretace dat **60**
6.1 Mapy sociálních světů a arén 61
6.2 Poziční mapy 62
7 Hlavní témata **65**
7.1 Komunitní socium 65
7.2 Česko jako místo k životu 79
7.3 Transnacionální participace 87

8 Diskuse **98**
9 Závěr **114**
Literatura **119**
Přílohy **142**

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Národní zastoupení participujících 46
Obrázek 2: Matice situační analýzy, zpracováno dle Clarke (2021, s. 230).....52
Obrázek 3: Mapa sociálních světů a arén 61
Obrázek 4: Poziční mapa 63

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Věková struktura participujících 47
Tabulka 2: Délka pobytu participujících 47

ÚVOD

Tato práce se zaměřuje na migrační praxi jedinců, kteří jsou součástí vybraných cizojazyčných náboženských komunit fungujících v rámci jedné katolické farnosti. Migrující se na jedné straně zapojují a angažují v novém prostředí, ale zároveň zůstávají aktivní i v rámci původních sociálních polí a skupin. Jejich životy tak probíhají v rámci transnacionálních sociálních prostor, které prostupují hranice národních států. Podoba a dynamika takové participace se však odvíjí od řady proměnlivých faktorů, které tvoří jedinečné obsahy individuálních migračních praxí participujících. Sociokulturní zázemí, okolnosti migrace či osobnostní charakteristiky a motivace se propisují do interpretací životních realit a formují tak jejich konceptualizaci samotnými sociálními aktéry. Stejně tak lokálně specifické prostředí vybraných komunit, a rovněž i samotný prvek náboženské přináležitosti konstituují unikátní prostředí, ve kterém se rozehrávají mnohočetné sociální procesy utvářející migrační praxi. Hlavní pozornost práce je tedy věnována porozumění těmto praxím v jejich komplexnosti a unikátnosti významů, které migrující přikládají svým životním situacím a snahám.

Migrace byla a je neoddělitelnou součástí naší reality, a její multidimenzionální vliv je patrný v různých oblastech života. Zkoumání podoby a dynamiky migrační praxe jedinců, kteří jsou součástí náboženských komunit, je tak navázáno na celou řadu doprovodných sociálních témat, jako je integrace migrujících, náboženská identita či soudržnost. Aktuálnost a potřeba věnovat těmto jevům výzkumnou pozornost tak pramení nejenom z již zmíněné variability okolností, která se podílejí na jejich unikátnosti a jedinečnosti, ale rovněž z důvodu jejich společenských dopadů. **Symbolickým cílem** práce je poukázat na tyto aspekty zkoumaného sociálního jevu a jejich vliv a dopady na širší prostředí a zapojené sociální aktéry.

Snaha o porozumění daným tématům v teoretické rovině je základem pro **poznávací cíl** práce, který sleduje dva sub-cíle – teoretický, zaměřující se na konceptualizaci a analýzu stavu poznání v návaznosti na relevantní témata, a výzkumný. Teoretické rámování práce zároveň vytváří předpoklady pro možnosti zkoumání zvolených jevů. Tato práce se tak soustředí zejména na identifikaci aspektů ovlivňujících podobu migrační praxe a její dynamiku, mimo jiné na vliv náboženské přináležitosti obecně či role zvolené náboženské komunity konkrétně.

Aplikační cíl práce se zaměřuje především na přesah, která mohou má výzkumná zjištění mít. Porozumění migračním praxím navázaným na angažovanost ve specifickém prostředí mezinárodních náboženských komunit umožňuje lépe porozumět objevujícím se formám a obsahům vázaných na takto specifické prostředí, což může nabídnout nový vhled do působení takových kolektivit a jejich roli v životě migrujících. Rovněž hlubší porozumění interakci zkoumaných kolektivit mezi sebou a směrem k širší společnosti může posloužit zainteresovaným sociálním aktérům jako východisko pro rozhodování navázané na tuto oblast, ať už na institucionální úrovni zmíněné farnosti, popřípadě na úrovni výkonných činitelů.

V návaznosti na výše otevřená témata a aspirace obsahuje práce následující části. **První kapitola** se věnuje teoretickým východiskům transnacionalismu, jeho aspektům a vazbě na migrační praxi. **Druhá kapitola** se věnuje teoretickým východiskům navázaným na konceptualizaci integrace migrujících, její provázanosti s transnacionalismem a vazbě na migrační praxi. **Třetí kapitola** se věnuje migraci a náboženství, jejich vzájemným spojitostem a podobám na ně navázaných praktik, které v různých kontextech nabývají. **Čtvrtá kapitola** značí přesun od diskutované teorie směrem k východiskům pro empirii a obsahuje popis výzkumné lokality. **Pátá kapitola** zastřešuje výzkumnou část práce a obsahuje cíle výzkumu a výzkumnou otázku, následovanou paradigmatickým ukotvením práce, konstrukcí a charakteristikou zvoleného výzkumného vzorku, vybranými metodami tvorby dat, části věnující analytickému přístupu situační analýzy, který byl pro tuto práci zvolen, etické dimenzi práce, limitům výzkumu, a popisu pozicionality. **Šestá kapitola** se pak věnuje analýze a interpretaci dat, zejména samotné situační analýze dat a nabízí dva druhy map v rámci ní realizovaných. **Sedmá kapitola** se věnuje analýze a interpretaci třech hlavních témat, která ze situační analýzy vzešla. **Osmá kapitola** obsahuje diskusi výsledků analýzy dat.

1 MIGRACE A TRANSNACIONALISMUS

Migrace zůstává dlouhodobě diskutovaným tématem těšícím se zájmu vědců a akademiků z různých vědních oborů. Je zkoumána ze všech možných úhlů, reflektujících vysokou heterogenitu konstitutivních prvků a forem, které se v souvislosti s ní objevují. Původní teorie migrace sice cílily především na objasnění důvodů a motivací, které k ní vedou, a byly charakteristické zejména zájmem o ekonomické aspekty, avšak přestože ty jsou jedním z klíčových prvků migračního rozhodování, rozhodně nejsou jediným a často ani nejdůležitějším. Pro pochopení lidské mobility je tak zapotřebí vzít v úvahu celou řadu dalších vlivů a motivací, které se na její konceptualizaci podílejí, a jejichž uchopení je pro vykreslení dynamických procesů migrace stěžejní (Cohen & Sirkeci, 2021). Migrace rovněž není izolovaným jevem, ale je vzájemně navázána na pohyb kapitálu, zboží či myšlenek, což z ní činí jeden z důležitých faktorů globálních změn, a to jak ve smyslu jejich projevu, tak i jejich příčin. Globalizovaná podstata migrace dnešní doby nevyhnutelně přináší kulturní, sociální či ekonomické změny, které ovlivňují společnosti po celém světě, a které jsou často předmětem kontroverze či polarizace těchto společností, neboť se migrace stává ve veřejném prostoru vysoce emotivním tématem (de Haas et al., 2020). Navzdory patrným snahám o posílení hranic národních států či větších nadnárodních celků je však současná doba vlivem nedávného i dlouhodobého politického, ekonomického, kulturního, sociálního, technologického či demografického vývoje charakteristická vysokou mírou migrace. Ta zahrnuje rozmanité formy mobilit, rozkládající se napříč zeměmi, jejichž důvody se rozprostírají od hledání přívětivějších ekonomických či pracovních příležitostí, snahy o spojení se s rodinnými příslušníky až po hledání bezpečného místa k životu. Studium migrace se tak zaměřuje na rozličné faktory ovlivňující rozhodnutí k odchodu, tranzit, život v nové destinaci a integrování skupin do odlišných sociokulturních či politicko-ekonomických kontextů (Gold & Nawyn, 2019).

Pokud na migraci nahlížíme jako na sekvenční proces[1] (byť rozhodně ne nutně lineární), ovlivněný již zmíněnými faktory a dalšími působícími silami, tato práce se věnuje migrační praxi spojené s fází napojenou na pobyt v nové destinaci, v tomto

[1] *International Organization for Migration* (dále jen IOM) (2024) definuje pět fází migrace, které mohou probíhat i jako cyklus – fázi před odjezdem, tranzit, příjezd, pobyt, cirkulační migraci či návrat a udržitelnou integraci či reintegraci.

případě v České republice. Tato fáze je charakteristická zejména adaptací a působením v novém prostředí, nehledě na to, zda je migrace zamýšlená na dobu určitou či neurčitou. Migrační praxi[2] koncipuji jako praktiky či strategie navázané na migrační zkušenost, které jsou ovlivněny doprovodnými faktory, jako jsou socioekonomické podmínky, legislativní aspekty, sociokulturní okolnosti a další. Migrační praxe zastřešuje různorodou škálu aktivit spojených s migrací a životem v nové lokalitě, mezi které patří např. zapojení se na trh práce, tvorba sociálních vztahů a vazeb, kulturní praktiky či udržování kontaktů s blízkými osobami v zemi původu (Brown & Gilmartin, 2020; de Haas, 2010; Inglis et al., 2021). Potřeba zapojení se do strukturálních aspektů života ve vybrané destinaci či obecně do nového sociokulturního prostředí ústí v různé strategie, které migrující v návaznosti na své cíle volí. Ty jsou, obdobně jako celá migrační praxe, podmíněny řadou provázaných proměnných. Heterogenita migračních zkušeností pramení rovněž z intersekcionální povahy sociálních okolností a vazeb, které ji doprovázejí, a jejichž vzájemná interakce jednotlivé migrační praxe formuje. Fungování migrujících v nových společnostech je doprovázeno zejména zvýšeným zájmem o integraci, která je obvykle konceptualizovaná jako sestávající z vzájemně propojených procesů, obsahujících ekonomické, politické, sociální, kulturní či identifikační aspekty, podílející se na její celkové podobě (Klarenbeek, 2021; Penninx, 2006; Spencer & Charsley, 2021). Migrační praxe navázaná na pobyt sice na jednu stranu reflektuje procesy spojené s integrací migrujících do nového prostředí, avšak na druhou stranu odráží i přetrvávající zapojení a interakci migrujících v rámci původní společnosti a prostředí. Teoretický rámec transnacionalismu, který tato práce využívá, nabízí vhodnou optiku pro nahlížení právě těchto přeshraničně fungujících procesů a spojení, která se rovněž podílejí na podobě a dynamice celkové migrační praxe.

Zvýšení zájmu o hranice národních států přesahující sociální, ekonomické, kulturní či politické vazby mezi lidmi, institucemi a místy se projevilo napříč vědními obory. Přestože má termín transnacionalismus kořeny především v antropologii a sociologii, byl záhy etablován i v politologii, historii, geografii, ekonomii, rozvojových studiích, religionistice a v neposlední řade i v migračních studiích (Morawska, 2003a; Vertovec, 2009). Společenskovědní zájem o něj byl rovněž doprovázen zvýšenou pozorností věnovanou globalizaci, která byla poháněna

[2] Termín *praxis*, vycházející z Giddensovy teorie strukturace, je interaktivním procesem, ve kterém jedinec prostřednictvím každodenních činností a interakcí reprodukuje sociální struktury, kterých je součástí, ale které má zároveň potenciál těmito činnostmi formovat a přetvářet. *Praxis* vyjadřuje základní rys lidské sociální existence, která není ani jednoznačně determinovaná, ani svobodná (Browne, 2017; Giddens, 1981).

rozpínáním ekonomiky, zdokonalením technologií a dopravy, a rostoucí přeshraniční spoluprací. To znamenalo posun od mezinárodní ekonomiky spojující vzájemně vymezené a distinktivní entity v podobě národních států směrem ke globalizaci projevující se v přeshraniční integraci výroby, obchodu a informačních toků. Národní trhy už tedy nejsou spojeny skrze hranice, ale stávají se transnacionálními. Klíčovou manifestací globalizace se tak stávají právě posílené transnacionální vazby mezi sociálními skupinami (Kobrin, 1997). Stejně jako globalizace neměla za následek koherentní, integrovaný a bezhraniční globální řád, tak i transnacionalismus nezpůsobil homogenizaci sociálních praktik či formací. Dynamická proměny globální pracovní síly (nejenom) vlivem migrace, rozmach informačních technologií, expanze nadnárodních trhů, posílení vlivu nadnárodních organizací a sociálních hnutí a stejně tak i proměnlivá pozice národních států zásadně ovlivňují a modifikují transnacionální formy a aktivity institucí a dalších skupin.

1.1 Transnacionální obrat

Přestože udržování přeshraničních vazeb a kontaktů migrujícími není novým fenoménem, zažíval v devadesátých letech transnacionalismus dobu obrození.[3] Do té doby většina výzkumů spojených s migrací věnovala pozornost spíše způsobům, kterými jsou migrující[4] integrováni do místa své migrace než těm, kterými zůstávají spojeni s místem původu. Takzvaný transnacionální obrat či „moderní" transnacionalismus nabídl analytickou alternativu zohledňující sílící intenzitu a rozsah cirkulačních toků lidí, informací či remitencí napojených na mezinárodní migraci (Faist, 2010; Levitt & Nyberg-Sørensen, 2004; Morawska, 2003a, 2003b; Vertovec, 2009). Transnacionalismus se tak stal jedním z výchozích způsobů nahlížení na migrační praktiky napříč sociálními vědami, neboť dokázal zachytit vícesměrné transhraniční vazby a interakce, které zůstávaly konvenčním teoriím migrace skryty. Ty totiž při analýze migrace využívaly dichotomizovaných kategorií sociálních věd, které ale nedokázaly zachytit simultánní zapojení migrujících ve vícero národních státech a z toho vznikající nové sociální formace. Migrující však budují sociální pole přesahující politické, geografické a kulturní hranice a zdánlivě

[3] Adjektivum transnacionální se objevilo již počátkem dvacátého století, kdy bylo použito jako označení charakteru poválečné ekonomiky v Evropě. Koncem šedesátých let bylo použito pro označení sílící vzájemné ekonomické a politické závislosti industrializovaných zemí a rozmachu nadnárodních společností s globální působností (Faist, 2010).

[4] Pojem *migrující* terminologicky reflektuje povahu migrace jako otevřeného a vyvíjejícího se procesu.

rozptýlené aktivity a praktiky jsou tak ve skutečnosti součástí jednoho propojeného pole sociálních vztahů. Klíčovým prvkem transnacionalismu je pak právě mnohočetné zapojení, které migrující souběžně udržují ve vícero společnostech (Basch et al., 1994).

Přestože se některé aspekty současného transnacionalismu migrujících liší od jejich původních forem, v mnoha ohledech jsou jim stále velmi blízké. Vertovec (2009) mezi původní rysy řadí např. geografické rozdělení rodin se zachováním silných emočních vazeb, zachování komunikačních drah se zemí původu, zasílání remitencí, cirkulační pohyb mezi migrační destinací a zemí původu, přetrvávající (aktivní) politické zapojení či zájem některých zemí o prosperitu jejich občanů v zahraničí. Tyto praktiky tedy doprovázely migraci již odnepaměti a jejich zaštítění termínem transnacionální tak spíše reflektuje dřívější absenci zájmu o ně nežli jejich faktickou novost. Soudobý výzkum zároveň odkrývá nové prvky, které jsou pro současné formy transnacionalismu migrujících charakteristické. Tendence uchovávat silné emoční vazby či loajalitu k tradicím nebo institucím jsou v dnešní době, stejně jako komunikační dráhy, amplifikované technologickým pokrokem. Ten se týká jak komunikačních, tak dopravních technologií, které mají za následek globální kompresi času a prostoru. Pro migrující je tak možné udržovat víceméně nepřetržitou komunikaci probíhající v reálném čase. Rychlost a intenzita těchto spojení zároveň vedou k tzv. normativnímu transnacionalismu, který recipročně přibližuje kontexty obou stran, a nemigrující jsou tak ještě více vystaveni vlivu praktik a hodnot jejich migrujících protějšků. Zároveň jsou tato spojení rozmanitější svou formou i obsahem, které reflektují vysokou diverzitu současných migrujících.[5] Technologická progrese a rozšíření působnosti nadnárodních organizací rovněž vede k intenzivnější a organizovanější politické participaci. Remitence se pro mnoho zemí staly zcela zásadní součástí jejich ekonomiky, a snahy o získání zahraničního kapitálu jsou mnohdy podpořeny vládními programy či investičními schématy. Mnoho zemí umožnuje duální občanství, čímž flexibilně reaguje na potřeby migrujících a legitimizuje možnosti vícečetných přináležitostí a participace (Joppke & Morawska, 2003; Vertovec, 2009). Přestože tedy transnacionální život není v kontextu mezinárodní migrace novým fenoménem, je v současnosti formován jinou konfigurací okolností (Joppke & Morawska, 2003) a transnacionalismus tak nabízí

[5] Diverzitou je zde myšlena především rozmanitost regionálního původu, genderu či socioekonomického statusu, a to jak v zemi původu, tak v zemi migrace. Diverzita se rovněž projevuje i v právním postavení migrujících či způsobu, jakým se začleňují do širší společnosti (Joppke & Morawska, 2003).

novou analytickou optiku, která umožňuje vidět to, co již dříve existovalo, ale kvůli nedostatku vhodných nástrojů nebylo vidět (Smith, 2003).

Otázka o „starých“ a „nových“ charakteristikách transnacionální migrace je však jen jednou z výhrad, které transnacionální obrat v migraci zpochybňují. Nejčastěji mezi ně dle Vertovce (2009) patří i konceptuální a pojmová neukotvenost, pojímání transnacionalismu jako protipólu asimilace a multikulturalismu, technologický determinismus jako hybatel transnacionálních procesů, celoplošné pojímání migrujících jako transnacionálně činných či generační omezenost a limity současné transnacionální participace. Green (2019) upozorňuje i na přílišný důraz kladený na smysl pro individuální příležitosti a mobilitu migrujících, který upozaďuje obtíže, které s sebou transnacionální zapojení přináší. Vykreslování migrujících bez námahy participujících a navigujících v různých sociálních kontextech vede k přehlížení výzev a svízelů, kterým migrující při udržování transnacionálních praktik čelí. Transnacionalismus tak může vést k mylně optimistické vizi téměř neomezené působnosti migrujících, která nedostatečně reflektuje vliv národního státu a jeho politik formujících možnosti zapojení (FitzGerald, 2023), a nerovnost způsobů, jakými lidé transnacionalitu prožívají. Přestože jsou tyto výtky důležitou zpětnou vazbou, a jsou v mnoha případech oprávněny, zůstává transnacionalismus užitečným nástrojem pro porozumění komplexitám migračních procesů, které na jednu stranu mohou nabývat nadnárodních forem, ale které jsou zároveň stále ukotveny v nacionální realitě. Nutnost v transnacionálním přístupu věnovat ještě mnoho koncepčních a empirických prací je však nabíledni, neboť transnacionální aktivity jsou velmi heterogenní a rozmanité, a to jak svým rozsahem a povahou, tak napříč jednotlivými migrujícími.

Popularita transnacionalismu v sociálněvědních disciplínách je, obdobně jako u jiných trendy termínů, doprovázena pluralitou a nekoherencí významů. Ta pramení z praktiky apropriace a redefinice konceptu bez ohledu na jeho kontextuální a diskurzivní souvislosti. Pluralita se však netýká pouze rozdílů mezi jednotlivými obory, ale i v rámci oborů samotných. Morawska (2003a) v této souvislosti volá po interdisciplinárním přístupu ke studiu transnacionální migrace, kterého se má dosáhnout skrze smysluplné „překlady“ pojmů a přístupů. Základem takovýchto překladů je reciproční porozumění epistemologickým předpokladům, koncepčním rámcům, diskurzům a analytickým a interpretačním strategiím jednotlivých disciplín. Jejich cílem je pak vzájemné mezioborové učení, kdy se vědci stávají

interdisciplinárními polylogy schopnými smysluplných překladů mezi různými disciplínami, což zároveň podporuje důvěryhodnost prací skrze reflexi a transparentnost implicitních epistemologických pozic a východisek. Dle Szaló (2007) však problematičnost absence teoretického konsensu týkajícího se transnacionální migrace vyvstává pouze tehdy, je-li na ni pohlíženo normativní optikou předpokládající nutnost uniformního používání pojmů a vnitřní teoretické koherence diskursů. Pojmová heterogenita však nebrání smysluplné konstituci a komunikaci různých interpretačních strategií, přestože k takovému vyjednávání často dochází formou sporů. Ty mnohdy pramení právě z nepochopení interpretačních pozic a východisek druhé strany, ale rovněž i z konfliktní podstaty akademického pole. V tomto ohledu je idea smysluplného překladu opodstatněná, neboť usiluje o dialogickou komunikaci jednotlivých diskurzů, která by mohla minimalizovat již zmíněná nedorozumění. Vidina interdisciplinárního dialogu garantujícího pokojnou mezidisciplinární kooperaci je však v tomto pojetí přeceňovaná a reflektuje normativního chápání kumulace a konstrukce vědění. Mnoho interpretačních strategií zkoumajících transnacionální migraci je tak propojeno s kritickou antropologií, jež se snaží formulovat analytické koncepty vhodně zachycující současný globální svět (Szaló, 2007, 2009).

1.2 Metodologický nacionalismus

Různá pojetí transnacionální migrace v diskurzivním kontextu antropologie však nevycházejí pouze z oborově-mainstreamových epistemologických předpokladů, které upřednostňují interpretační strategie vycházející z optiky metodologického nacionalismu. Naopak se transnacionální migrace jako objekt zkoumání stala alternativou k těmto převládajícím tendencím, neboť její studium poukázalo na neopodstatněnost dualismu a hierarchických diferencí pramenících z národního státu (Szaló, 2007).

Metodologický nacionalismus, předpokládající organizaci společností v podobě národů/států jako přirozenou a jedinou sociální a politickou formu moderního světa, sugeruje teritoriální chápání společností, jež stojí na státem vytvořených a kontrolovaných hranicích. Společenské vědy přistupující touto logikou k sociálním vztahům a symbolům chápou sociální hranice jako totožné s těmi státními, a stejně tak i hranice výzkumu jako těmito hranicemi vymezené. Národnost

a mezinárodnost, dva vzájemně spřízněné a udržující se pojmy[6], jsou postaveny do opozice vůči konceptuálnímu řádu formovaného transnacionalismem. Transnacionalita dává vzniknout novým formám života, myšlení a praxe, které dualitu „buď/anebo“, vycházející z národní optiky, nahrazují ne-národním (nebo také sou-národním) „a zároveň“. Tyto formy nerespektující formální hranice státu jsou formami transnacionálními. Sociální reálie protínající nebo unikající předpokládané harmonizaci státu a společnosti totiž zůstávaly národní optice skryty. Kategorie „transnacionálního“ se ale vymyká pojmové dualitě, neboť neguje logiku uspořádávání a klasifikování jako „buď/anebo“ a vyzývá k chápání právě optikou „a zároveň“ (Beck, 2006).

Wimmer a Glick Schiller (2002) identifikovali tři formy metodologického nacionalismu – opomíjení národního rámce modernity, naturalizaci národního státu a teritorializaci sociální vědy. Tyto recipročně se protínající formy se v různé síle objevují v rozmanitých oblastech zkoumání a rámují ho unifikovaným a sebeposilujícím způsobem nahlížení na sociální realitu. Přestože nacionalistická politika a konflikty sehrály v dějinách devatenáctého a dvacátého století zásadní roli, objevují se ohledně nacionalismu, vzestupu národních států a etnicitě v klasické teorii modernity mezery. Rostoucí společenská diferenciace a modernizace měla vést k omezení významu etnických a nacionálních cítění, a nacionalismus byl tak považován za přechodné stádium na cestě k racionalizované a individualizované společnosti. Tato perspektiva však vedla k podcenění přetrvávajícího významu nacionalismu a jeho opomíjení jako objektu sociální teorie. Teorie strukturovány na základě principů národního státu se staly automaticky očekávanými a sociální vědy se tak opíraly o zjevnou danost světa rozděleného společnostmi vycházejícími z národních států. To vedlo k přehlížení paradoxu, že modernizace vedla k vytvoření národních společenství uprostřed moderní společnosti. Nekritické přejímání národního diskurzu, agend či historie a pojímání národně determinovaných společností jako přirozených analytických kategorií vedlo k naturalizaci národního státu v různých vědních disciplínách. Metodologický nacionalismus formoval prizma i výsledky bádání napříč obory a naturalizace národního státu se tak stala zásadní formou metodologického nacionalismu. K tomuto vlivu přispěla i bagatelizace účinku nacionalismu na tvorbu moderních států a demokracie a analytická

[6] Ve smyslu že princip národa/národnosti předpokládá princip mezinárodnosti a naopak. Mezinárodnost umožňuje a legitimizuje národnost, neboť princip její existence je vystavěn právě na pluralitě a předpokladu suverenity jednotlivých národů. Tyto dva pojmy pak tvoří výlučnou a úplnou jednotu, která je konceptem transnacionalismu narušena (Beck, 2006).

diferenciace těchto dvou propojených pojmů. Stejně tak i diferenciace společenskovědních oblastí rámovaných národním prizmatem umocnila neviditelnost tohoto propojení. Národní stát a jeho hranice se staly referenční jednotkou a ohniskem analýzy, a procesy přesahující jejich teritorium byly analyticky odděleny. Sociálněvědní analýza tak byla limitována a redukována teritoriálním vymezením jednotlivých států, kterážto skutečnost však nebyla nijak zpochybňována.

Predispozice pojímat hranice sociální reality jako propojené s geograficky kompaktními politicko-kulturními celky však byla s příchodem milénia ve světle přehodnocování dlouhodobého společenského vývoje podrobena kritické revizi. Snahy o překonání vlivu metodologického nacionalismu a posunutí vnímaní společnosti směrem od jejího „kontejnerového modelu" vedly k dialektickému rozpojování geografického a sociálního prostoru (Pries, 2001). Alternativním způsobem nahlížení na dynamický vztah mezi těmito dvěma prostory je koncept transnacionálního sociálního prostoru, který reflektuje jejich transformovanou konfiguraci.

1.3 Transnacionální sociální prostory

Proměnlivá povaha sociální reality vyžaduje rozvíjení nových teoretických konceptů, které se v kombinaci s empirickým výzkumem orientují na koncepci sociálních praktik, symbolů a artefaktů, které dokážou nahradit „kontejnerový model" společnosti. Transnacionální sociální prostory umožňují analyzovat koherentní sociální, kulturní, ekonomické a další fenomény přesahující teritoriální vymezení jednotlivých národních společenství. Mnohočetné prostory se v tomto pojetí mohou zhušťovat a překrývat v jedné geografické lokalitě, či se může jediný prostor rozpínat přes několik různých lokalit. Pries (2001, s. 18) definuje takové prostory jako *„konfigurace sociálních praktik, artefaktů a symbolických systémů, které se rozprostírají v různých geografických prostorech alespoň dvou států."* Zmíněné aspekty těchto *„stabilních, pluri-lokálních"* prostor jsou zároveň *„strukturovány lidským životem a strukturují jej"* (ibid, s. 8). Tyto prostory jsou tak produktem sociálních praktik, na jejichž utváření se rovněž podílejí, což reflektuje jejich konstruovanou povahu. Nejedná se však o zcela konstruktivistickou ani absolutistickou koncepci. Autor aspiruje na kombinaci prvků jak tradičně absolutistického pojetí, ve kterém je prostor pojímán jako mající vlastní existenciální vlastnosti nezávisle na konkrétních objektech, tak relativistické koncepce, ve které je

na prostor nahlíženo jako na konfiguraci těchto objektů v jejich pozičních vztazích. Prostor, který je výsledkem takovýchto vztahů, se pak stává objektivní a referenční konfigurací. V tomto smyslu se i domácnost či náboženská komunita, na které lze nahlížet jako na výsledky sociálních procesů a vztahů, stávají víceméně absolutistickými kontejnery, které ohraničují a strukturují sociální prostor zúčastněných aktérů, čímž se stávají objektivními předpoklady pro jejich každodenní život. Transnacionální sociální prostory či pole a sociální uskupení v nich vznikající však nejsou pouhými rozšířeními či prodlouženími jejich původních variant. Jedná se o nové formy vztahů a propojení, které se sice odkazují na původní i nový region (které propojují), avšak nemají jasně danou „centrálu" (Basch et al., 1994; Pries, 2001, 2022). Obdobně i Levitt a Glick Schiller (2004, s. 1009) koncipují prostory, kde dochází k transnacionálnímu dění. Sociální pole je v jejich pojetí *„soubor vícenásobně propojených sítí sociálních vztahů, skládajících se ze silných nebo slabých vazeb, jejichž prostřednictvím dochází k nerovnoměrné výměně, organizaci a transformaci myšlenek, praktik a zdrojů."* Stejně jako hranice sociálních prostorů nesplývají ani hranice sociálních polí s hranicemi národních států.[7]

Sociální prostory a pole se však nenachází ve vzduchoprázdnu a vždy se v nějaké míře odkazují k těm geografickým. Analytické rozpojování sociálního a geografického prostoru by nemělo vést k přehlížení významu a vlivu geografického prostoru, který pro transnacionalismus stále představuje. Stejně tak opuštění optiky metodologického nacionalismu ve prospěch transnacionalismu nevede k odmítnutí důležitosti a moci národních států jako aktivních činitelů v nadnárodním prostoru, ovlivňujících migraci (Jackson et al., 2004). Transnacionalismus paradoxně vychází právě z premisy toho, že byť národní státy, ke kterým se odkazuje, stále strukturují a organizují zásadní část života, nejsou jeho přirozenou a výlučnou součástí (Pries, 2001, 2022). Význam a povaha státních hranic a s tím spojené rozdíly v politice a legislativě vůči migrujícím, vojenské moci, ekonomickým podmínkám a stabilitě či rétorice nacionalistické hrdosti a loajality poukazují na přetrvávající význam státu při formování transnacionálních praktik (Levitt & Jaworsky, 2007; Morawska, 2007). Mocenský aspekt národních a nadnárodních aktérů tak v transnacionálním prostoru nezaniká, ale prostupuje všechny sociální vztahy.[8]

---

[7] Koncept sociálních polí má být korektivem k dalším alternativám k prizmatu metodologického nacionalismu, které však dle autorek nedostatečně reflektovaly přetrvávající moc národního státu. Autorky ve svém pojetí vycházejí z Bourdieuova konceptu sociálního pole, které reflektuje vliv moci na sktrukturu sociálních vztahů (Levitt & Glick Schiller, 2004).

[8] Moc je chápána jako demonstrující se ve vztazích, nikoliv jako substancializovaná entita. Výkon moci je pak praxí, která vytváří vztahy mezi jednotlivými prvky (Foucault, 1980).

1.4 Transnacionální moc

Regulované aspekty sociálního života odrážející hegemonické kultury jednotlivých států se tak při transnacionálních zapojeních stávají více zřejmými, neboť jsou migrující nuceni se v jejich mnohočetnosti navigovat. Politiky a regulace migrace, mnohdy formovány jednotlivými diskurzy a sledovanými zájmy, migrující kategorizují, kontrolují a řídí. V těchto politikách figuruje nejenom vztah vůči jedinci, ale i širší mocenská dynamika vůči ostatním zemím. Mezinárodní dohody a smlouvy mohou ovlivňovat vzorce migrace, stejně jako udělování víz a pracovních povolení funguje jako nástroj výběru „žádoucích" migrujících. Podobně i způsoby monitorování (a disciplinace) migrujících skrze dohledové technologie a procesy státních útvarů využívané k jejich kontrole reflektují jejich nerovné postavení vyplývající z legislativ jednotlivých zemí, které hrají klíčovou roli při utváření zkušeností a realit migrujících (Mavroudi & Nagel, 2016). Přestože je život v transnacionálních sociálních polích prostoupen různými místy a vrstvami moci, jež na migrující působí a formují je, může být zároveň tato mocenská dynamika ovlivněna nazpět i samotnými migrujícími. Migrace může být spojená s nárustem sociální moci, tedy vlivu na lidi či majetek, kterou migrující vůči zemi původu získává, přestože se mnohdy přemístěním dostává pod větší státní kontrolu. Transnacionální migrující mohou rovněž skrze participaci ovlivňovat nacionální, politická či náboženská hnutí, mohou podněcovat snahy za sociální spravedlnost či mobilizovat politické představitele směrem k podpoře jejich zájmů (Levitt & Glick Schiller, 2004).

Manifestace moci skrze regulované aspekty sociálního života závisející na jednotlivých státech je sice při transnacionální migraci velmi zřetelná, avšak vztahy moci nevyhnutelně přesahují jejich hranice. Navzdory různorodosti aparátů, které mají státy k výkonu moci k dispozici, totiž zdaleka nepokrývají celé pole mocenských vztahů. Dle Foucaulta (1980, s. 122) je *„stát nadstavbou ve vztahu k celé řadě mocenských vztahů, které zahrnují tělo, sexualitu, rodinu, příbuzenství, technologie atd."* Stát tedy v tomto pojetí funguje pouze na základě dalších, již přítomných mocenských vztahů, které formují (sociální) život. Ty jsou tak, stejně jako praktiky migrujících, ve své podstatě transnacionální.

1.5 Transnacionální praktiky

Praktiky migrujících, kteří jsou součástí transnacionálních prostorů či polí, jsou ovlivňovány nejenom skrze státy, přes které se tato pole rozprostírají, ale i skrze další instituce, které se v nich vyskytují a působí. Snel et al. (2006) navrhují dělit transnacionální angažovanost probíhající v těchto prostorech jako na složenou ze dvou dimenzí, transnacionálních aktivit a identifikací. Transnacionální aktivity zahrnují konkrétní praktiky a aktivity, které mají ekonomickou, politickou, sociokulturní či náboženskou povahu, kdežto transnacionální identifikace se zaměřuje na míru identifikace s krajany žijícími mimo zemi migrace. Tato práce se bude věnovat zejména první uvedené dimenzi, avšak tyto dvě roviny jsou do určité míry vzájemně se překrývající, neboť jednotlivé aktivity mohou různým způsobem manifestovat nadnárodní identifikaci.[9]

Ne všichni migrující však participují na transnacionálních praktikách, naopak heterogenita rozsahu i intenzity takových praktik je jedním ze stěžejních rysů současného transnacionalismu a odvíjí se i od okolností, které individuální migrace rámují. Někteří migrující se zapojují jen v určité sféře či části jejich života, nebo má jejich zapojení příležitostnou povahu, reagujíc na různé sociální, kulturní, ekonomické, ekologické, náboženské či politické události (Faist, 2000; Levitt & Jaworsky, 2007; Morawska, 2007; Portes, 2003; Vertovec, 2009). Snahy o klasifikaci transnacionalismu daly vzniknout celé řadě konceptů, které se jej snaží z různých perspektiv uchopit.[10] Ve snaze zúžit analytický focus bylo například navrhováno klasifikovat transnacionální praktiky na základě jejich intenzity a mobility migrujících. Úzký či klasický transnacionalismus by reprezentoval pravidelné, vzorové, kontinuální aktivity spojené s vysokou mobilitou a široký či rozšířený transnacionalismus by se analyticky zaměřoval i na příležitostné, reaktivní zapojení kombinované s nízkou mobilitou (Itzigsohn et al., 1999). Jiní autoři ale na transnacionalismus nahlížejí jako na rozsáhlé aktivity zastřešující formální i neformální, sociokulturní či náboženské praktiky, které propojují sociální zkušenost na všech úrovních (Levitt & Glick Schiller, 2004; Levitt & Jaworsky, 2007; Morawska, 2007). Tato práce k transnacionalismu přistupuje optikou druhého

[9] Levitt a Glick Schiller (2004) v rámci konceptu sociálního pole rozlišují mezi způsoby bytí (*ways of being*) a způsoby sounáležitosti (*ways of belonging*). Způsob bytí označují sociální praktiky a vztahy, jíž se migrující účastní, avšak které neobsahují aktivní identifikaci. Způsoby sounáležitosti jsou tak oproti tomu kombinací konkrétních praktik a uvědomování si jejich identifikační roviny.

[10] Přehledný popis těchto různých přístupů a konceptualizací nabízí např. Vertovec (2009) či Tedeschi et al. (2022).

zmíněného přístupu a chápe jej v jeho rozsáhlém pojetí. Oblasti transnacionální praxe tak zahrnují ekonomické praktiky, politické praktiky, sociální a kulturní oblast či náboženské praktiky.

Transnacionální ekonomické propojení může nabývat mnoha podob a probíhat nejrůznějšími způsoby a cestami. Na rozdíl od nadnárodního podnikání, jehož výskyt je ojedinělejší, patří nadnárodní investice a zejména méně nákladné aktivity, jako je zasílání remitencí, mezi nejběžnější transnacionální ekonomické aktivity (Schunck, 2014). Motivace k migraci se často odvíjí od způsobu, jakým přísun remitencí ovlivní životní úroveň domácnosti a bude moci fungovat jako způsob sociální ochrany. Toky remitencí však nutně nesměřují pouze k zaopatření druhých, ale rovněž k akumulaci vlastního majetku v zemi původu. Příkladem mohou být tzv. *remitenční domy*, kterým se ve své studii transnacionálních investic do bydlení věnují Boccagni a Erdal (2021), které kromě role ekonomického významu plní i roli symbolů migrace či funkci druhého domova. Zvýšení či snížení remitencí zároveň může odrážet i úmysl migrujících v zemi migrace zůstat, či z ní odejít (Connell & Brown, 2020).

Možnosti politické participace jsou ovlivněny jak politikami země občanství, tak zeměmi migrace, avšak nejsou omezeny pouze na volební aktivity, naopak i skrze technologický pokrok došlo k jejich zásadnímu rozšíření. Účast migrujících na volbách, členství v politických organizacích či stranách, aktivní participace na kampaních či lobbování u politických orgánů s cílem ovlivnit jejich postoj vůči domovské zemi a další aktivity jsou součástí politických transnacionálních praktik (Helbert & Mascitelli, 2018; Levitt & Jaworsky, 2007). Peltoniemi (2018), věnující se transnacionálnímu politickému zapojení finských migrujících, zmiňuje kromě politik i další faktory ovlivňující participaci, jako jsou věk, dostupnost volební infrastruktury či osobní zájem o politiku. Nejčastěji se však migrující účastní nenáročných činností jako je sledování zpravodajských služeb země původu či udržování přehledu o jejím politickém dění (Snel et al., 2006). Jednotlivé dimenze transnacionálních aktivit však v některých případech nelze jednoznačně oddělit. Finanční příspěvky směřující do politicky angažovaných sdružení v zemi původu obsahují jak politickou, tak ekonomickou, tak sociokulturní rovinu a mohou být motivovány odlišnými zájmy. Klasifikace a rozlišování různých forem aktivit tak plní spíše analytickou funkci, zatímco empiricky se tyto roviny překrývají (Schunck, 2014).

Jak už bylo zmíněno výše, transformace telekomunikačních technologií a jejich dostupnost značně usnadnila a urychlila komunikaci napříč globálním

prostorem, což v důsledku otevřelo nové možnosti a způsoby transnacionální praxe. Vertovec (2009) takovou komunikaci, probíhající v reálném čase, označuje za sociální lepidlo pojící rodiny a další sociální formace napříč zeměmi. Většina transnacionálních praktik se odehrává právě v rodinách, jejichž život je mnohdy vlivem těchto praktik značně modifikován. Organizace domácnosti, bydlení, řízení rozpočtu, mezigenerační vztahy, gender či přístupy k rodičovství reflektují nové formy a vzorce nadnárodního rodinného života. Praktiky formující se a probíhající v těchto nových konfiguracích pak ovlivňují nejenom činnosti každodennosti, ale mohou se stát i prostředkem transformace původních rolí či struktur. V návaznosti na ideje, vzorce chování a další prvky sociálního kapitálu ovlivněného skrze migraci tak můžeme mluvit o sociálních remitencích, které se obdobně jako jejich ekonomické protějšky stávají komoditou ovlivňující každodennost ve více lokalitách (Özkul, 2020). Tato transformace se však může ubírat jak liberálnějším, tak konzervativnějším směrem. Levitt a Jaworsky (2007) v tomto kontextu zmiňují např. genderové rozdíly, které mohou být skrze migraci posilovány směrem k rigidnější povaze ve snaze ubránit se před vnímanou nemorální či nepřátelskou kulturou.

Náboženské praktiky rovněž podléhají obousměrnému vlivu transnacionalismu, neboť je mohou migrující přetvářet jak v zemi migrace, tak v zemi původu. Umírněnější či radikálnější transformace náboženské praxe mohou být, obdobně jako jiné transnacionální praktiky, doprovázeny různými politickými či sociálními důsledky (Levitt & Jaworsky, 2007). Participace na náboženských aktivitách je rovněž zdrojem sociálního kapitálu a globálně působící náboženské instituce tak mohou pro migrující představovat alternativu vůči vládním aparátům, neboť jim mohou nabízet cestu začlenění se do společnosti skrze sdílené praktiky.

Podoby a formy výše zmíněných praktik se vlivem působení různých sociokulturních prostředí a zkušeností mohou stát určitou brikoláží odpovídajících znalostí a kompetencí. Byť jsou prvky jednotlivých praxí do určité míry zakotveny v prostředí, ve kterém nabyly významu, lze je nebo jejich části využít i při vytváření nových praxí a kulturních (transnacionálních) repertoárů v novém prostředí. Tato selektivita praktik vede k obohacení sociokulturní praxe a umožňuje posilovat kulturní kompetence (Levitt & Jaworsky, 2007; Vertovec, 2009). To migrujícím umožňuje efektivně se orientovat v různých sociokulturních prostředích a pozitivně působit na trajektorii jejich mobility. Zároveň se migrující musí vyznat v mnohočetných socioekonomických a statusových pozicích, které v jednotlivých prostředích zastávají, a která reflektují měřítka jednotlivých zemí.

2 INTEGRACE MIGRUJÍCÍCH

Jak bylo předestřeno výše, integrace migrujících představuje jedno z ústředních témat doprovázejících mezinárodní migraci. Teoretické uchopení tohoto konceptu, primárně formováno v severoamerickém kontextu, však prošlo v průběhu času rozličnými změnami a transformacemi[11], které se snažily zachytit dynamickou a komplexní podstatu integračních procesů.[12] Ty jsou obecně vztahovány a klasifikovány v rámci jednotlivých dimenzí, zastřešujících stěžejní aspekty navázané na život v nové zemi, jako je přístup na trh práce a služeb, bydlení a zaměstnání, začlenění do širších sociálních vztahů a sítí či právní postavení migrujících (Heckmann, 2006; Penninx & Garcés-Mascareñas, 2016; Spencer & Charsley, 2021). Premisa zodpovědnosti za „úspěšnou integraci" ležící na bedrech samotných migrujících se však v posledních desetiletích přetransformovala v pojímání integrace migrujících jako recipročně fungujícího procesu, předpokládající proaktivní zapojení obou stran. Integrace je tak nahlížená jako multidimenzionální proces zahrnující kromě migrujících i další zúčastněné sociální aktéry (Goksel, 2018; Waters & Gerstein Pineau, 2015). Reciprocita takového pojetí rovněž implikuje důležité postavení integrace jako prvku a podmínky pro sociální soudržnost. Pozornost se tak přesunula z individuálního postavení nově příchozích ke kolektivním aspektům společnosti jako celku předpokládajících sociální soudržnost (Bauböck, 2006; Penninx, 2006). To však nutně vede k otázkám o identitě, povaze a společných rysech samotných společností, které utvářejí rámec a tím pádem i obsah jednotlivých integračních snah migrujících.

V Evropském kontextu se vývoj pohledu na integraci a s ní spojené politiky jednotlivých států odvíjel od jejich individuálních historií a přístupů. Národní modely integrace se v důsledku dynamických migračních vln ubíhaly nejrůznějším směrem, a definice integrace se odvíjela od kulturně zakořeněného chápání národa a národnosti, a s tím spojené národní identity. Přestože devadesátá léta a počátek milénia definuje určitý obrat směrem k rozšiřování práv a jistot spojených s pobytem migrujících v kontextu všeobecného uvolňování zákonů o občanství, následující roky

[11] Přehledný popis vývoje konceptu nabízí například Lindo (2005) či Topinka (2009).

[12] Důležitým bodem se v tomto ohledu stalo i formulace integračních politik, které byly úzce svázány s těmi migračními. Potřeba jejich konceptualizace se v devadesátých letech dostala vlivem nových forem a dynamik migrace do centra politické pozornosti, kde je od té doby stále hojně diskutovaným tématem (Penninx, 2006).

naopak přinesly odklon od této liberalizace prostřednictvím restriktivních migračních a integračních politik (Goodman, 2014; Joppke, 2017). Joppke (2007) tvrdí, že národní modely integrace a tradiční směřování imigrační politiky se však při zpětném hodnocení zdají jako nedostatečné či vyloženě pro integraci migrujících nepříznivé. Proklamovaný liberalismus a antidiskriminační politiky jsou dle něj vyvažovány neliberálními a restriktivními[13] postupy politik občanské integrace, které jsou zaměřeny na povinnosti (a práva), a které se postupem času staly nástroji kontroly migrace. Přestože je tedy obecné směřování evropských států, které je označované jako vedoucí k vyšší inkluzivitě, charakterizováno diskusí o redefinici občanství, na pozadí těchto polemik zároveň dochází k sekuritizace migrace právě skrze nástroje politik občanské integrace (Joppke, 2017). Instituce občanství jako právní vazba mezi jednotlivcem a státem však prochází zásadní změnou, zejména v návaznosti na možnosti duálního občanství, posouvajícího základní princip exkluzivity a teritoriality k překrývajícímu a přenosnému pojetí, činícího z občanství v kontextu migrace strategický prvek (Harpaz & Mateos, 2019).

2.1 Občanství jako prostředek integrace?

Ústředním motivem v návaznosti na integraci migrujících se s příchodem milénia stalo již zmíněné občanství. Koncept inkluze migrujících skrze občanství je rozvíjen řadou teoretiků, a i samotné občanství je podrobováno kritické reflexi. Západní státy konvergují k politice občanské integraci jako k novému modelu, který má nahrazovat „národní modely“ ztrácející svou analytickou relevanci. Model občanské integrace, tedy začleňování migrujících do hlavních institucí širší společnosti, v sobě spojuje integrační a migrační politiky, a kombinuje tak opatření podporující integraci migrujících spolu s opatřeními pro jejich výběr a kontrolu (Joppke, 2017). Přístupy k pobytu a občanství jsou však stále více podmiňovány řadou integračních požadavků a integrace migrujících je v kontextu globální konkurence chápána v instrumentálních pojmech nákladů a výnosů, zaměřujících se především na začlenění migrujících na trh práce a jejich přetváření na soběstačné, přispívající a flexibilní subjekty národní ekonomiky (Mouritsen et al., 2019). Občanská integrace často slouží jako cesta k získání občanství, což s sebou přináší otázky o jeho povaze a funkci v dnešním světě, a jeho roli jako proměnné ovlivňující podobu integračního procesu (Drbohlav, 2011).

[13] Byť co do rozsahu a míry se napříč zeměmi velmi liší.

Migrace zároveň podtrhuje politické jádro a hranice občanství, a zdůrazňuje politický vliv nad vstupem a výstupem, kterému slouží občanství jako kontrolní mocenský prostředek určující míru závazku vůči ne-členům (Bauböck, 2006). Tyto hranice jsou doposud hranicemi národních států, které zároveň poskytují základní struktury, které jsou pro život ve společnosti nepostradatelné. Nutnost a nevyhnutelnost života ve státě však ještě více problematizuje exkluzivitu spojenou s občanstvím, a mnozí tak volají po rekonceptualizaci modelu občanství spojeného s národním státem (Goodman, 2014; Joppke, 2007, 2017; Kraler, 2006; Mouritsen et al., 2019). Zároveň neexistuje shoda, jakým způsobem (a jestli vůbec) občanství nahradit. Cílem však není občanství zcela zavrhnout jako překonaný koncept, ale spíše ho redefinovat a podpořit jeho směřování k více inkluzivní podstatě a přizpůsobit ho tak výzvám přicházejícím skrze procesy globalizace a transnacionalismu.

Občanství je však stále jedním ze základních atributů národního státu, a jako model tak zároveň vždy podléhá kontextuálnímu vlivu, neboť jeho forma a obsah jsou výsledkem soupeřících zájmů a strategií zrozených v politických prostorech. Joppke (2010) na občanství nahlíží jako na členství, které zaujímá specifickou formu v dané politické komunitě, které v sobě kromě statusu zahrnuje i práva a povinnosti a v neposlední řadě také prvek národní identity. Obecnost takového pojetí však předpokládá existenci různých forem občanských či národních států, a zároveň umožňuje členství ve vícero politických komunitách najednou. Jejich existence s sebou tak nutně přináší také proměnlivost přístupů k občanství, integraci a zejména pak k podmínkám naturalizace, která je však mnohdy podmíněna řadou povinností a podmínek, které jinak stát od svých občanů nevyžaduje.[14] Přestože jsou tedy jednotlivé přístupy k pojetí občanství vlivem proměnlivých okolností variabilní, Stokke (2017) vidí určitou míru shody v souvislosti s klíčovými aspekty, které ho konstituují, a v návaznosti na to předkládá svůj dimenzionální model. Ten občanství koncipuje jako mající čtyři vzájemně propojené dimenze, mezi které patří členství, právní status, práva a participace. Občanství jako členství zdůrazňuje prvek rozlišování postavení jednotlivců v rámci skupiny na stojící vně či mimo danou kolektivitu, jejíž význam a podmínky pro začlenění se však v průběhu času

[14] Jedná se většinou o povinnou účast na adaptačně-integračních či jazykových kurzech. Integrační praktiky a cesta k naturalizaci tak připomínají spíše džungli měnících se pravidel, obecně se orientujících restriktivním směrem (Joppke, 2017).

proměňují. Právní status občanství se odkazuje ke smluvnímu vztahu mezi jednotlivcem a státem, zahrnující práva i povinnosti. Samostatná dimenze práv vyplývajících z formálního statusu, jako jsou občanská, politická či sociální práva, zahrnuje rozmanitou řadu aspektů vázaných na členství v dané kolektivitě. Dimenze občanství jako participace reflektuje jak povinnou participaci (jako jsou např. daně či vojenská služba), tak prvky praxe aktivního občanství. To je v tomto ohledu pojímáno nejenom v rámci výše zmíněných dimenzí primárně se zaměřujících na legální a právní aspekty doprovázející občanství, ale také jako prvek podněcující aktivní zapojení a interakce v rámci širší společnosti či komunity.

Pojetí vitální občanské společnosti jako vycházející z angažovaných občanů s sebou však v době zvýšené mobility a migrace přináší otázky podmíněnosti aktivní angažovanosti faktickým občanstvím. Praxe občanské angažovanosti, na kterou je nahlíženo jako na indikátor kvality života (Vega-Tinoco et al., 2022), a která je pojímána jako jeden z prvků integračních procesů migrujících (Spencer & Charsley, 2021), v sobě zahrnuje rozmanité aktivity vedoucí ke kolektivnímu rozvoji, které zároveň jedince (či migrujícího) spojují s ostatními členy komunity, ve které žije, a hraje tak klíčovou roli při udržování živé společnosti. Ať se jedná o politické, vzdělávací, či rozvojové aktivity, lidé skrze tyto činnosti usilují o pozitivní změnu v rámci svého společenství či širší komunity. Přívlastek „občanská“ je tak vlastně zavádějící, neboť věrně nereflektuje všechny sociální aktéry, kteří se do veřejného dění a života zapojují. Postradatelnost faktického občanství pro zapojení do činností občanské angažovanosti a překryv dimenzí občanství s oblastmi integračních procesů pak právě z těchto aktivit činí jeden z důležitých prostředků umožňujících migrujícím zapojení do veřejného dění a interakcí s dalšími sociálními aktéry či institucemi. Procesy globalizace, transnacionalismu a zvýšené mobility a migrace tak akcentují potřebu revidovat konceptualizaci dimenzí občanství jako výhradně navázaných na národní stát. Bosniak (2000) v tomto kontextu mluví o odnárodnění občanství a vzniku jeho „nadnárodních“, „postnárodních“, „transnacionálních“ či „globálních“ forem, stejně tak i Castles a Davidson (2000) hovoří o denacionalizovaném občanství. Ti chápou občanství v jeho širokém pojetí, obsahujícím kromě právních a politických aspektů i sociokulturní aspekty či identifikační prvek. Andersen et al. (2018) rovněž hovoří o potřebě v dnešním světe, který je stále více definován mobilitou, přistupovat k občanství nejen jako k legálním právům, ale jako ke ztělesněným a praktikovaným aktům toho, co znamená být občanem, a občanství je v tomto smyslu procesem zahrnujícím různé kulturní, sociální a prostorové projevy.

Přestože určité aspekty občanství, jako je legální status příslušnosti k dané zemi, nelze tak zcela od národního státu oddělit, nebo jako v případě pojetí občanství jako požívání práv a povinností dává spojení s národním státem smysl,[15] dílčí části, jako je možnost již zmíněné participace na veřejném životě či občanství jako zdroj skupinové solidarity, nejsou pevně navázány na národní stát. Stát oproštěný od úzké vazby teritoriality a přináležitosti umožňuje oddělit občanství od národnosti, což umožňuje rekonceptualizovat jeho pojetí tak, aby v reakci na rostoucí migraci a transnacionalismus zohledňovalo různé způsoby mnohočetných identifikací a sounáležitosti, a umožňovalo tak efektivnější sociální začlenění (Bosniak, 2000; Castles & Davidson, 2000). Občanství tak může zaštiťovat mechanismy uspokojování potřeb, zájmů a hodnot rovnoprávných jednotlivců, kteří jsou členy různých sociálních a kulturních kolektivů. Jevy běžně zaštítěné občanstvím nabývají stále více nenárodních či nadnárodních forem a směrů, což oslabuje jeho konvenční chápání. Uznání jeho širokého rozsahu a aplikace tak v přenesené podobě vede k uznání rozsahu a legitimity dalších transnacionálních forem kolektivního života, což pak vede i ke zpochybnění paradigmatu národního státu jako ideálního místa kolektivní identity (Bosniak, 2000). Exkluze různých skupin z plnohodnotné účasti na občanství či ztěžování přístupu k jeho získání totiž v konečném důsledku oslabují sílu občanství jako integrujícího prvku společnosti.

2.2 Transnacionalizovaná integrace

Zvýšení povědomí o způsobech a formách zapojení se do transnacionálních praktik, udržování vztahů na dálku a dalších způsobů a forem žití transnacionálních životů s sebou přineslo otázky (a obavy) o vztahu mezi těmito praktikami a integrací migrujících v rámci nové společnosti. Navzdory těmto obavám však nemusí být účast migrujících na rozmanitých sociálních, kulturních, ekonomických, politických či náboženských procesech přesahujících hranice překážkou pro jejich zapojení se v místech, kde se usadili (Snel et al., 2006). Integrace a transnacionální angažovanost nejsou konkurenčními alternativami, naopak se mnohdy jedná o souběžné procesy, kdy migrující do určité míry stále působí v zemi původu a zároveň si vytváří nové vazby v nové společnosti (Faist & Bilecen, 2019; Kissau & Hunger, 2010; Morawska, 2003a). Stupňující se intenzita transnacionálních vazeb však narušuje pojetí integrace migrujících probíhající v rámci jasně definovaných

[15] Přestože nejsou v dnešní době národní státy jediným zdrojem právních předpisů, které zaručují lidem ochranu (Bosniak, 2000).

hranic a teritoria národního státu. Hranice se stávají obousměrně více propustnými a vztahy a sítě migrujících více kosmopolitní. Stejně tak již zmíněné konceptuální duality vycházející z metodologického nacionalismu jsou nutně narušeny hybridními kategoriemi a formami vyplývajícími z transhraniční podstaty sociálních vztahů a forem (Szaló, 2009). To mění i pohled na integraci, kterou je potřeba podobně jako koncept občanství nahlížet v rovině transnacionálních sociálních polí.

Modely integrace, které se tradičně zaměřovaly na strukturální aspekty procesů začleňování se do ekonomických a sociálních institucí majoritní společnosti však do značné míry opomíjejí provázanost procesů začleňování a nadnárodních forem identifikace a sounáležitosti. Většina z nich zároveň přehlíží neetnické formy identifikace, a rovněž nebere v úvahu všechny typy mobilit, které přesahují migraci jako jednosměrný proces mající různé dopady na pocity sounáležitosti a identity migrujících (Dahinden, 2012). Přijetí globální a intersekcionální povahy sociálních vazeb a zájmů a potřeba odklonu od etnocentrického a národně založeného prizmatu sociální spravedlnosti a inkluze umožňuje nazírat sociální identity v jejich komplexní a dialogické povaze v rámci translokační a nadnárodní úrovně (Anthias, 2014). Integrace a transnacionalismus jsou tak provázanými procesy, jejichž kombinace umožňuje analyzovat sociální důsledky migrace jako kombinovaný výsledek transnacionálních a adaptačních procesů. Existence těchto vazeb a procesy integrace se tedy navzájem nevylučují, ale ve své podstatě spíše redefinují chápání domova, sociálních struktur, identity a loajality migrujících.

2.3 Limity konceptu integrace

Navzdory proklamované myšlence reciproční integrace migrujících je však integrace vysoce normativním pojmem. Přístup k základním aspektům umožňujícím efektivní fungování v nové společnosti, jako je již zmíněný přístup na pracovní trh, zaměstnání či zapojení se do sociálních struktur, je sice uznáván jako stěžejní prvek integrace, avšak dostupnost takového přístupu je pro jednotlivé migrující odlišná. Diference migračních politik vůči různým státům, etnické a národní hranice či rozdílné podmínky naturalizace fungují jako faktory stěžující přístup k výše zmíněným oblastem. S tím souvisí i reprodukce kategorizace Druhých jako askripcí určujících míru a potřebu integrace, odvíjející se především od charakteristik pojímaných jako předpokladů pro (ne)integraci. Ti Druzí jsou v současných debatách reprezentováni sociálním kolektivem vycházejícím z do různé míry cizích, exotických kultur, vyznání či sociálního umístění, ze kterých nemohou uniknout (Anthias,

2014). Normativní prvek integrace je rovněž patrný i v rozdílné charakteristice struktur a prostředí, do kterých se migrující zapojuje, a které jsou navázány na konkrétní země, které tak určují specifický rámec a náplň integračních snah. Integrace vycházející z dichotomie „my“ vs. „oni“ tak dle Anthias (2014) v důsledku směřuje k posilování sociálních hranic a hierarchií, přestože je údajně zaměřena na jejich překonání. Spencer a Charsley (2021) mezi hlavní body kritiky konceptu integrace kromě výše popsané normativity, objektivizace „druhých“, a fokusu na faktory ovlivňující integrační procesy jako na vázané na migrující a z toho plynoucího přehlížení systémových faktorů, řadí i již zmíněný metodologický nacionalismus rámující procesy integrace jako odděleně probíhající v rámci národních států, a zastaralé představy o společnostech jako homogenních entitách.

Navzdory nejasnostem a výhradám obklopujícím tento pojem však není řešením ho opustit, ale spíše transformovat směrem k nenormativnímu nahlížení reflektujícímu rozmanité rozměry procesů, které sleduje. Modely směřující k porozumění dynamiky integračních procesů neobsahující hodnotící prvek integrace (Crul & Schneider, 2010) mohou přispět k porozumění těchto komplexních procesů, neboť nutnost vypořádat se s otázkami vnímané rozdílnosti, problematiky příslušnosti či (mocenskými) nerovnostmi jako důsledky migrace v současném systému národních států je stále aktuální (Klarenbeek, 2019). V tomto ohledu tak považuji koncept integrace věnující se analýze dynamiky procesů doprovázejících život migrujících v nové lokalitě za analyticky nosný.

2.4 Současné přístupy ke studiu integrace

Současné přístupy k integrace ji pojímají jako vícesměrný proces zahrnující jak migrující, tak členy a instituce společnosti, ve které se migrující rozhodli žít (Garcés-Mascareñas & Penninx, 2016; Klarenbeek, 2019). Integrace je konceptualizována jako interaktivní, vícesměrné procesy probíhající v různých oblastech či dimenzích. Tyto procesy však v každé dimenzi probíhají odlišným způsobem a tempem, a stejně tak intenzita zapojení se může průběhu času a vlivem okolností měnit (Alba & Foner, 2015). Heckmann (2006) rozlišuje integraci jako probíhající v rámci strukturální (přístup na trh práce, vzdělání, bydlení, kulturní (hodnoty a normy, náboženství, jazyk), interaktivní (vztahy, členství v organizacích) a identifikační dimenze (pocit sounáležitosti). Penninx a Garcés-Mascareñas (Penninx, 2019; 2016) vymezují politicko-právní (pobytová a politická práva), sociálně-ekonomickou (přístup na trh práce, bydlení, zdravotní péče, vzdělání)

a kulturně-náboženskou (kulturní a náboženské praktiky, vnímaná rozdílnost) dimenzi. Spencer a Charsley (2021) v návaznosti na výše zmíněné kritiky konceptu koncipují integraci jako proces, jehož opakem není dezintegrace, ale absence interakčních procesů a osobní a společenské změny. Integrace v jejich pojetí probíhá v rámci pěti dimenzí, strukturální (zaměřené na přístup na trh práce, bydlení, zdravotní péči či vzdělání), sociální (zaměřené na sociální interakce, vztahy, sítě), kulturní (obousměrnou transformaci hodnot, postojů, životního stylu či jednání zúčastněných aktérů), dimenzi občanské a politické participace (účast na politickém a komunitním životě) a dimenzi identity (zejména pocit sounáležitosti). Autorky zároveň specifikovaly pět skupin faktorů distinktivně ovlivňujících integrační procesy, které označují pojmem efektor.[16] Patří mezi ně efektory vázané na jednotlivce (jazykové kompetence, gender), rodiny a sociální sítě (kulturně vázaná očekávání, zodpovědnost či péče), struktury příležitostí ve společnosti (formované strukturálními nerovnostmi, příležitosti na trhu práce, vzdělání), zásahy politik (příležitosti a omezení) a transnacionální efektory (remitence, sociální sítě). Výše popsaný model tak umožňuje zaměření pozornosti na interakce mezi jednotlivými aktéry zasazené do sociálních a institucionálních kontextů, které se na podobě těchto interakcí podílejí. Přestože každý z výše zmíněných autorů koncipuje stratifikaci oblastí integračních procesů odlišným způsobem, společným atributem je kromě vícesměrné podstaty integrace i nazírání těchto dimenzí jako vzájemně propojených.

Vzájemná provázanost jednotlivých dimenzí se pak významně podílí na proměnlivém charakteru integračních procesů. Změna v rámci jedné dimenze může ovlivnit podobu zapojení i v tech ostatních, což reflektuje nelineární podstatu procesů integrace. Ztráta či získání zaměstnání se propisuje do ekonomického stavu či do příležitostí sociálního zapojení, stejně tak rozšíření sociálních vazeb může přinášet možnosti pro zapojení i v dalších oblastech. Rámec integračních procesů je na jedné straně ukotvený v lokálním prostředí, a zároveň je ovlivňován transnacionálními faktory (Penninx, 2019). Studium integrace tak umožňuje zachytit její aktuální podobu, která je však vždy vlivem okolností otevřena rekonstrukci, což z ní v průběhu času činí značně dynamický prvek doprovázející migraci.

Zaměření pozornosti na faktory propisující se do integračních procesů, jako jsou osobnostní charakteristiky, rodinné zázemí, nebo komunity či společnosti, jichž jsou migrující členy, umožňuje holistický přístup ke studiu formování těchto procesů

[16] Termín efektor, kombinující pojmy faktor a efekt, pochází z fyzikálních věd a má ilustrovat ambivalentní povahu těchto prvků, které mohou na jednu stranu zapojení usnadňovat, ale mohou mu i bránit.

a jejich dynamiky, neboť migrující nejsou analyticky izolováni a vytrženi ze sítě vztahů konstituujících integrační procesy. Interakce sociálních aktérů zasazené do sociálních a institucionálních kontextů utvářející jejich podobu reflektuje společnost jako heterogenní s prostupnými hranicemi, čímž se posouvá od dřívějšího pojetí integrace jako začleňování jedince do pomyslné homogenní většinové společnosti (Spencer & Charsley, 2021).

Politické pojetí a diskurz integrace jsou však naopak na normativní složku úzce navázány. Podstatou integračních politik je záměr ovlivňovat a usměrňovat procesy začleňování migrujících do společnosti, což nutně předpokládá normativní rozměr postulující integraci jako „otázku“ vyžadující konkrétní řešení a opatření vedoucí k požadovanému výsledku (Klarenbeek, 2019; Penninx, 2019). Integrační politiky a politické intervence jsou tak ale součástí širších souvislostí a efektorů propisujících se do integračních procesů migrujících, byť je jejich vliv proměnlivý. Lze tak určit indikátory pro měření angažovanosti jednotlivců i skupin v rámci jednotlivých dimenzí integrace, jako je míra politické či občanské participace, ale v takovém případě je zapotřebí akceptovat výběr zvolených kritérií jako normativní volbu, která nereflektuje konečný stav, ale zachycuje aktuální podobu zkoumaných procesů (Spencer & Charsley, 2021).

3 MIGRACE A NÁBOŽENSTVÍ

V soudobé mezinárodní literatuře se vztahu migrace a náboženství věnuje celá řada výzkumů, většina z nich však proběhla nebo probíhá v severoamerickém kontextu.[17] Navzdory tomu se ale málokdy k církvím tvořeným migrujícími a religiozitě přistupuje jako k primárnímu předmětu studia. Vzhledem ke transcendentní povaze religiozity, která reflektuje neempirické skutečnosti v životech lidí, je často považovaná za mimo dosah objektivního světa vědy bez hodnot, přestože náboženské proměnné jsou centrálním bodem vysvětlení lidského chování (Ebaugh, 2002). Požadavek nahlížet na roli náboženství při migraci jako na aktivní činitel tedy nelze uspokojit pouhým výběrem určité církve či společenství za jednotku vědeckého bádání. Církev sice slouží jako místo kulturní reprodukce, budování identity, komunitního společenství a jako možné místo integrace do nové společnosti (Janzen et al., 2016; Sarli & Mezzetti, 2020), avšak to může nabízet (a nabízí) i další organizace zaměřující se na migrující. To, co odlišuje církev od jakéhokoliv jiného sekulárního společenství či spolku, je právě přidaná hodnota transcendentního významu. Pokud je cílem vzít náboženství jako proměnnou vážně, je třeba věnovat zvýšenou pozornost i samotné náboženské identitě v rámci jednotlivých církví. Generické popisy „nadčasových“ církví už nejsou dostačující pro hlubší porozumění konkrétním kongregacím, které v různých církevních tradicích existují (Kniss & Numrich, 2007). Jednotlivé denominace se zabývají specifickými tématy, která tradičně stojí v centru jejich zájmu, což utváří a usměrňuje aktivity, které se v rámci nich konají. To pak v konečném důsledku ovlivňuje i cíle a aktivity angažovanosti jednotlivých společenství.

Určitou mezeru v bádání lze připsat i vlivu sekularizační teze, která předpokládala postupný úpadek a zánik náboženství ve prospěch modernity a vědeckých pokroků. Přestože k tomu nedošlo, vedlo toto vnímání k určité lhostejnosti a mylné extrapolaci, že náboženství nebude představovat pro moderní společnost zásadní hodnotu. Navzdory určitým projevům sekularizace, které lze pozorovat zejména v západních státech, je však náboženství stále součástí základů a prvků kultury v mnoha společnostech (James, 2017). Nahlížet na vývoj a predikci

[17] Např. Dixon et al., 2018; Ebaugh, 2003; Frederiks, 2016; Hirschman, 2004; Kniss, 2003; Massey & Higgins, 2011; Yang & Ebaugh, 2001.

náboženských jevů eurocentrickou optikou se tak jeví jako neprozřetelné a adaptace multiaxiálního a transnacionálního přístupu umožňuje lépe uchopit zkoumané jevy (Kwok, 2010). Dalším faktorem může být i nesoulad hranic národních států a náboženství, který v duchu metodologického nacionalismu způsobil do značné míry přehlížení těchto vazeb sociálními vědci (Levitt & Glick Schiller, 2004). Mnozí také volají po analytické změně náboženství z pasivního a závislého faktoru, který slouží především k deskripci, na aktivní a nezávislou proměnnou, která má potenciál formovat, transformovat a sjednocovat či rozdělovat komunity (Kniss & Numrich, 2007; Warner, 2000; Yoo, 1999). Náboženství přesto mnohdy zůstává podceňovaným činitelem a výzkumy se soustředí především na interní dynamiku imigrantských kongregací, tedy na proměny náboženských tezí, praktik či identit. Méně prostoru je pak dáno tomu, jak ovlivňují tyto náboženské představy, praktiky a identity aktivity členů i mimo kongregaci a tím i co Kniss a Numrich (2007) nazývají ekologií organizace.

3.1 Náboženství a migrace: reflexe vzájemných interakcí

Náboženství a migrace jsou vzájemně na sebe působícími prvky, neboť různé aspekty migrace na jednu stranu (trans)formují náboženství a náboženské komunity, víru a praktiky, a na druhou stranu jsou samy ovlivňovány skrze náboženské ideje a jejich vliv. Náboženství stojí pro řadu migrujících v centru jejich života, a to jak v individuálním, tak v kolektivním smyslu, a vliv náboženského vyznání a praktikování lze v kontextu migrace vypozorovat na několika úrovních.

Náboženství může při různých fázích migračního procesu plnit různé úlohy, a to jak pro jednotlivce, tak pro celé skupiny. Náboženství může být samo důvodem k migraci, obzvlášť pokud se migrující snaží uniknout perzekuci či hledá místo, kde může své náboženské přesvědčení svobodně praktikovat. Role víry však nemusí být při rozhodování k migraci tak přímočará, jako tomu je při snaze vyhnout se pronásledování. Zvláště pokud doprovází akt migrace nebezpečí či vysoká nejistota a náklady, obrací se migrující na své náboženské představitele či komunity s cílem získat radu a spirituální podporu (Hagan & Ebaugh, 2003). Migrační kanály či sítě se mohou rovněž institucionalizovat kolem náboženských vazeb, čímž se migrace zpřístupní širšímu okruhu lidí (Zanfrini, 2020b). Spirituální rámování migrace může přinést emocionální úlevu a smíření, zvlášť byla-li migrace doprovázena traumatickými událostmi. Zároveň náboženské komunity fungují jako podpůrné

mechanismy při migračním procesu nejenom z duchovního hlediska, ale i z praktických důvodů, neboť disponují cenným sociálním kapitálem, který mnohdy migrujícím po příchodu do nového prostředí chybí. Mohou se tedy stát pojítkem mezi migrujícím a širší společností, a facilitovat interakce a kontakty či plnit podpůrnou funkci při adaptaci (Janzen et al., 2016; Massey & Higgins, 2011; Sarli & Mezzetti, 2020).

Koncept komunity má však v sociálních vědách podobný osud jako jiné populární termíny, které, byť často používané, doprovází z důvodu absence dominantní teorie pluralita významů. Snahy o konceptualizaci termínu vedly v minulosti v řadu přístupů a optik, kterými byl koncept nahlížen a přehodnocován.[18] Snahy o zachycení obecných charakteristik či atributivních znaků komunit daly vzniknout alespoň rámcové typologii definující komunitu buď prostřednictvím lokality/místa, skrze identitu, či skrze společné zájmy. Obecnost takových popisů a vnitřní heterogenita kolektivit označovaných jako komunita, odrážející se v motivacích, četnosti interakcí či fyzické proximitě jejich členů, však vedly k nutnosti taková vymezení blíže specifikovat (Váně, 2012). V této práci tak ke komunitě přistupuji pojetím Brinta (2001, s. 8), který ji definuje jako *„uskupení lidí sdílejících společné aktivity či víru, kteří jsou primárně spojeni společnými vztahy na základě loajality, sdílených hodnot či osobního zájmu“*. Takové pojetí reflektuje význam vzájemných interakcí a afektivní i instrumentální funkce, které komunita svým členům přináší, přestože její roli v životě jedince nelze označit ani za jednoznačně pozitivní či negativní.

Náboženství a náboženské komunity mohou být pro migrující zdrojem duchovní, emoční, sociální, ekonomické či další podpory. Nabízejí praktickou podporu, která se zaměřuje na procesy efektivního zapojení se do struktur nové společnosti, jako je např. právní poradenství, navigování se složitými byrokratickými postupy, pomoc při hledání bydlení či zaměstnání, jazykové kurzy, ale i humanitární pomoc a další aspekty spojené především s úvodní fází usazování se. Mohou rovněž fungovat i jako „domov mimo domov“, neboť poskytují struktury či bezpečné místo pro udržování a praktikování kulturně zakořeněných aktivit a idejí (Drønen, 2018; Warner, 2005). Náboženské komunity se tak mohou stát i místem kulturní či etnické retence a reprodukce. Tato úloha je obzvlášť silná v místech, kdy je komunita etnicky či kulturně homogenní (Min, 2010; Smith, 1978). Náboženství a náboženské

[18] Přehledný popis vývoje konceptu nabízí např. Váně (2012).

komunity tak mohou sloužit i jako prostředek kulturního přenosu, ať už skrze náplň a praktikování samotného náboženství, nebo skrze participaci na životě společenství. Dalšími aktivitami upevňujícími sociokulturní či etnickou identifikaci mohou být rovněž nabídky výuky jazyka a dalších specificky kulturně zakořeněných tradic či znalostí. Komunity tak tvoří pro migrující sociální síť, která může podporovat pocit sounáležitosti a přijetí. Zvláště pokud jsou migrující v nové společnosti marginalizováni a izolováni, participace na náboženských praktikách v rámci komunity tvoří důležité místo koheze (Min, 2010). S tím je spojena již zmíněná emocionální, spirituální či morální podpora, která může migrujícím pomoci navigovat se v nových situacích a zvládat psychologický stres či trauma doprovázející migraci. Hirschman (2004) dodává, že náboženské kolektivity jako zdroj sociální a ekonomické pomoci potřebným nestaví tuto sociální výměnu (či komunitní službu) na principu zprostředkované reciprocity, ale jsou k pomoci motivovány samotnou ideou společenství sdílejícího hodnoty, a to i při absenci dlouhodobých a osobních vztahů.

Efekt migrace na víru a náboženské praktiky je taktéž vícerozměrný. Někteří autoři mluví o migrace jako o teologizující (Smith, 1978), jiní zase jako o odcizující zkušenosti (Diehl & Koenig, 2013; Massey & Higgins, 2011). Rozdílnost trajektorií odkrývá vliv rozmanitých faktorů, které více či méně formují náboženskou participaci v novém prostředí. Diehl a Koenig (2013) zvýšenou participaci na náboženském životě spojují především s migrujícími průkopníky, kteří mnohdy položili základy pro vznik různých církví a náboženských praktik. Autoři však v průběhu času a zejména u dalších generací zaznamenali odklon od takového vzorce náboženské praxe, a ve své práci formulovali tři argumenty, které se k proměnlivé religiozitě migrujících vztahují. První z nich souvisí s možnostmi migrujících se do náboženských aktivit a života zapojit. Disruptivní povaha migrace se dotýká i religiozity, která může v novém prostředí ustoupit pragmatičtějším aktivitám, jako je hledání zaměstnání či bydlení. Mnohdy limitované volby migrujících tak mohou vést k omezeným časovým možnostem či ztíženým infrastrukturním podmínkám, které náboženské zapojení redukují. Dostupnost míst náboženské participace je rovněž ovlivněná i náboženskou afiliací a jejím zastoupením v dané společnosti.[19] Druhý argument autorů se opírá o vizi asimilační teorie, která disrupci religiozity vnímá jako počátek postupného začleňování se a adaptace migrujících. Ta s ohledem na sociokulturní kontext vede

[19] U migrujících, kteří jsou součástí náboženských vyznání, která jsou v dané společnosti v menšině, tak může být zaznamenán ještě větší pokles religiozity, než je tomu u příslušníků náboženství, která jsou v lokalitě běžně přítomna.

buď k modifikaci náboženských praktik směrem k mainstreamovému náboženskému poli, nebo větší orientaci na sekulární aspekty veřejného života. Religiozita je sice někdy v tomto kontextu nazíraná jako způsob udržování etnických vazeb a identity, avšak náboženské praktiky se často řídí svou vlastní logikou, a tyto tendence tak nejsou nutně propojeny, přestože se mohou objevovat současně. Třetí argument se věnuje dynamice náboženských hranic, jejichž distinktivní povaha může vést k oddělování náboženské a sociální integrace migrujících, a amplifikaci religiozity jako součásti identity. Náboženství se tak může stát distinktivním ukazatelem a prvkem identity, který se s příchodem do nového kontextu upevňuje a zajišťuje tak kontinuitu s minulostí. Určité „znovuobjevení" náboženství tak může vést k tomu, že se migrující stávají nábožensky aktivnějšími, než tomu bylo před migrací (Kurien, 1998; Smith, 1978). Vlivem migrace také vznikají různé hybridní formy náboženských praktik, identit, přesvědčení, ale také způsobů, jak se do nové společnosti začlenit. Tyto dynamické proměny se však mohou stát předmětem kontroverze a napětí či rozkolu, neboť jejich transformace může být pro širší religiózní kolektivitu příliš liberální, což v konečném důsledku snižuje vnitroskupinovou solidaritu (Beckford, 2019).

Frederiks (2016) tak upozorňuje na to, že přestože řada výzkumníků pohlíží na náboženské komunity jako na mající převážně pozitivní význam pro migrující, mohou se stát i sporným prostorem a arénou mocenských bojů. Konflikty pramenící z vyjednávání generačních či genderových pozic a rolí či etnická rivalita mohou vést k marginalizaci různých skupin v rámci jednoho společenství, a církve tak mohou být i místem intenzivních sporů. Stejně tak rozmanitost jednotlivých vyznání a jejich nejrůznějších denominací, a s tím spojená úroveň sektářství[20], s sebou rovněž přináší variabilitu přístupů a s nimi spojených důsledků náboženského zapojení migrujících. Pokud se náboženské skupiny dostávají hodnotově do opozice vůči dominantnímu společenskému uspořádání, mohou se proměnit v místa odporu a kolektivně vytvářet alternativní interpretace pro ně problematických hodnot širší společnosti (Marquardt, 2005). Stejně tak se postoje a politiky jednotlivých zemí odrážejí na přístupu k různým vyznáním. Náboženská participace tak může být i zdrojem napětí a nepřátelství vůči širší společnosti. To je patrné zejména v místech, kde se střetává svoboda vyznání s doktrínami sekularismu a s tím spojeným odmítáním (ať už všech

[20] Sektářstvím je zde myšlen faktor určující míru napětí dané skupiny se širší společností, dalšími migrujícími či spoluvěrci. Tato analytická kategorie je tvořena prvky „čistoty" a „protestu", které odkazují na domnělou čistotu dané náboženské tradice a s tím spojeného zaujímání prorockého postavení vůči ostatním (Kniss & Numrich, 2007).

nebo jen konkrétních) náboženství (Beckford, 2019). Redukce náboženství na prvek soukromého významu a identity a jeho vytěsnění na okraj veřejné sféry se vlivem zviditelnění těchto praktik, ke kterému dochází skrze migraci a přítomnost nejrůznějších náboženských skupin, stává v pluralitně-demokratických kontextech neudržitelnou strategií. Náboženská různorodost migrujících taktéž zesílila vnímání sociální a kulturní vzdálenosti mezi nimi a místní populací, což umocnilo konceptualizaci náboženského vyznání jako proměnné úspěšné integrace. Náboženství se tak může stát nástrojem sekuritizace a selektivity v přístupu k řízení migračních toků, neboť má být domnělým ukazatelem schopnosti migrujících překročit symbolické a kulturní hranice národních společenství[21], čímž pro ně přestane být „hrozbou". Zásadní determinantou se v tomto kontextu stává referenční náboženská inklinace širší společnosti. To lze pozorovat na příkladu evropského kontextu, ve kterém je některá náboženská příslušnost, zejména islámská, ve veřejném prostoru často proklamovaná jako bariéra, která brání integraci migrujících do širších společenských struktur a přináší prvky náboženského radikalismu (Diehl & Koenig, 2013; Zanfrini, 2020a).

Odlišný přístup k roli i významu religiozity je patrný na příkladu USA a Evropy, jejichž migrační historie se tvořily rozdílným způsobem. Zatímco se v americkém kontextu na náboženskou přináležitost pohlíží jako na faktor podporující integraci, neboť má v tomto pojetí participace na náboženských praktikách a společenstvích „přemosťující" potenciál, v evropském kontextu je mnohdy na religiozitu pohlíženo jako na ukazatel nedostatečné integrace do primárně sekularizované společnosti s negativními důsledky pro (zejména mezi-etnické) vztahy.[22] Tento veřejný diskurz má však sklon k podceňování úlohy, kterou mohou náboženské afiliace a organizace právě při procesech integrace zastávat, neboť mohou podporovat internalizaci hodnot proklamujících vyšší společné dobro a tím i určité mírové soužití a propojení se širší společností. Stejně tak ochota migrujících participovat na ekumenických aktivitách je jedním ze způsobů, jak může náboženský prvek pozitivně ovlivnit vitalitu občanské společnosti (Beckford, 2019; Frederiks, 2014; Martikainen, 2021; Zanfrini, 2020a). Taktéž řada náboženských organizací zaujímá k migrujícím solidární přístup, neboť reflexe sentimentu

[21] Zejména v evropském kontextu.

[22] Vnímanou proměnnou je i rozdíl v obecné „religiozitě", která je u americké populace vyšší než u té evropské, čímž se vzdálenost od nábožensky afiliovaných migrujících může zdát být menší.

spojeného s vyhoštěním či perzekucí je zastoupena v různých náboženských tradicích (Beckford, 2019; Ullah et al., 2022).

Migrace a migrační religiozita kromě proměny praktik a fungování komunit přináší i změnu širší náboženské krajiny, a to jak v zemi migrace, tak v původní lokalitě. Tyto změny se tak dotýkají i nemigrujících v obou kontextech. Přítomnost náboženství, která dříve nebyla (nebo jen okrajově) v lokalitě zastoupena, tak transformuje primárně nábožensky homogenní místa v nábožensky pluralitní území. Zároveň i variabilita podob již existujících náboženských tradic, s ohledem na rozdílné kulturní či denominační formy, může být zdrojem napětí a proměny (Frederiks, 2016; Nagy & Frederiks, 2016).

3.2 Náboženství jako katalyzátor integrace?

Komunity nabízející migrujícím podpůrné funkce a bohatý sociální kapitál nesuplují pouze funkci domova a azylu, ale často se pro migrující stávají důležitým pojítkem se širší společností. Mohou fungovat jako trenažer pro sociální interakce, navigování pravidel a zapojení se do veřejného života, což může usnadnit procesy integrace do společenských struktur (Frederiks, 2016). Spousta možností a aktivit, které náboženská participace migrujícím nabízí, je provázáno s procesy jejich integrace. Podpora při hledání bydlení či pomoc s byrokracií a právními procesy, nabídka zaměstnání či jazykové kurzy a také sociální networking vytvářející a podporující vazby v nové společnosti usnadňují migrujícím zapojení se do života v nové zemi. Stejně tak spirituální a emocionální pomoc mohou usnadnit orientaci ve složitých podmínkách adaptace na nové prostředí, a to jak kulturně, tak sociálně. Přináležitost k náboženské komunitě může usnadnit vstup do veřejného dění, neboť se v rámci jednotlivých církví či komunit už řada realizovaných aktivit občanské angažovanosti etablovala a migrující má možnost využít těchto podpůrných struktur. Komunity zároveň mohou nabízet širokou škálu činností, do kterých se lze zapojit, a migrující tak mají větší možnost uplatnit své schopnosti a kompetence, a tím efektivně podpořit projekty zlepšující sociální prostředí a vybudovat vazby s ostatními. Participace na náboženském životě komunity, a s tím spojenými kulturními či jinými aktivitami umožňujícími rozsáhlou společenskou interakci, může být rovněž prostředkem pro sociální adaptaci dětí a dospívajících. Zároveň jsou mnohdy církev či její organizace poskytovateli vzdělávacích příležitostí v podobě církevních škol (Hirschman, 2004).

Protože je v tomto ohledu geografický i náboženský kontext země migrace zásadní, neboť je do jisté míry determinantou postavení konkrétních náboženství v rámci jednotlivých širších společností, mohou být náboženské komunity zásadní proměnnou při podpoře integrace migrujících či naopak její překážkou. Pokud mají migrující možnost přidat se k církvím, které jsou po dlouhou dobu legitimními aktéry ve veřejném prostoru a životě, mohou profitovat z tohoto historicky zakotveného postavení a s tím spojených privilegií. V Evropském kontextu je tento rozdíl znát především mezi křesťanskými migrujícími a muslimy, kterým se těchto výsad nedostává (Frederiks, 2014). Tato práce se zaměřuje na komunity tvořené migrujícími, kteří se hlásí ke katolické církvi. V tomto ohledu je pro ně tedy křesťanská náboženská afiliace okolností usnadňující přístup do struktur společnosti, neboť křesťanství v českém prostředí zaujímá již zmíněnou pozici legitimního aktéra. Zároveň jsou tyto komunity součástí farnosti, která sdružuje i české věřící, čímž je možnost a frekvence interakce a navázání vztahů i se členy české společnosti zintenzivněná. Migrující, kteří jsou součástí takto smíšených farností či komunit tak mají, na rozdíl od migrujících patřících k etnickým církvím, mnohdy kontakt se členy širší společnosti zprostředkovaný rovnou skrze náboženské aktivity či slavnosti. Jak dodává Hirschman (2004), z participace v náboženských komunitách tak kromě duchovního aspektu plyne celá řada sociálních a ekonomických výhod, které jsou zvlášť cenné, pokud mají migrující mnoho potřeb a málo zdrojů.

3.3 Transnacionální náboženské formace

Řada aspektů náboženského života má již dlouhou dobu globální povahu, neboť náboženské komunity se řadí k nejstarším formám transnacionální organizace. Migrující mohou skrze participaci na těchto již existujících vazbách toto propojení prohlubovat a zintenzivňovat tak transnacionalizaci náboženské každodenní praxe. Zatímco transnacionálním ekonomickým, politickým a sociokulturním aktivitám věnují běžně vědci pozornost, vztah transnacionální migrace a náboženství se do hledáčku jejich prací dostal až se zpožděním. Přestože nejsou transnacionální náboženská spojení výlučně spojena s migrací, může náboženská přináležitost zásadně ovlivnit prvek identifikace migrujících, kteří se spíše než k národnímu státu odkazují právě k náboženskému vyznání. Náboženské vazby tak mohou fungovat jako spojnice migrujících s jejich zemí původu, a zároveň umožňují budovat transnacionální sítě vazeb, které se neodkazují k národním státům (Levitt & Glick

Schiller, 2004). Globální náboženské instituce formují transnacionální zapojení migrujících, kteří současně přetvářejí podobu těchto nadnárodních náboženství tím, že je činí lokálními. Nábožensky specifické modely sociální organizace, přesvědčení a praktik jsou tak v kontextu migrace lokálně modifikovány (Levitt, 2004). Náboženská praxe v sobě mnohdy kombinuje univerzální či dogmatické prvky náboženství, které jsou zásadní pro jeho kontinuitu, a prvky či doplňky kulturní modifikace, které jsou vázané na danou lokalitu či region, ale které nejsou nezbytnou součástí onoho vyznání. Procesy migrace a transnacionálního zapojení tak mohou zviditelnit rozdíly pramenící z různých sociokulturních zázemí (či podnítit jejich transformaci) a být zdrojem napětí mezi univerzalistickou formou náboženské praxe a jejími lidovými formami (Vertovec, 2009). Přestože je tedy náboženská praxe na jednu stranu zakotvená v lokálních komunitách a je tudíž ovlivňována sociokulturním a politickým kontextem dané země, disponuje (a je ovlivňována) i řadou transnacionálních religiózních vazeb, které mohou být ještě podpořeny skrze fungování nadnárodních náboženských organizací (Wuthnow & Offutt, 2008). Zároveň samotné náboženství není pevně zakořeněno v jedné konkrétní zemi, čímž je jeho schopnost překračovat hranice ještě umocněná. Náboženské tradice jsou zdrojem symbolů, idejí či rituálů, které slouží k vytváření alternativních sakrálních lokalit, které mohou být v důsledku pro migrující důležitější, než skutečná politická geografie dané země (Levitt, 2007).

Již zmíněný technologický pokrok zásadním způsobem přetvořil formy a způsoby náboženské organizace a aktivit, a stejně tak i vzorce a procesy současného transnacionálního zapojení migrujících přispěly k náboženské transformaci. Vazby a sítě migrujících s náboženskými funkcemi, vycházející z náboženské afiliace a ze sociálních sítí v kontextu obou zemí, manifestují různé úrovně institucionalizace (Vertovec, 2009). Levitt (2004) ve své práci zaměřující se na institucionální aspekty transnacionálního náboženského života identifikuje tři vzorce transnacionální náboženské formace – rozšířené, vyjednávané a přetvořené transnacionální náboženské organizace. Vyjednávané organizace se formují a vyvíjejí prostřednictvím osobních a institucionálních sítí, avšak postrádají silně centralizovaný a formální systém. Díky tomu se však dokážou flexibilně přizpůsobit lokálnímu kontextu a potřebám tamních migrujících. Přetvořené organizace si v nové lokalitě replikují či přizpůsobují již existující náboženské struktury v zemi původu. Soustředí se především na udržování kulturních a náboženských vazeb k vlasti, kteréžto procesy se mohou odehrávat i na úkor integrace do nové společnosti.

Posledním typem, do kterého autorka řadí i katolickou církev, jsou rozšířené náboženské organizace. Ty obvykle disponují formální a centralizovanou strukturou, která propojuje komunity napříč různými zeměmi, a která migrujícím usnadňuje přechody mezi nimi. Tento typ organizace se zaměřuje na zachování kontinuity skrze udržení náboženských či kulturních vazeb a zároveň poskytuje struktury pro usnadnění integrace do nové společnosti. V podobném duchu rozlišuje i Rudolph (1997) mezi formalizovanými a dlouhodobě fungujícími formami náboženské organizace, které se vyznačují hierarchií a centralizací řídící správy, a formami vznikajícími sebe-organizací, které působí zdola a jsou decentralizované. První typ, do kterého podobně jako Levitt řadí autorka i katolickou církev, má sice menší schopnost přizpůsobit se okolnostem a potřebám migrujících v jednotlivých lokalitách, avšak je schopen hájit zájmy větších celků a na nadnárodní úrovni působit jako silný aktér a protistrana vůči státům. Druhý typ organizace nevyžaduje složité byrokratické procesy, čímž se stává snazším k replikaci a přizpůsobení místním podmínkám a situacím. Rovněž nevyžaduje vysoké „vstupní náklady“, čímž se stává dostupnější, avšak z podstaty decentralizace a rozptýlení zdrojů je jeho síla značně limitovaná. Tyto typy reflektují způsoby, kterými se náboženské organizace přizpůsobují nadnárodním realitám svých věřících, a jakými způsoby je mohou ovlivňovat. Přestože jsou někdy tyto vysoce institucionalizované organizace a jejich lidové, více individuální formy religiozity propojeny, může vést rostoucí síla těchto sebe-organizovaných entit i k napětí mezi nimi a tradičními náboženskými autoritami. (Vertovec, 2009).

3.4 Transnacionální náboženské praktiky

Transnacionální náboženská spojení, do kterých patří toky osob, služeb, informací, peněž a jiných materiálních zdrojů, probíhají mnoha způsoby, ať už v rámci institucionalizovaných organizací a jejich struktur, či jako individuální aktivity jednotlivých věřících. Již existující vazby věřících mohou facilitovat navazování partnerských vztahů či kooperaci s dalšími náboženskými komunitami a organizacemi v jiných zemích. Stěžejními body transnacionálního náboženského spojení jsou dobrovolníci a zejména misionáři, tedy profesionální náboženští pracovníci, kteří působí mimo zemi svého původu (Wuthnow & Offutt, 2008). Některá světová náboženství mají dlouhou historii misijní služby, jejíž součástí vždy byla určitá přeshraniční spolupráce, přestože se její forma v průběhu času značně proměnila. Moderní misijní mobilizace se kromě šíření náboženských idejí a služeb

zaměřuje na rozmanitou sociální či humanitární práci, vzdělávání, poskytování zdravotní péče a budování dlouhodobých vazeb a vztahů. Mezi misijní země se však neřadí pouze tzv. země třetího světa či globálního jihu. S ohledem na náboženské a sociální potřeby jednotlivých zemí, a stejně tak v návaznosti na jednotlivá náboženství, která jsou ve společnostech nerovnoměrně zastoupena, jsou s rostoucí sekularizací cílem misijních snah i země s vysokým podílem nevěřících. Česká republika se právě z tohoto důvodu mezi takové země řadí. Zároveň i komunity, kterým se tato práce věnuje, jsou součástí farnosti, jejíž zastupitelé pocházejí ze zahraničí a kteří reprezentují transnacionálně fungující náboženský řád. Samotná náboženská autorita, vycházející ze svého specifického sociokulturního zázemí, a napojená na transnacionálně působící organizaci tak může být důležitým vlivem při formování a proměně náboženských praktik lokálních společenství. Nadnárodní kooperace, podporované projekty či „outsourcing" kněží ze spřízněných lokalit mohou ovlivňovat aktivity místních komunit a podoby sakrálního života. Další doménou transnacionálního zapojení náboženských organizací je politická participace. Současný přístup k mezinárodním vztahům reflektuje posun od tradičního chápání států jako jediných aktérů globální politiky směrem k pluralitnějšímu a propojenějšímu pojetí, které reflektuje roli a sílu jiných nestátních aktérů v globálním prostoru. Nevládní organizace, nadnárodní firmy či právě náboženské organizace tvoří komplexní síť vazeb a vztahů, které působí uvnitř i za hranicemi států a ovlivňují globální politiku prostřednictvím různých forem angažovanosti (Rudolph, 1997). Náboženské organizace mohou při politické participaci usilovat o prosazení svých vlastních zájmů, aniž by se odkazovali ke konkrétní politické entitě, která by je zaštiťovala, nebo se mohou politického dění účastnit jako nábožensko-politické hnutí, které využívá transnacionálních vazeb pro prosazování svých agend, které mohou usilovat o šíření ideologie, změna politického systému či vznik autonomního územního celku (Vertovec, 2009). S tím souvisí i směřování transnacionálních náboženských spojení navázaných na toky zdrojů, služeb či informací. Nadnárodní propojení a kontakty mohou sloužit ke zprostředkování financování na podporu náboženských organizací či personálu i v jiných zemích, a zejména chudší země tak mohou benefitovat z vnějšího financování přicházejícího skrze tyto zdroje (Wuthnow & Offutt, 2008). Formy těchto transnacionální toků spojených s náboženskými organizacemi jsou však víceúrovňové. Náboženské organizace mohou získávat financování z vládních zdrojů a zaměřovat se na projekty humanitární pomoci s mezinárodním dopadem, místní náboženské organizace mohou být finančně podporovány od zahraničních

spřízněných společenství, komunity mohou skrze dary od movitých členů podporovat mezinárodní projekty či mohou naopak zdroje získávat skrze remitence, které chodí jejich členům. Velká část náboženských transnacionálních praktik se však odehrává na nižší než národní úrovni, zejména mezi místními a regionálními aktéry spojujícími obě lokality a cíle transnacionálního náboženského aktivismu se v návaznosti na možnosti a nové potřeby mění směrem k dlouhodobější udržitelnosti (Levitt, 2004).

Náboženská praxe migrujících reflektující její transnacionální podstatu se tak často skládá ze všedních činností – obřadů a oslav spojených s konkrétním svátkem či důležitou událostí (a jejich online přenosy), modifikace sakrálních prostor a způsobu religiozity s ohledem na konkrétní kulturní zázemí či komunitních nebo osobních streamovaných modliteb. Dle Levitt (2004) tedy může být participace na transnacionálním náboženském životě pro migrující alternativním způsobem jednoty, a náboženství se tak skrze transnacionální vazby migrujících, podporující a podpořené globálními aspekty náboženského života, stává důležitým prostorem nadnárodní sounáležitosti.

4 OD TEORIE K EMPIRII

Navzdory tomu, že byla tématům spojeným s migrační praxí v minulosti věnována celá řada prací, nejedná se o téma výzkumnicky vyčerpané. Zejména v českém prostředí je pozornost věnována zejména náboženství a jeho roli při migraci a v životě migrujících, méně pak už transnacionální participaci a jejím podobám.[23] Sociální jevy navázané na tato témata se však vlivem intenzivnějších migračních toků stávají frekventovanějšími a prominentnějšími i v lokálním veřejném prostoru a jejich přítomnost tak přináší řadu nových podnětů. Stejně tak teoretické rámce těchto témat se vlivem nových zjištění a podnětů transformují a vyvíjí, odhalujíce tak další otázky a oblasti, na jejichž zodpovězení a probádání se mohou výzkumy zaměřovat.

Takto vyvstalé otázky jsou rovněž formovány i prostřednictvím toho, že přestože migrační akty vykazují určité sdílené charakteristiky a rysy, jejich unikátnost tkví v tom, že se odehrávají ve specifickém prostředí, které do jednotlivých praxí vstupuje multidimenzionálním způsobem. Vysoká variabilita a určitá neopakovatelnost těchto vstupních parametrů se tak podílí na unikátnosti jednotlivých realit a praxí a vytváří pole (a potřebu) pro další bádání. Individuální formy migračních praxí jsou tedy navázány na aspekty doprovázející proces migrace a reflektují spektrum prvků pokrývající mikro až makro rovinu přidružených okolností.

Přestože jsou tedy určité typy migračních praxí do jisté míry prozkoumány, nabývají vzhledem k multifaktorově podmíněné povaze tyto sociální jevy v různých kontextech nových forem, akcentujíce smysluplnost vědeckých snah na ně se orientujících. Přínosem této práce je tak zaměření pozornosti na prozkoumání migrační praxe zasazené do prostředí zvolených náboženských komunit, které umožní porozumět právě této výše zmíněné jedinečnosti a specifičnosti doprovázejících okolností, a tím přispět k rozšíření poznání v této oblasti, které je zejména v českém kontextu prozatím omezeně prozkoumané.

Dynamicky proměnlivý charakter sociální reality sice umožňuje této práci reflektovat pouze část zachycenou prostřednictvím konstrukcí a interpretací

[23] Např. Bargár, 2016; Dubenská & Souralová, 2018; Tlcimukova, 2014 aj.

zúčastněných participujících, avšak stále přítomná naléhavost tématu napojená na jeho společenský význam vyzývá k úsilí odkrývat rozmanité aspekty skrze další teoreticko-analytická zpracování.

4.1 Výzkumná lokalita

Pro zpřehlednění se tato práce, než se bude zabývat metodologií, nejprve věnuje představení prostředí zvolené výzkumné lokality. Mou výzkumnou lokalitou byla pražská římskokatolická farnost sv. Tomáše, která spadá pod správu řádu Augustiniánů.[24] V rámci této farnosti existují čtyři komunity[25] – česky, anglicky, španělsky a filipínsky mluvící. Mnou prezentované údaje vychází z analýzy dokumentů a výpovědí participujících výzkumu.

Augustiniáni v Praze

Přestože působení řádu Augustiniánů v Praze sahá hluboko do historie, tato práce se zaměřuje pouze na část navázanou na vznik a působení cizojazyčných komunit, tedy období od poloviny devadesátých let až po současnost. První zahraniční misionář přišel do Prahy v roce 1995 a začal pracovat s anglicky mluvící komunitou, toho času spadající pod jinou farnost. V roce 1997 se však celá komunita přestěhovala do nynější lokality, kde fungovala po boku české a tehdy ještě fungující německé komunity, která byla později přesunuta do jiné lokality. V roce 1997 dorazili další misionáři, kteří vypomáhali se španělskou komunitou, taktéž původně fungující na jiném místě. Společné aktivity s mládeží a různé praktické důvody však nakonec na přelomu milénia vedly k přesunu španělsky mluvící komunity do aktuálního místa, doplnivše tak již fungující českou a anglicky mluvící komunitu. Změna rytmu fungování a nutnost přizpůsobit se nově vzniklé potřebě sdílení sakrálního prostoru však vedla k organizačním změnám ve farnosti, které nebyly českou částí dobře přijaty. Zejména změna času mše se setkala s velikou nevolí.

> *„Byla velká revoluce ve farnosti mezi lidmi, „i za komunismu jsme tady měli mši v 10, a teď kvůli tomu, že sem přišli ty cizinci, to musíme změnit“. To si budu pamatovat do konce mého života, měli jsme setkání farníků, přišla spoustu lidi. A jeden kněz nám překládal, protože česky jsme*

[24] Přestože si tato práce v souladu s etickými zásadami dala závazek anonymizace, specifika výzkumné lokality a tamní kombinace cizojazyčných komunit je natolik jedinečná, že nemá v České republice obdoby. Po domluvě s jejím vedením jsem tak od anonymizace samotné farnosti upustila.

[25] Pojem komunita je zde převzatý jako emický termín, kterým se jednotlivé kolektivity samy označují.

nemluvili: a oni nám říkali „ne, to tady nemůžete dělat, vraťte se zpátky, tady vás nechceme". A vím, že na základě toho hodně Češi koukali na ty cizince, i na nás, protože nás taky brali jako cizince, jako na ty, kteří sem přišli a kvůli nim musíme změnit naši pohodu. Ale to bylo jen ze začátku, pak byl proces že to bylo nějakou dobu špatné, pak „je nám to jedno, jsou tady" a pak posledních 8 let velké přiblížení, mezi anglickou, španělskou i filipínskou komunitou."

Vzpomíná na začátky a následný vývoj fungování farnosti jeden z kněží. Filipínská komunita, která byla rovněž původně přidružená k jinému kostelu, se pak do farnosti připojila v roce 2018. Tento přesun byl podnícen jak příchodem dvou kněží z Filipín, tak žádostí filipínské komunity na slavení obřadů v tagalogu.

Augustiniáni zároveň patří mezi transnacionálně aktivní a operující řády, a to jak na mikro, tak makro úrovni. Vzhledem k nízkému počtu augustiniánských bratří v České republice spadají, na rozdíl od zemí s vyšším počtem tvořících samostatné provincie, pod správu generálního představeného sídlícího v Římě. Jeho zástupcem je zde, namísto tradičního provinciála, jím zvolený delegát. Ten má na starosti organizační záležitosti spojené s fungováním řádu na institucionální úrovni, včetně interakce se státními orgány či katolickou církví. Farnost jako takovou pak řídí farář, který je nominován a schvalován, a na jehož volbě (byť povětšinou pouze formálně) se účastní i biskup, coby představitel katolické církve v České republice. Personální či ekonomické otázky fungování řádu a jeho klášterů zde však podléhají rozhodování generálního představeného působícího ze zahraničí. Přestože koncem devadesátých let ještě v Praze byli Augustiniáni původem z České republiky, po jejich odchodu tam působili již pouze kněží z jiných zemí. Řád spravuje ještě opatství v Brně, ale i tam je personální zastoupení tvořeno skoro výhradně misionáři. Sociokulturní zázemí, osobnost a zkušenosti jednotlivých kněží se tak stávají další proměnnou, která působí v rámci interní dynamiky jednotlivých komunit, a i celé farnosti.

Vývoj komunit ve farnosti sv. Tomáše

Sžívání komunit přidružených k jedné farnosti a migrační dynamika posledních třiceti let vedly k pestré historii a proměnám jednotlivých komunit. Přestože česká komunita tvořila jádro této farnosti, její počty s posledními lety slábnou. Podobně velká, ale v rámci celé farnosti komornější, je i filipínská komunita, která však skrze obřady v tagalogu cílí primárně na lidi původem z Filipín. Anglicky mluvící a španělsky mluvící komunity naopak přitahují celé spektrum národností

a obě jsou tak z podstaty velmi heterogenní. Primárními členy[26] španělsky mluvící komunity jsou lidé ze zemí Latinské Ameriky, v nižší míře pak ze zemí Evropy, Afriky či Asie. Jádro anglicky mluvící komunity tvoří lidé pocházející ze zemí, kde je angličtina původním či oficiálním jazykem, opět doplněni lidmi převážně z Afrických zemí, zemí Asie a Evropy, a zejména těch, v jejichž mateřštině není v Praze nabídka obřadů. Specifickou skupinu v rámci této komunity tvoří páry či rodiny, které mají angličtinu jako primární jazyk komunikace, a anglická mše je tak prostředkem pro společné sdílení religiózních praktik. Přestože je v těchto komunitách vysoká míra fluktuace věřících–migrujících, neboť pro část z nich není Česká republika cílovou zemí nového usídlení, za roky fungování se v obou komunitách etablovala více či méně pestrá nabídka doprovodných sociálních aktivit a slavností. Anglicky a španělsky mluvící komunita taktéž nabízejí nejširší škálu akcí a aktivit, cílící na děti i dospělé. Rovněž v obou komunitách funguje forma oběžníku, který o nadcházejících akcích a dalších událostech členy informuje. Přestože náboženské obřady probíhají v průběhu roku odděleně, na velké svátky či důležité události (jako jsou Vánoce, Velikonoce aj.) ve farnosti probíhá společná, trojjazyčná mše. Přestože jsou aktivity realizované v rámci jednotlivých komunit většinou otevřeny i pro participaci lidí z ostatních komunit, jejich účast je obvykle probíhá pouze v omezené míře.

> *„Je to pravda, že jedna z věcí, které nedovolily, aby se opravdu přiblížily a spolupracovaly byl ten jazyk. Ne všichni Češi mluví anglicky, ne všichni Angličani mluví česky, nebyl vždycky společný jazyk. A i Angličani a Češi říkali: já nepřijdu, protože nerozumím. A proč v poslední době [nastalo přiblížení, pozn. autorky]? Jedna z věcí je, že máme v každé komunitě takového leadera, ne kněží, ale ti laici, kteří tam jsou a chtějí spolupracovat, se dají dohromady a už přicházejí k nám: otče, chceme dělat tyhle aktivity.“*

Popisuje jeden z kněží překážky, které dle něj mezikomunitní spolupráci brání. Snaha o vzájemnou interakci a kooperaci jednotlivých komunit je však jedním z cílů, které kněží v rámci svého pole působnosti podporují.

[26] Členem je myšlen člověk pravidelně participující na událostech komunity, primárně religiózních. Podstata fungování těchto náboženských komunit však předpokládá velkou propustnost jejich hranic, a i relativně nízkou míru očekávané proaktivní angažovanosti (jako předpokladu pro členství).

5 VÝZKUMNÁ ČÁST

Po úvodní identifikaci a konceptualizaci hlavních teoretických východisek se následující část práce věnuje vymezení cíle výzkumu a v návaznosti na něj zvolené výzkumné strategii a paradigmatickému ukotvení práce.

5.1 Cíl výzkumu a výzkumná otázka

Hlavním cílem práce je porozumět a analyzovat podobu a dynamiku migrační praxe členů vybraných náboženských komunit. V návaznosti na cíl byla formulována následující hlavní výzkumná otázka (HVO):

HVO: Jaká je podoba a dynamika migrační praxe migrujících jako členů náboženských komunit?

S ohledem na výše vytyčený cíl práce, kterým je porozumění migrační praxi farníků v její hloubce a jedinečnosti významů, které tito jedinci svým životním situacím, aspiracím, každodenním činnostem a interakcím přikládají, byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie. Ta se tradičně věnuje rekonstrukci každodenní zkušenosti jedinců a je tak vhodně uzpůsobena pro porozumění hlasů skupin i jednotlivců. Dokáže skrze kontextuální porozumění zprostředkovat přístup ke skrytým či zakořeněným procesům a přesvědčením (Barbour, 2014) a umožňuje hloubkovou a diferencovanou analýzu, redefinování stávajících kategorií či vytváření nových hypotéz (Zapata-Barrero & Yalaz, 2018).

Základem kvalitativního sociálněvědního výzkumu je předpokládaná multidimenzionální a rozmanitá podstata sociálního světa a lidských činností, které jej tvoří. Reprezentace analyzovaných jevů vycházejících z takového kontextu jsou však esenciálně komplexní, různorodé a často nejednoznačné. To je podpořeno i záměrnými a nezáměrnými zkresleními ze strany subjektů vědeckého zkoumání či předsudky a přehlédnutími ze strany samotných výzkumníků. Induktivní povaha metodologických postupů kvalitativního výzkumu sice umožňuje jejich flexibilní využití v návaznosti na rozšiřující se povědomí o zkoumaném jevu, ale zároveň z axiologického hlediska předpokládá nutnost explicitně vyjádřit výzkumníkovu

pozicionalitu a reflexivitu (Creswell, 2007). Navzdory v dnešní době stále více akcentované potřebě reflexivity a vědomé pozicionality a kritickému nahlížení na zkoumané zdroje a data nejsou výsledky vytvořené kvalitativním zkoumáním dokonalými reprezentacemi sociálního světa. Jeho praktici se však nevzdávají standardů vědecké praxe, neb ty v tomto kontextu nabývají nových forem. Již zmíněný předpoklad existence vícenásobných realit reprezentujících subjektivní perspektivy jedinců předpokládá snahu výzkumníka přiblížit se zkoumaným jedincům a nahlédnout tyto reality jejich optikou. Závazkem se stává co největší aproximace k objektům výzkumu a vysoká míra věrohodnosti. Při zachování těchto podmínek předpokládám dosažení komplexních dat a podání tak přesnějšího obrazu skutečných životních světů sociálních aktérů, kteří je obývají (cf. Morawska, 2018).

Přestože různé metateoretické přístupy přirozeně tíhnou k určitým kvalitativním či kvantitativním metodám, nejsou tyto metody inherentně spjaty s konkrétními epistemologickými principy a nevnímám tak kvalitativní a kvantitativní design jako dichotomii. Pro svoji práci jsem však zvolila kvalitativně zaměřený[27] přístup, neboť nabízí flexibilní rámec pro zkoumání plurality perspektiv, a je tudíž dobře uzpůsoben pro adaptování se na změny navázané na dynamickou povahu sociální reality, která je v kontextu migrace obzvlášť výrazná.

5.2 Paradigmatické ukotvení práce

Tato práce vychází z paradigmatických východisek sociálního konstrukcionismu, reflektujíc rovněž východiska symbolického interakcionismu a interpretativismu. Pro perspektivu sociálního konstrukcionismu (či konstruktivismu[28]) vycházejícího z předpokladu, *„že lidé konstruují či interpretují skutečnosti skrze své vlastní situované perspektivy“* (Clarke, 2019, s. 5), je *„sociální realita vytvářena skrze individuální a kolektivní jednání“* (Bryant & Charmaz, 2019, s. 659). Termín „sociální konstrukce“ odkazuje na nejrůznější skutečnosti a jevy,

[27] Existuje široká škála vhodných metodologických přístupů a strategií, kterými lze zkoumat různé aspekty a dimenze sociální reality, jevů a procesů. Tyto strategie vykazují aspekty a dimenze spíše kvantitativního či kvalitativního charakteru, ale lze využívat různorodé metody či jejich kombinace bez ohledu na zvolené metateoretické schéma. Iosifides (2018) dává za příklad běžné spojování kvalitativního přístupu s interpretativismem či verzemi sociálního konstrukcionismu a kvantitativního přístupu s pozitivismem a neopozitivismem.

[28] Tyto termíny doprovází určitá pojmová mnohoznačnost. Někteří autoři odlišují mezi konstruktivismem pohlížejícím na skutečnost jako na individuálně konstruovanou skrze kognitivní procesy jedince, a konstrukcionismem pohlížejícím na skutečnost jako na konstruovanou v rámci sociální výměny a interakce (Gergen, 1985; Guterman, 2006). Jiní zase procesy subjektivních významů budovaných v interakci s ostatními zastřešují pojmem konstruktivismus (Creswell & Creswell, 2018; Potter & Robles, 2022). Tato práce se přiklání k tezi konstrukcionismu, která přihlíží k významu sociální interakce.

které byly považovány za stojící mimo společenský vliv, jako na produkty specifických sociálně interakčních procesů. Propojení jejich charakteristik s kulturními či historickými vlivy namísto klasického odkazování se na metafyzické zákonitosti otevírá objekty zkoumání novým formám poznání (Weinberg, 2014).

Nevyhnutelnost pojímání světa skrze sociálně konstruované symbolické prostředky byla již dříve postulátem symbolických interakcionistů, kteří na lidské jednání nahlížejí jako na výsledek konstrukce vycházející z interpretace významů, symbolů či situací.[29] Realita je tak prostřednictvím interakce ustavičně rekonstruována a reinterpretována, neboť interakce a jednání jsou vzájemně na sebe působícími procesy. Sociální struktury jsou rovněž produktem konstrukce a kolektivní reprodukce (Charmaz, 2014). Klíčovým prvkem lidského jednání je pak interpretace[30], projevující se v sociálních interakcích. Ty jsou z podstaty dynamické, což reflektuje procesuální zaměření této perspektivy. Významy tak nejsou inherentně spjaty s konkrétními entitami jež reprezentují, ale podléhají procesům modifikace právě na základě interakce (Blumer, 1969).

Sociální konstrukcionismus a symbolický interakcionismus patří mezi perspektivy, které byly součástí tzv. interpretačního obratu v sociálních vědách.[31] V kontrastu s pozitivistickým pojetím je v interpretativních přístupech sociální svět chápán jako subjektivně prožívaný konstrukt, ve kterém data vznikají jako výsledek interaktivního, reflexivního výzkumného procesu. Konstrukcionismus předpokládající koprodukci „zjištění“ v průběhu samotného zkoumání a uznávajícího výzkumníkův vliv na ně na straně druhé vedl ke sporu o legitimitu vědeckosti a jejich kritérií, zejména o objektivitu. (Charmaz, 2014). Sociální konstrukcionismus však „objektivitu“ chápe jako součást vědeckého diskurzu, skrze který ke konstrukci zjištění dochází. Idea hodnotově neutrálního výzkumníka zakotvená v pozitivismu je tak v rozporu s konstrukcionistickým pojetím výzkumníka vycházejícího z explicitně přiznaných předporozumění a perspektiv, které jsou součástí lidské podstaty, a od kterých se nelze oprostit (Burr, 2015). Studium sociální reality jako objektu „zvenčí“ tak není metodologicky možné, a cílem sociálních věd se stává „*interpretační*

[29] Symbolický interakcionismus má kořeny v pragmatistické tradici. S ní sdílí akcentaci role interakce jako základního mechanismu pro porozumění světu, skrze který se formují a revidují významy.

[30] Interpretace je v pragmatismu pojímaná jako základ myšlení a rozhodování, v interakcionistickém pojetí jako základ pro vytváření významu v sociálních interakcích.

[31] Ten znamenal posun od optiky pozitivismu, která dominovala filozofii vědy až do poloviny dvacátého století. K předpokladu existence reality řízené neměnnými přírodními zákony a mechanismy stojí v opozici pojímání reality jako pluralitních mentálních konstrukcí, majících specifikou a subjektivní povahu (Lincoln & Guba, 1998).

pochopení subjektivních významů sociálních praktik a kulturních artefaktů v rámci světa, do něhož je výzkumník zasazen" (Mottier, 2005, s. 4).

Interpretativismus tedy nabízí rámec pro porozumění sociální realitě jako permanentně se vyvíjejícímu a interpretovanému procesu, jehož klíčovým aspektem je význam, který je přikládán sociálním zkušenostem a interakcím. Přistupování k sociální realitě jako k aktivně konstruované skrze sociální interakce a ovlivňované specifickými kontexty podílejícími se na tvořených významech mi zprostředkuje hlubší vhled do utváření migrační praxe migrujících. Ta je formována jak sociálními strukturami a procesy, tak individuálními percepcemi a připisovanými významy. Využití rámce konstrukcionistického paradigmatu mi tak umožní hlubší porozumění tomuto komplexnímu a dynamickému sociálnímu jevu konstituovanému v pluralitě migračních zkušeností.

Při výzkumu pracuji se specifickou praxí participujících zasazenou do jejich interpretovaného světa, což z ontologického hlediska předpokládá pluralitu realit. Konstrukcionismus a interpretativismus, vzájemně propojené a korelující přístupy, se v tomto pojetí stávají vhodnými epistemologickými nástroji, které vytvářejí obraz takto pojímané reality. Propojení zvolené ontologie a epistemologie v kombinaci se zformulovanou výzkumnou otázkou mě tak de facto vede k metodologickému nástroji, kterým je situační analýza, neboť ta je dobře uzpůsobena pro studium zvýznamněných realit zkoumaných sociálních aktérů, které jsou protkány jejich zkušenostmi a systémy hodnot, a které jsou zasazeny a formovány v rámci širšího prostředí a jeho dynamik.

5.3 Výzkumný soubor

Konstrukce výzkumného souboru je v situační analýze stejně jako v jiných verzích zakotvené teorie procedurálním nástrojem, který je navázaný na postupující analýzu. Po prvotním vzorkování, které se řídí především dostupností a které slouží k identifikování participujících, kteří disponují analyticky relevantními zkušenostmi, jsou participující vybíráni prostřednictvím teoretického vzorkování na základě specifikovaných kritérií, aby byla již probíhající analýza obohacena a dále rozpracována. Kritéria pro výběr vzorku se tak spolu s postupující analýzou obměňují, díky čemuž může finální výzkumný soubor lépe obsáhnout zkoumanou situaci (Clarke et al., 2022; Morse & Clark, 2019).

Úvodní fáze tvorby výzkumného souboru se zaměřila na volbu zkoumaných komunit v rámci farnosti, která vyústila ve výběr anglicky a španělsky mluvící komunity. Jedná se početně o dvě největší společenství v rámci farnosti a obě komunity rovněž fungují více než dvacet let. Jejich časová ukotvenost mi tak umožní sledovat dynamiku vývoje a proměn komunit s ohledem na měnící se personální či demografické okolnosti. Skrze vnitřní heterogenitu komunit budu mít možnost zaměřit se na interakce a sociální dynamiku ve vícekulturních a vícenárodních prostředích a kolektivitách. S tím je spjata i široká nabídka doprovodných programů, která se odvíjí jak od zmíněné velikosti komunit, tak od národní diverzity farnosti.

V návaznosti na zvolené komunity jsem v dalším kroku navázala s účelovým vzorkováním zaměřujícím se na kritéria volby samotných participujících. V počáteční etapě jsem pro výzkumný soubor zvolila kombinaci kritérií, kdy výchozími sledovanými charakteristikami bylo kromě přináležitosti ke zvoleným *náboženským komunitám* i *místo narození*. Cílem této specifikace bylo identifikovat ty členy komunit, kteří absolvovali přeshraniční migraci do České republiky a zároveň eliminovat české partnery migrujících, kteří byli rovněž součástí cizojazyčné komunity. Dalším nastaveným kritériem byl *účel pobytu*, jehož záměrem bylo zacílit na migrující, kteří do České republiky přijeli s *vyhlídkou dlouhodobého pobytu*, což v praxi znamenalo zejména exkluzi migrujících přicházejících skrze krátkodobé studijní výjezdy typu Erasmus. Snaha o heterogenní vzorek zastupující nejrůznější sociokulturní zázemí migrujících a důvody k migraci do České republiky vyústila v poslední fázi v teoretické vzorkování, které se zaměřilo na doplnění identifikovaných „mezer“ v existujícím vzorku, tedy zejména s ohledem na region původu a délku pobytu. Přestože samotná délka pobytu nebyla původně jako kritérium zahrnuta, v analýze se ukázala jako jeden z důležitých faktorů působících na migrační praxi, a tak byla, stejně jako tomu bylo u regionu původu, v posledním kroku konstrukce vzorku zahrnuta jako doplňující znak.

Přestože jsem si vědoma vysoké diverzity takto zvoleného vzorku, mým cílem bylo obsáhnout šíři zkoumané situace právě prostřednictvím zachycení heterogenních praxí navázaných na nejrůznější proměnné. Z tohoto důvodu jsem tak v postupujících fázích výzkumu upustila od další konkretizace výzkumného souboru.

Postup konstrukce výzkumného souboru

K počátečnímu získání participujících jsem využila již existující osobní vazby na členy komunit a zejména na tamní kněze. S jejich podporou, kterou explicitně

vyjádřili spolu s povzbuzením farníků k participaci při ohlašování mého výzkumu, jsem mohla na konci mše svůj výzkum představit a vyzvat členy komunit k účasti. Rovněž jsem na farní nástěnky vyvěsila leták s informacemi a kontaktem, a toto info bylo taktéž zahrnutu do komunitních oběžníků. Výběr výzkumného souboru jsem tedy v návaznosti na výše popsané charakteristiky v úvodu realizovala především skrze účelový samovýběr a v některých případech i sněhovou kouli. K získání participujících jsem rovněž využila příležitostný výběr prostřednictvím osobního pozvání skrze moji participaci na náboženských a společenských událostech farnosti. Tento způsob však vyžadoval sekundární filtraci v návaznosti na výše uvedená kritéria. K následnému teoretickému vzorkování jsem rovněž využila již zmíněné komunitní oběžníky a sněhovou kouli, buď skrze samotné kněží nebo prostřednictvím získaných kontaktů od zapojených migrujících.

Charakteristika výzkumného souboru

Výsledný výzkumný vzorek se tak skládá z participujících, kteří nejsou původem z České republiky, do které přijeli na jiný než krátkodobý pobyt, a kteří se účastní se na životě zvolených náboženských komunit.

Celkem se studie zúčastnilo 23 migrujících, z toho 13 navštěvovalo anglicky mluvící komunitu a 10 španělsky mluvící komunitu. Anglicky mluvící komunita je zastoupena čtyřmi muži a devíti ženami, celkem z devíti zemí. Španělsky mluvící komunitu reprezentují čtyři muži a šest žen, celkem z šesti zemí. Obrázek 1 s ohledem

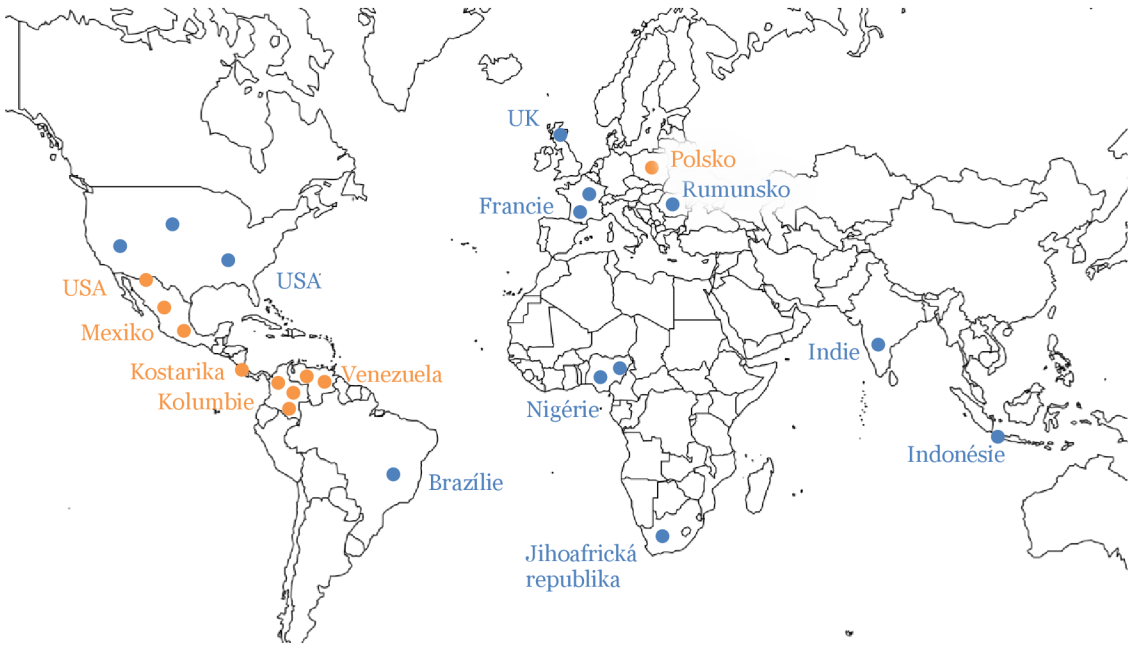

Obrázek 1: Národní zastoupení participujících

na anonymizaci participujících zobrazuje národní zastoupení v rámci jednotlivých komunit na mapě, kde modré body reprezentují anglicky mluvící komunitu a oranžové španělsky mluvící komunitu.

Dominantním důvodem participujících k migraci do České republiky bylo využití zajímavé pracovní příležitosti či možnost zahraniční zkušenosti v rámci výjezdu zprostředkovaného zaměstnavatelem. Dále i migrace za vysokoškolským studiem, a to v rámci bakalářského, magisterského i doktorského studia. Dalším vícečetně zastoupeným důvodem bylo sjednocení se s rodinou, zejména partnerem a rodiči. Zbývající participující se pro migraci rozhodli z důvodu volby České republiky jako cíleného místa migrace nevázaného na další doprovodné vazby či důvody.

Věková struktura participujících je znázorněna následující tabulkou 1, pohybujíc se v rozmezí od dvaceti až po osmdesát let.

Věk	**20–30**	**31–40**	**41–50**	**51–60**	**61–70**	**71–80**
Anglicky mluvící	4	2	2	3	1	1
Španělsky mluvící	3	2	3	1	1	-

Tabulka 1: Věková struktura participujících

Délka pobývání participujících znázorněna v následující tabulce 2 reprezentuje širokou škálu, na které se jednotlivé zkušenosti pohybují v rozmezí půl roku až po 24 let pobývání.

Délka pobytu	**3–12 měsíců**[32]	**1–5 let**	**6–10 let**	**11–24 let**
Anglicky mluvící	-	4	5	2
Španělsky mluvící	1	5	4	-

Tabulka 2: Délka pobytu participujících

[32] UN (1998) a IOM (2024) ve svých klasifikacích vycházejí na základě délky pobytu z dělení na krátkodobé (3-12 měsíců) a dlouhodobé (více než 12 měsíců) migrující. Přestože tedy jeden z participujících v době úvodního rozhovoru ještě spadal do kategorie krátkodobých migrujících (6 měsíců), vzhledem k jeho úmyslu v České republice setrvat na dobu neurčitou jsem se rozhodla ho do výzkumného vzorku zařadit.

5.4 Metody tvorby dat

Stejně jako výzkumníkovy subjektivní hodnoty, postoje a další aspekty, o kterých se již hovořilo výše, ovlivňují tvorbu a interpretaci dat, ovlivňují i zvolené metody to, co skrze ně dokážeme vidět. Vhodná kombinace a využití metod vede k většímu a obsáhlejšímu povědomí o studovaném jevu. S tím souvisí i využití triangulace, která je s kvalitativním přístupem úzce spjata. Její využití už dávno nemá za cíl pouhou kontrolu validity výsledků či podporu důvěryhodnosti studie. Je koncipovaná jako strategie zaměřená na důkladnější porozumění zkoumaného tématu, směřující spíše ke komplexnějšímu poznání, než validitě a objektivitě interpretací (Flick, 2019, 2022). Chápu ji tedy jako nástroj k rozšíření diverzity výsledků výzkumu, přestože to může zahrnovat nesrovnalosti či rozporuplná zjištění, která se se subjektivní povahou zkoumaných realit můžou objevit. Zároveň mi zvolená výzkumná strategie poskytuje dostatečnou flexibilitu pro úpravu či rozšíření využitých metod v návaznosti na průběžnou analýzu a saturaci dat. Zvolila jsem využití metody kvalitativního rozhovoru, zúčastněného pozorování a analýzy dokumentů.

Kvalitativní rozhovor

Rozhovor je již dlouhou dobu jednou z ústředních metod kvalitativních výzkumů. Umožňuje výzkumníkovi hlouběji proniknout do životních zkušeností, perspektivy, přesvědčení, hodnot či názorů participantů. Jeho metodologická síla stojí na individuální relaci výzkumník-participant, která umožňuje flexibilně reagovat na nově se objevující témata či informace. Zároveň je pro výzkumníky nezbytné reflektovat své vlastní implicitní i explicitní teoretické, metodologické a epistemologické přístupy k datům vzniklým při rozhovorech. V tomto pojetí ho tedy vnímám v návaznosti na konstruktivistický rámec výzkumu, který konceptualizuje rozhovor jako komplexní a kontextuálně podmíněný způsob tvorby dat, na kterém se kromě výzkumníka podílí i participant a oba se tak stávají koproducenty dat (Roulston & Halpin, 2022).

V návaznosti na kýžený typ informací, které jsem chtěla při rozhovoru získat, jsem zvolila strategii intenzivního rozhovoru, který Charmaz (2014, s. 124) pojímá jako *„jemně vedený, jednostranný rozhovor, který zkoumá podstatné zkušenosti*

osoby s tématem výzkumu."[33] Intenzivní rozhovor se zaměřuje na jedince, kteří mají přímou zkušenost s tématem výzkumu. Je charakteristický hloubkovým zkoumáním situací, otevřenými otázkami, snahou pochopit perspektivu, významy a zkušenosti participanta a cílí na získání podrobných odpovědí. Proto je běžnou praxí při takovém rozhovoru věnovat pozornost drobným nuancím či implicitním názorům a zachovat si flexibilitu dotazovaní i pro nepředpokládaná témata.

Při výzkumu jsem využívala formu polostrukturovaného rozhovoru, který kromě předem určených oblastí tázání nechával prostor pro potenciální exploraci nových oblasti či souvisejících témat. To vytvořilo příležitost pro participanty více se rozhovořit o spletitostech situací, jejich prožívání a pocitech, což mi umožnilo flexibilní a situační adaptaci otázek. To rovněž podpořilo pozici participantů jako spolutvůrců dat a znalostí. Přesto zůstává role výzkumníka velmi výrazná, neboť rozhoduje o výběru participujících, tematických okruzích, struktuře rozhovoru či otázkách a jejich následné analýze a intepretaci (Fedyuk & Zentai, 2018). Vzhledem k tomu, že jsem si byla vědoma nebezpečí promítnutí zmíněné mocenské nerovnosti výzkumník–participant do výpovědi participujících, podrobovala jsem neustále svou roli výzkumnice reflexi a snažila jsem se vytvořit psychicky příznivé a nezatěžující prostředí pro rozhovor, podporující otevřenost a upřímnost.

Rozhovory probíhaly v návaznosti na preferenci či časové možnosti participujících buď online formou, nebo prostřednictvím osobních setkání. Vyjma rozhovoru s jedním z kněží byly všechny rozhovory vedeny v anglickém jazyce a po předchozí domluvě s participujícími byly nahrávány. Část z nich proběhla opakovaně, buď z důvodu nutnosti doplnění chybějících informací, či časovou náročností vyžadující ze strany participujících rozdělení do více částí.

Zúčastněné pozorování

Další z hojně využívaných metod v oblasti migrace navázaných na výzkum v terénu je i zúčastněné pozorování. Pozorování participujících v jejich přirozeném prostředí nabízí výzkumníkovi řadu vhledů vedoucích ke komplexnějšímu porozumění zkoumaného sociálního jevu. Mnohdy se objevuje v kombinaci i s ostatními metodami, a v tomto duchu jsem ho i já integrovala do svého výzkumu. Zúčastněné pozorování v sobě kombinuje dvě složky, participaci a pozorování, mezi

[33] Kromě intenzivního rozhovoru kategorizuje autorka ještě další dvě strategie, informační a investigativní rozhovor. Informační rozhovor cílí na získání přesných dat a faktů. Investigativní rozhovor cílí na odhalení skrytých záměrů či motivací, plánů a jejich důsledků. Nejedná se však o striktně oddělené strategie, často jsou úzce provázány a navzájem se prolínají či mění dle potřeb výzkumu (Charmaz, 2014).

nimiž se snaží dosáhnout rovnováhy. Ty jsou obecně chápány jako protipóly kontinua[34], na kterém se výzkumníci v návaznosti na svůj záměr pohybují. Pozice na tomto pomyslném kontinuu ovlivňuje jak průběh, tak druh získaných dat a následnou analýzu. Tento pohyb mi tak umožnil flexibilně reagovat na výzkumné potřeby v konkrétních sledovaných situací, buď směrem k většímu zapojení, které podporovalo mou polohu jako výzkumníka ochotného přiložit ruku k dílu a podílet se na pracích vedoucích k uspokojení potřeb farnosti, nebo naopak sebe jako osobu upozadit a s nízkou mírou zapojení pozorovat probíhající interakce a dynamiku situace.

Pro zúčastněné pozorování je tedy charakteristická značná míra účasti na životě a činnostech zkoumané sociální skupiny. Umožňuje tak získat vhled do způsobu, jakým lidé žijí svůj život v daném kontextu, který recipročně ovlivňují a jsou jím ovlivňováni, a jaký smysl dávají tomuto konstruovanému sociálnímu prostředí, ve kterém je zkoumaný jev tvořen a reprodukován (Boccagni & Schrooten, 2018).

Zúčastněné pozorování jsem využívala primárně ke sledování mezikomunitní a intrakomunitní dynamiky během různých dobrovolnických, náboženských a společenských aktivit probíhajících ve farnosti. Svoji pozici jsem upravovala v návaznosti na aktuální požadavky a situace, což mi umožnilo pokrýt vícero výzkumných potřeb. Zúčastněné pozorování pro mě rovněž bylo důležitým prostředkem pro ověření toho, zda jsou interpretované interakce a okolnosti diskutovaných situací skutečně tak, jak je participující při rozhovorech prezentují.

Analýza dokumentů

Využití dostupných dokumentů jsem do výzkumu inkorporovala za účelem dosažení komplexnějšího pochopení zkoumaného jevu a zejména s cílem získat vhled do institucionalizovaného prostředí náboženských komunit, ve kterém se odehrávají interakce zúčastněných participujících, a které se podílí na formování jejich praxí, jimiž je zároveň samo ovlivňováno. Dokumenty tedy nevnímám jako neutrální a transparentní svědectví o nezávislé realitě, ale naopak jako zdroje její konstrukce (Atkinson, 1990; Prior, 2003). Tento přístup sdílí i Charmaz (2014), které na jejich povahu nahlíží jako na v zásadě konstruovanou, neboť data jsou vytvářena lidmi, dokumenty nevyjímaje, a přestože s nimi můžeme zacházet jako s fakty, vždy jsou výsledkem konstrukce jedince. Ačkoliv jsou tedy dokumenty odrazem externí reality,

[34] Pozorování usiluje o co největší distanci výzkumníka od pozorovaných činností s cílem omezit tak jeho vliv na sledované dění. Participace naopak usiluje o smazání rozdílů mezi výzkumníkem a ostatními a cílí na získání co nejvěrnějšího pohledu zevnitř (Boccagni & Schrooten, 2018; Morse & Clark, 2019).

reflexivita jejich povahy a vlivu na konstituování reality je na místě. Tato skutečnost je obzvlášť patrná v kontextu komunitních dokumentů a příspěvků, na jejichž tvorbě se podílejí sami farníci.

Během výzkumu jsem se zaměřila především na dokumenty farnosti, zejména zpravodaje a oběžníky jednotlivých komunit. Ty kromě organizačních věcí ohledně fungování farnosti zahrnovaly i pozvánky na nejrůznější společenské či náboženské akce, aktivity a další výzvy spojené s komunitním životem. Dále jsem analyzovala i vlastní poznámky ze zúčastněného pozorování. Pozornost jsem rovněž věnovala online fórům a příspěvkům jednotlivých komunit, které měly svůj profil na sociálních sítích (Facebook a Instagram) a farním webovým stránkám.

5.5 Situační analýza

Vzhledem k cíli výzkumu, kterým je porozumět a analyzovat migrační praxi migrujících afiliovaných k náboženské komunitě, přičemž jsou tyto praxe ovlivněny určitým prostředím, které zároveň ovlivňují, byla jako nástroj analýzy dat zvolena situační analýza Adele Clarke. Ta se místo tradiční orientace na lidské jednání zaměřuje na celistvost zkoumané situace, lidské i nelidské prvky, a jejich provázané vazby. Jednotkou a hlavním předmětem analýzy se v tomto pojetí stává situace sama, ve své komplexní podobě a se všemi aktéry (Clarke, 2021).

Základním předpokladem situační analýzy je, že vše, co je součástí situace, současně spoluvytváří a do určité míry ovlivňuje ostatní entity v situaci, a podmínky situace jsou tak dle ní její neoddělitelnou součástí (Clarke, 2021; Clarke et al., 2022). Pojem situace zároveň umožňuje flexibilně reagovat na analytické zaměření výzkumu, neboť se nejedná o časově či prostorově omezený a izolovaný fenomén. Situací se rozumí množina rozličných podmíněných prvků, které situaci utváří a jsou podloženy empirickými daty, a které jsou specifikovány při analýze.[35] Transpozice analytického důrazu z jednání na situaci umožňuje zachovat komplexnost studované situace, neboť ji nevytrhává ze sítě vztahů, které ji spolu-konstituují, a zároveň nedochází k opomenutí okrajových prvků a elementů, které by v tradičních analytických postupech a generalizovaných kategoriích starších verzí zakotvené teorie mohly být přehlédnuty (Kalenda, 2016). Potenciál situační analýzy tak spočívá v její schopnosti rozkrývat existující vztahy a jejich vzorce a dynamiky v sociálním

[35] Pojetí situace dle Clarke má kořeny v pragmatistické filozofii, odkazuje se zejména na Johna Deweyho, v jehož pojetí získávají věci význam pouze ve vztahu k situacím, v nichž se vyskytují. Porozumění světu tedy přichází skrze porozumění situacím.

kontextu. Volba samotné situace jako předmětu analýzy pak umožňuje reflektovat vzájemnou konstitutivnost jednotlivých přítomných entit a jejich vztahů. Zaměření se na komplexní situovanost zkoumaných jevů zároveň umožňuje překonat implicitní binaritu určující aspekty stojící uvnitř a vně studovaného jevu.[36] V této práci tak vycházím z původní „situační matice“ dle Clarke, která se empiricky a analyticky zaměřuje na celou širší situaci.

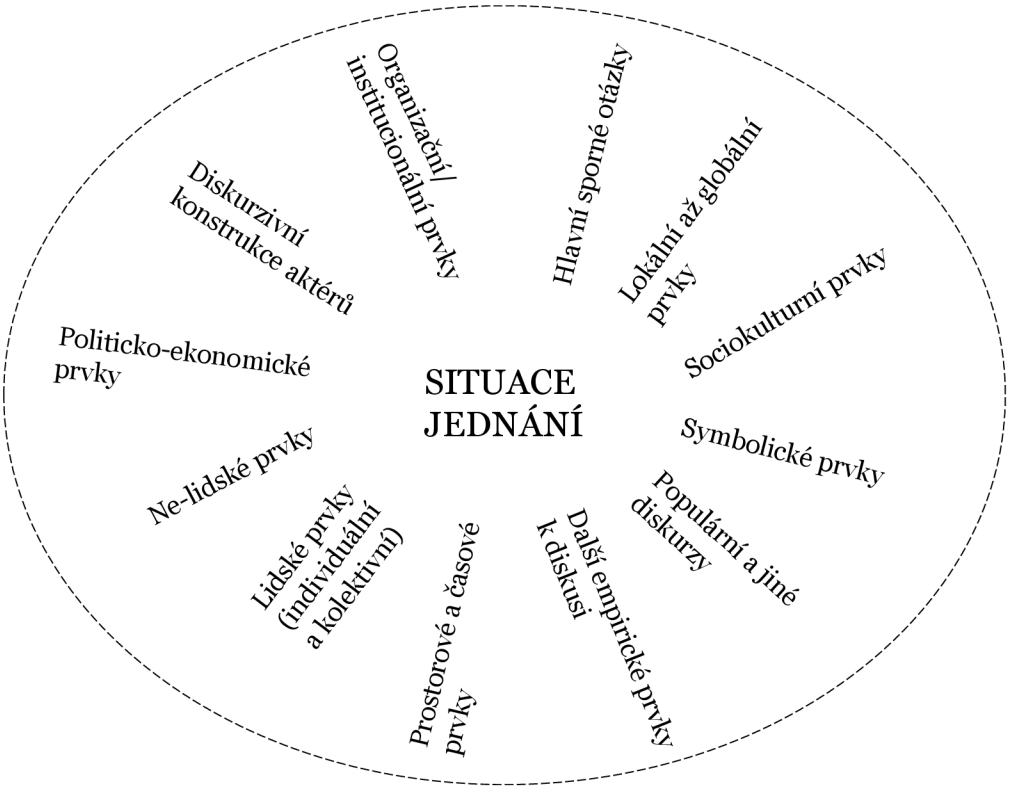

Obrázek 2: Matice situační analýzy, zpracováno dle Clarke (2021, s. 230).

Teoretická a metodologická východiska situační analýzy

Vycházím tedy z pojetí situační analýzy jako balíčku teorie a metody,[37] který v sobě kombinuje rozmanité teoretické a metodologické inspirace, na jejichž základech staví. Situační analýza umožňuje nahlížet na sociální světy jako na kolektivní uskupení, jejichž účastníci tvoří sdílené perspektivy, jež jsou základem jejich individuálních a kolektivních identit, a které pak podněcují ke kolektivnímu jednání, k němuž dochází skrze sdílení zdrojů za účelem dosažení cílů, které tyto

[36] Clarke (2021) vychází ve svém pojetí z matice podmínek dle Strausse a Corbin (1990), kterou však zásadním způsobem reviduje směrem k větší komplexitě.

[37] Myšlenka reciproční propojenosti metody a teorie má kořeny nejen v interakcionismu, ale rovněž v pragmatické filozofii. Clarke se odkazuje i na Star (1989), která staví pojetí teorie a metody na myšlence spolu-konstitutivnosti. Na základě epistemologických kořenů jednotlivých metod se určuje (ne)kompatibilita s danou teorií a jejími premisami.

závazky reflektují. Pro porozumění sociálním světům je tedy zapotřebí je studovat v jejich širších prostředích, arénách, kde se tito kolektivní aktéři setkávají. Prostřednictvím mapování těchto vztahů je pak možno stanovit kolektivní a organizační aktéry, kteří v dané situaci působí. Toto zčitelnění situace rovněž umožňuje lépe uchopit přítomné meziúrovňové fenomény, vyjednávání a mocenské vztahy a flexibilně analyticky reagovat na plasticitu a poréznost hranic vymezených oblastí (Clarke, 2003, 2021). Situační analýza rovněž věnuje pozornost diskurzům, na které je nahlíženo jako na aktivní aktéry při tvorbě sociálních světů, kterými jsou zároveň rovněž ovlivňovány, a které jsou taktéž podrobeny analýze.[38]

V souladu s kritickým interakcionismem, kterým je inspirovaná, vnímá konflikt vznikající na základě diference agend, zájmů, perspektivy apod. jako hybnou sílu, která aktivně utváří sociální život (Clarke et al., 2022). Clarke (2021) dodává, že situační analýza je, obdobně jako jiné inovace kvalitativního výzkumu, hybridním přístupem. Kombinace původních a nových teoretických a metodologických základů z ní dělají silně ekologicky a vztahově orientovaný přístup ke zkoumání sociálního světa.

Analytické postupy situační analýzy

Situační analýza v mnoha ohledech vychází z analytických strategií konvenční zakotvené teorie, avšak oproti jiným pojetím dochází k základní interpretaci dat a teoretizování již v ranném stádiu, jakmile má výzkumník k dispozici data (Clarke & Friese, 2007). V souladu s jejími postupy tak bylo již od začátku prováděno rozsáhlé kódování, poznámkování a základní interpretace dat. Primárně byl ale důraz kladen na tvorbu různých druhů map, které jsou stěžejním analytickým nástrojem situační analýzy, a které slouží k objasnění klíčových aktérů, podmínek a vztahů, konstituujících danou situaci, čímž ji tvoří přehlednou pro další analýzu. Situační analýza využívá čtyř[39] druhů map – situačních, relačních, pozičních a map sociálních světů a arén. Každá mapa přináší odlišný přístup k empirickým datům, což umožňuje jejich komplexní analytické uchopení. Situační mapy jsou z podstaty chaotické a neuspořádané, neboť se soustředí na zanesení všech lidských, nelidských, diskurzivních a dalších prvků, které danou situaci tvoří. Mapování všech prvků (i samotného výzkumníka) může zviditelnit i analyticky důležité prvky, které by

[38] Pro situační analýzu byl v tomto ohledu inspirací Michel Foucault, zejména jeho práce o vnímání diskurzů jako centrálních prvků společenského života a explicitní zohlednění nelidských entit působících v situacích.

[39] Clarke ve svých dřívějších dílech (2003, 2005; 2007) rozlišuje pouze mezi třemi druhy map – situačními, pozičními a mapami sociálních světů a arén. Ve svých novějších pracích (2021; 2022) přidává ještě čtvrtý typ – relační mapy. Ty byly v přechozích pojetích součástí situačních map.

zůstaly konvenčnímu přístupu skryty. Zanesením vzorců vztahů a permutací mezi přítomnými elementy získáme relační mapy. Povahu vztahů je pak třeba na základě poznámek k datovému materiálu specifikovat, což umožňuje identifikovat stěžejní vazby. Mapy sociálních světů a arén, zachycující klíčové kolektivní aktéry a jejich arény angažovanosti, umožňují explicitní analýzu sociální, organizační a institucionální dimenze situace na mezoúrovni. Poslední typ, poziční mapy, identifikují hlavní pozice reprezentované v diskurzivních datech. Reflektují širokou škálu postojů, které lze nalézt v diskurzivních materiálech, což umožňuje formulovat heterogenní (a třeba i protichůdné) pozice zastávané jednotlivci i kolektivitami (Clarke, 2021; Clarke et al., 2022). Každý typ mapy se tedy zaměřuje na jiný druh analytické práce a je proto stěžejní vytvořit všechny druhy, mnohdy i ve vícero podobách. Přetváření map odráží abduktivní logiku situační analýzy, vycházející z charakteristického výzkumného procesu přecházení mezi empirickými daty ve snaze o abstraktnější a analytickou konceptualizaci.

5.6 Etická dimenze

Etika výzkumu by dle současné dobré praxe měla být součástí každého projektu. Při kvalitativním výzkumu, kdy chápeme participující výzkumu jako aktivní činitele, kteří jsou nositeli klíčových znalostí a interpretují své vlastní zkušenosti a světy, je tato potřeba ještě více akcentovaná. Nutnost předvídat a reflektovat etická dilemata či otázky, které se během výzkumu mohou objevit, avšak přetrvává po celou dobu trvání výzkumu, od prvotní konceptualizace projektu až po publikaci výsledků. Etické zásady jsou běžně formulovány v etických kodexech, z nichž jsem ve své práci vycházela i já, konkrétně z kodexů American Psychological Association (2017) a American Anthropological Association (2023).[40] Vzhledem k tomu, že jsem pracovala s osobními údaji participujících jsem rovněž dodržovala zásady GDPR.

Informovaný souhlas

Informovaný souhlas jsem měla připravený v písemné formě a participantům jsem jej nabízela jako doplněk k ústní formě, kterou jsem zahajovala každý rozhovor. Součástí bylo představení mého výzkumného záměru a účelu práce, základních principů etiky výzkumu, anonymizace dat, nahrávání rozhovorů a možnosti kdykoliv

[40] Někteří autoři formální etické kodexy a doporučení sice považují za důležité, avšak nedostatečné. Zdůrazňují potřebu zvýšené obezřetnosti při zasahování do citlivých oblastí, jež vyžadují řadu etických rozhodnutí, která nemusí být v generalizovaných instrukcích reflektována (Cannella, 2022; Zapata-Barrero & Yalaz, 2022; van Liempt & Bilger, 2018).

svoje rozhodnutí změnit a z výzkumu vystoupit. Rovněž jsem participujícím nabízela možnost kdykoliv se doptat či ozřejmit nejasnosti nebo pochybnosti, které by mohly vyvstat. Část participantů tuto poslední nabídku využila, jejich dotazy se však týkaly především cíle a smyslu mého výzkumu a jeho výsledků.

Důvěrnost a anonymita

Důležitou součástí informovaného souhlasu byla anonymizace participantů. Tu jsem opakovaně zdůrazňovala, přestože nároky na ni se u jednotlivých farníků velmi lišily. Navzdory tomu, že někteří participující na anonymizaci netrvali, jako pravidlo pro svou práci a etiku výzkumu jsem ji zachovala u všech. Jejich jména byla nahrazena kódy, avšak země původu (pokud si sami nepřáli i tuto informaci utajit) zůstaly nezměněny, jestliže to bylo pro analýzu dat nosné. Rovněž jsem se vyvarovala použití dalších osobních údajů a charakteristik, které by mohly vést k identifikaci participantů. Rozhovory jsem nahrávala, avšak se zárukou využití pouze k mým soukromým účelům, konkrétně k jejich přepisům.

K anonymizaci farnosti, ve které jsem svůj výzkum realizovala, jsem se nakonec neuchýlila, a to ze dvou důvodů. Primárním důvodem bylo, že delegát řádu augustiniánů si anonymizaci nepřál, sekundárním důvodem byla jedinečnost charakteristik a kombinace komunit, která je natolik ojedinělým úkazem, že nemá v celé republice obdoby, a anonymizace by tak plnila pouze formální roli.

Dobrovolnost

Účast na výzkumu byla zcela dobrovolná a odvolatelná. Se svým výzkumným záměrem jsem nejprve seznámila faráře a vedoucí kněží jednotlivých komunit, kteří souhlasili, abych ho odprezentovala i během ohlášek konaných po jednotlivých mších. Oni sami mě pak při ohláškách představili a explicitně vyjádřili podporu mého projektu a povzbuzovali farníky k účasti. Pouze jednou jeden z kněží naléhal na farnici, aby se do výzkumu zapojila, přestože namítala, že nechce. Tuto strategii získávání participantů jsem samozřejmě odmítla a znovu zdůraznila požadavek dobrovolnosti, zmíněnou farnici jsem nepřemlouvala ani se ji jinak nesnažila do výzkumu zapojit.

Transparentnost

Důležitým prvkem byla rovněž transparentnost, a to jak výzkumných úmyslů, tak výzkumných výsledků. Jak už bylo zmíněno výše, výzkumný záměr jsem otevřeně prezentovala jak před jednotlivými komunitami, tak i individuálně s každým

participujícím, kteří měli možnost kdykoliv se na mě obrátit s případnými dotazy. Participující mají právo být obeznámeni s výsledky výzkumu, které budou dostupné formou této disertační práce, kterou budu s případnými zájemci sdílet. Limitem tohoto bodu je jazyk práce, který většina participantů neovládá, a je tedy zapotřebí počítat s jejím překladem.

Nakládání s daty

Způsob zacházení s daty rovněž podléhá etickým pravidlům, neboť mnohdy obsahují citlivé a privátní informace a údaje. Nahrávky rozhovorů, jejich přepisy, terénní poznámky a další primární data jsem uložila do svého osobního počítače chráněného heslem. Prioritou bylo ochránit soukromí participantů i samotná data, aby nedošlo k jejich neoprávněnému využití. S ohledem na velký objem dat vytvořený během výzkumu, který nebyl v této práci do plnosti prezentován, počítám s potenciálním využitím i pro další akademický text. Z toho důvodu data uchovám po dobu čtyř let a následně je odstraním.

5.7 Limity výzkumu

Kritické a explicitní uvědomění si a zhodnocení hranic a omezení, které výzkum nutně má, je rovněž jeho významnou součástí. Tyto limity ovlivňují jak kontext tvorby dat, tak jejich následné analýzy a interpretace. Limitů výzkumu se objevuje vícero druhů, pro potřeby této práce je rozděluji na limity navázané na výzkumníka, limity navázané na participující výzkumu a limity navázané na zvolenou výzkumnou strategii, přestože některé limity těmito kategoriemi prostupují.

Limity navázané na výzkumníka

Výzkumníci i participující si do vzájemné interakce přinášejí celou řadu předporozumění, předpokladů, zkušeností a znalostí, které implicitně utvářejí a ovlivňují jejich nazírání na sociální svět. Nelze se stylizovat do role odosobněného vědeckého pozorovatele, který je schopen objektivity a neutrality. Výzkumníci si stejně jako participující vytvářejí osobní představu o realitě a naplňují sociální role, které ovlivňují jejich jednání s druhými v návaznosti na cíle, jichž chtějí dosáhnout. Jsou to však oni, kdo jsou povinni podrobovat tyto své predispozice reflexi (Charmaz, 2014).

Nástrojem překonání těchto predispozic je reflexivita, jejíž potřeba je obzvlášť v kvalitativním výzkumu velmi akcentována. Protože výzkumník není vnímám jako hodnotově neutrální externí faktor přicházející do terénu a „sbírající“ již existující

data, ale společně s účastníky výzkumu se podílí na jejich tvorbě, musí být do sebereflexe rovněž zahrnuty mocenské nerovnosti a rozdíly mezi výzkumníkem a účastníky výzkumu. Při interakci výzkumník-participující totiž dochází k nevyřčenému vyjednávání vlastních pozic, kterou ovlivňuje již zmíněná mocenská dynamika vztahu (Foucault, 1980). Ta formuje i způsob, jakým jsou informace v návaznosti na přístup a reprezentaci participujících sdíleny a interpretovány. Vyvstalou potřebu reflexe vlastních postojů za účelem minimalizace nerovnosti, diskomfortu či vyhnutí se vykořisťovatelskému vztahu vůči participujícím jsem tedy v souladu s APA kodexem (2017) během výzkumu realizovala.

Pro kritické a uvědomělé zkoumání sociální reality je potřeba kontinuální reflexe a aktivní snahy porozumět tomu, jak výzkumníkova přítomnost, myšlenkové kategorie, hodnotové orientace i kulturní zázemí ovlivňují interpretaci kvalitativních dat a zjištění (Creswell & Guetterman, 2019; Iosifides, 2018). Nejedná se tedy o jednorázovou aktivitu, ale o souvislou činnost doprovázející výzkum během jeho jednotlivých etap. Schön (1983) v tomto ohledu rozlišuje mezi reflexí během výzkumného procesu a po něm. Reflexivita v jeho pojetí zahrnuje kontinuální, v reálném čase probíhající zkoumání zvolených postupů a učiněných rozhodnutí a jejich dopadů na výzkum, případně doprovázené adekvátní úpravou přístupu. Reflexivita po výzkumu se zaměřuje na analýzu proběhlého výzkumného procesu a jeho výsledků s cílem zhodnotit učiněná rozhodnutí a jejich dopady. V souladu s výše zmíněnými principy jsem i já průběžně reflektovala svou práci v terénu a její výsledky a v návaznosti na to upravovala své postupy, zejména v souvislosti s otázkami v rozhovorech.

Limity navázané na objekty výzkumu

Limity vztahující se k participujícím výzkumu vyvstávají rovněž z konstruované podstaty interpretace získávaných dat. Objevuje se riziko toho, že participující budou své odpovědi stylizovat. Stylizace může odrážet jejich vlastní aspirace či idealizovanou realitu, nebo naopak může reflektovat snahu zavděčit se výzkumníkovi a modifikovat svoji odpověď tak, jak si participující myslí, že se od něho očekává (Hollway & Jefferson, 2000). Jako strategii k potlačení těchto limitů jsem zvolila opětovné dotazování v jiných formulacích či opakované provedení rozhovorů. Abych podpořila validitu dat, porovnávala jsem jejich konzistenci i s jinými zdroji dat a nespoléhala se čistě jen na výpovědi participujících.

Stejně tak počet participantů byl vzhledem k velikosti jednotlivých komunit omezený. Nebylo mým záměrem, ani v mých silách, zahrnout do výzkumu všechny členy komunit. Zároveň limity jazykových kompetencí na obou stranách rovněž představovaly, byť v omezené míře, limit pro participaci. V návaznosti na to jsem zájemce o participaci povzbuzovala navzdory interpretovaným jazykovým limitům, a při rozhovorech jsem pak pro snížení diskomfortu volila jednodušší výrazy či větné konstrukce. Určitá omezenost výzkumného souboru je však jedním ze specifik kvalitativního výzkumu.

Limity navázané na výzkumnou strategii

Limity kvalitativního výzkumu vycházejí z jeho hloubkově se orientující podstaty. Stejně tak i samotné metody podléhají omezením, někdy se odvíjejících od osoby výzkumníka či přirozeně v důsledku jejich principu. Jako strategii vhodnou k potlačení těchto metodologických limitů jsem zvolila triangulaci. Triangulace se týkala jak zdrojů dat, tak metod vybraných k jejich získání.

Induktivní povaha metodologie kvalitativního designu, která se obměňuje v průběhu výzkumu či následkem nabytí nových zkušeností, a předpoklad existence mnohočetných realit odvíjejících se od proměnlivých konstrukcí vede k závěrům, které nelze generalizovat. Přestože tento limit nelze z jeho podstaty „překonat“, mohou závěry takového bádání plnit funkci hypotéz pro další výzkum a přispívat tak k rozšiřování vědeckého poznání.

5.8 Pozicionalita

Komplementárním prvkem k reflexivitě je i nezbytná potřeba kontinuální reflexe pozic a rolí samotného výzkumníka, které během výzkumu zastává či mu byly přisouzeny z vnější. Iosifides (2018) chápe reflexi vlastních pozic v sociálním prostředí, myšlenkových kategorií, konceptuálních schémat či přesvědčení jako zásadní součást výzkumného úsilí a volá po jeho explicitní formulaci. Volba konceptuálního rámce, teoretický schematismus či způsob práce a nakládání s daty určují sféru, ve které probíhá interpretace a prezentace výzkumných zjištění. Stejně tak informace, které se participující rozhodnou výzkumníkovi sdělit, jsou ovlivněné tím, jak výzkumníka identifikují. Identifikace a kategorizace mohou vycházet jak z podvědomých pohnutek, tak z explicitních kategorií. Navzdory opodstatněnosti

těchto kategorií jsou ale pro participující reálné a ovlivňují jejich jednání (Charmaz, 2014).[41]

Má pozicionalita

Mé výzkumné pozice v průběhu trvání výzkumu nabývaly různých podob, neboť se pozicionalita do určité míry rodí v interakcích a není tak zcela závislá pouze na výzkumníkovi, ale i na dalších proměnných. Mezi ty zásadní řadím kontakt předcházející výzkumu a okolnosti zapojení participujících do výzkumu.

Přestože jsem nebyla v komunitě úplným cizincem, nikdy jsem nebyla přímo jejím členem. Sama katolickou víru praktikuji, a v minulosti jsem se (i aktivně) účastnila některých náboženských i kulturních aktivit v této farnosti. Jednalo se především o dobrovolnickou službu na akcích pořádaných farností, které byly přístupné pro členy všech komunit a veřejnost. Proto jsem některé z participujících znala osobně již před začátkem výzkumu a další z nich alespoň od pohledu, což mi usnadnilo přístup do terénu. Rovněž explicitně vyjádřená podpora kněží, kteří jednotlivé komunity vedou, podpořila důvěryhodnost mě jako osoby i mého projektu.

Určitá pozice kvazi-insidera, pramenící z mé náboženské afiliace a familiárnosti s kněžími vedoucími jednotlivé komunity, vyústila v obecně přátelský charakter kooperace, který jsem se snažila v průběhu výzkumu udržovat. Tuto pozici jsem v rámci výzkumu vnímala i jako implicitně přítomnou ze strany samotných participujících, kteří mně do určité míry vnímali jako součást farnosti. Navzdory přátelské rovině jsem se však snažila respektovat role a hranice mého působení, zejména s ohledem na vzniklou důvěru mezi mnou a participujícími, neboť se při rozhovorech otevřela i náročná či traumatická témata spojené s migrací. Religiózní faktor mé identifikace, který jsem během výzkumu uzávorkovala, se však ukázal být jedním z důležitých motivů migrujících pro ochotu participovat a zároveň podněcoval otevřenost při výpovědích, zejména při popisech religiózních událostí či okamžiků s transcendentním přesahem.

[41] Nejedná se však o rigidní kategorie a v důsledku získání familiárnosti či (ne)důvěry se mohou proměňovat.

6 ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

V souladu s postupy situační analýzy jsem při zpracování dat vycházela z rozsáhlého kódování a poznámkování, které jsem již od začátku podrobovala základní interpretaci. Na základě získaných dat jsem pak tvořila jednotlivé mapy. Z principu **iterativní povahy práce s daty** a mapami v rámci situační analýzy (Clarke et al., 2022) jsem jednotlivé mapy mnohdy na základě nových dat nebo souvislostí modifikovala, než jsem dospěla k jejich finální podobě, která je v této práci prezentována. **Neuspořádaná situační mapa** reprezentuje klíčové prvky a aktéry související s migrační praxí migrujících. Prvky z neuspořádané situační mapy, z nichž některé byly pro potřeby důkladnější analýzy transformované či specifikované, jsem pak rozdělila do obecnějších zastřešujících kategorií, které jsou součástí **uspořádané situační mapy**. V rámci tvorby uspořádané mapy byla na základě zpracovaných dat identifikována tři hlavní témata, která se k migrační praxi participujících vážou. Ta v dalším kroku posloužila jako centrální elementy pro tvorbu **tří relačních map**, které sledují vztahy mezi hlavním elementem a ostatními prvky přítomnými na již zmíněné neuspořádané situační mapě. Poté jsem přistoupila ke tvorbě **map sociálních světů a arén**, které na základě zpracovaných dat schematizují vzájemné pole působnosti stěžejních zúčastněných kolektivních aktérů. Posledním vytvořenou mapou je **poziční mapa**, která reprezentuje hlavní diskurzivní pozice přítomné v situaci. Přestože Clarke et al. (2022) vyzdvihují nezbytnost tvorby všech druhů map, pro účely prezentace či publikace jsou zpravidla využívány pouze mapy sociálních světů a arén a poziční mapy, k čemuž jsem se v této práci přiklonila i já. Situační a relační mapy, reprezentující určité nahlédnutí pod analytickou pokličku, jsou však dostupné v přílohách této práce.

Přestože mým původním záměrem bylo jednotlivé komunity analyzovat odděleně a následně je podrobit komparaci, v průběhu zpracovávání a tvorby map se podoby jednotlivých map ukázaly být téměř identické. Proto jsem v průběhu analýzy přehodnotila plánovanou strategii a mapování komunit jsem sloučila do jednotné podoby. Ačkoliv se tedy mapování komunit, navzdory mému počátečnímu očekávání, ukázalo být velmi podobné, ukazují data na určité aspekty a elementy, které jsou v jednotlivých komunitách více či méně prominentní. Proto jsem od komparativní

roviny neupustila, ale její těžiště jsem přesunula do části sledující tři hlavní témata, která byla na základě uspořádané situační mapy identifikována.

6.1 Mapy sociálních světů a arén

Mapy sociálních světů a arén zachycují kolektivní skupiny a oblasti jejich angažovanosti. Jejich cílem je identifikovat organizační a institucionální aktéry, a pochopit, jak spolu tyto různé skupiny v různých prostorech vyjednávají a interagují, čímž ovlivňují zkoumanou situaci (Clarke, 2021). V důsledku proměnlivého charakteru vztahů a dynamiky jednotlivých prvků, které jsou výsledkem interpretace a které podléhají kontinuálnímu vyjednávání, jsou však nutně tyto mapy otevřeny redefinování a rekonstruování (Clarke et al., 2022).

Mapa sociálních světů a arén

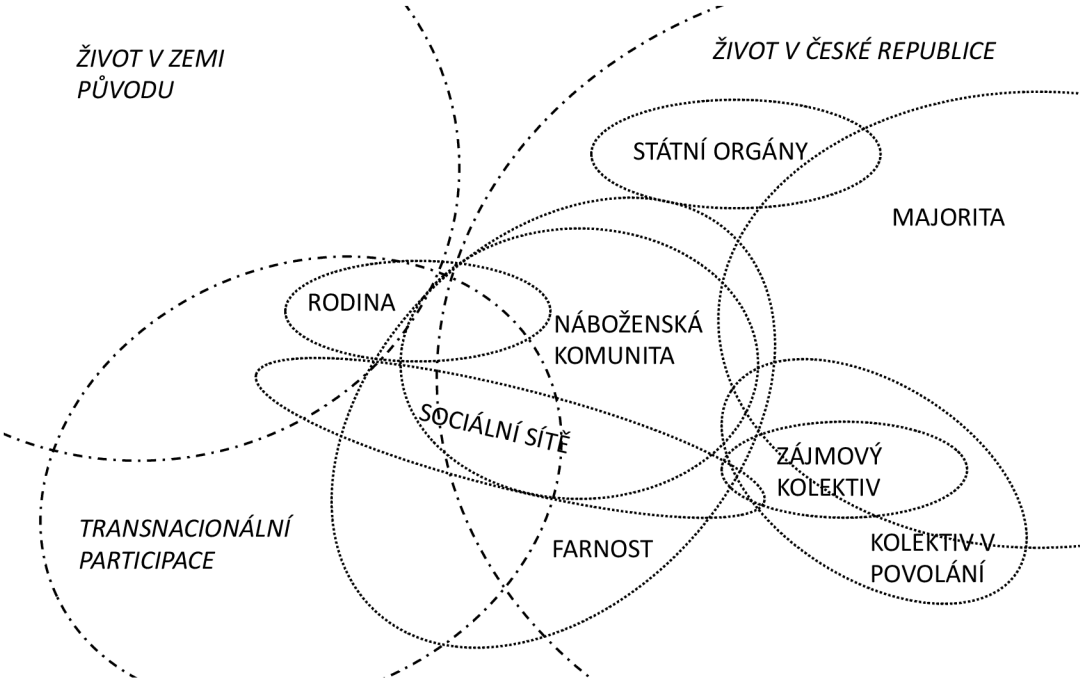

Obrázek 3: Mapa sociálních světů a arén

Mapa sociálních světů a arén zachycuje identifikované aktéry a arény jejich působení v návaznosti na migrační praxi migrujících, kteří jsou součástí náboženské komunity. Hlavními arénami jsou *život v zemi původu*, *život v České republice* a aréna *transnacionální participace*, která je z části součástí obou předchozích. Mezi sociální světy primárně navázané na arénu život v České republice patří *kolektiv v povolání* a *zájmový kolektiv*. Ty jsou z části spjaty se světem reprezentujícím *majoritu*. Svět *státních orgánů* reprezentuje perspektivu legislativních a byrokratických aspektů vztahujících se k migraci. Světy *farnost* a *náboženská*

komunita, které jsou součástí transnacionální arény a arény navázané na ČR, figurují jako místa, kde se protíná náboženský a společenský život. Vnitřní dynamika těchto světů, které jsou z většiny tvořeny migrujícími, je tak ovlivněna skrze vyjednávání nejrůznějších sociokulturních faktorů, identit a perspektiv. Dalším, s nimi interagujícím světem, je *rodina*, jejíž pole působnosti se rozpíná i do arény země původu. Svět *sociálních sítí*, který figuruje jako spojnice mezi všemi třemi arénami a překračuje tak geografické hranice, se stává platformou pro dílčí sociálních aktéry, kteří se skrze ně zapojují do kolektivního jednání a vyjednávání v rámci dalších napojených a interagujících sociálních světů.

6.2 Poziční mapy

Poziční mapy zachycují na základě analýzy diskurzivních materiálů pozice, které jsou v datech přítomny. Jejich cílem je zachytit rozmanitost postojů k diskurzivním otázkám relevantních ke zkoumané situaci, aniž by tyto pozice byly spojovány s jednotlivci či kolektivitami. Ti mohou zastávat mnohočetné či protichůdné postoje k jedné otázce, a poziční mapy se tak odkazují pouze k pozicím zaujatým v diskurzech. Součástí je i identifikace očekávaných, ale nepřítomných pozic, což umožňuje popsat i pozice, které v datech nefigurují (Clarke, 2021; Clarke et al., 2022).

Poziční mapa

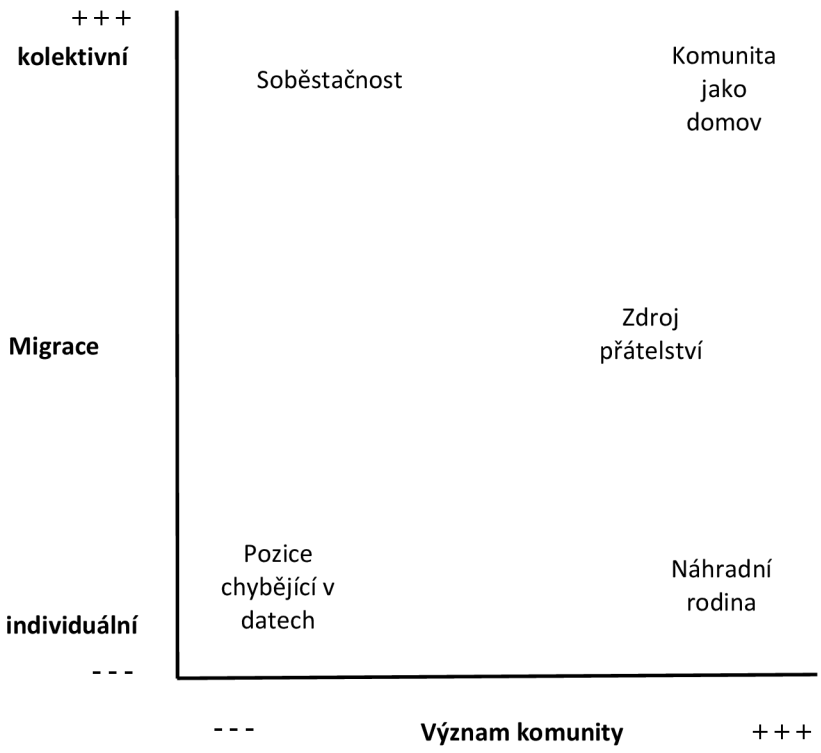

Obrázek 4: Poziční mapa

Diskurzivní pozice zastoupené v datech ve vztahu ke konceptualizaci migrace tvořící rámec pro migrační praxi participujících se rozprostírají mezi osami *kolektivní/individuální migrace* a *význam komunity*. Krajní pozice obou os jsou reprezentované konceptualizací *komunity jako domova* a *pozicí chybějící v datech*, která se navzdory očekávání v datech neobjevila. Pozice *komunita jako domov* je spojená především s významem komunity jako místa sociálního života a v určitých případech i jako místa kulturní retence[42]. Podobné elementy charakterizují i pozici *náhradní rodina*, která reprezentuje pozice spojené s individuální migrační zkušeností, při které komunita figuruje jako primární zdroj lokálně substituující blízké sociální vazby. Pozice *soběstačnost* reprezentuje migraci jako sdílenou zkušenost, při které jsou sociokulturní potřeby uspokojovány mimo komunitu, která je tak v životě migrujících limitována na prostředek pro participaci na náboženských obřadech. Oscilace mezi pozicemi *soběstačnost* a *komunita jako domov* se pak odvíjí primárně od elementů životní situace a časových možností migrujících, které mají v průběhu života značně proměnlivý charakter. Pozice *zdroj přátelství* reprezentuje

[42] Tento prvek je často doprovázen vazbou na mateřský jazyk.

roli komunity jako podstatného místa facilitujícího nové kontakty a potenciálního vzniku silnějších sociálních vazeb. Tato pozice není v rámci osy *individuální/kolektivní migrace* vyhraněna, neboť oba póly mohou tuto pozici podněcovat, buď jako primární snahu o vytvoření kontaktů, nebo jako rozšiřování již existujících sociálních sítí.

7 HLAVNÍ TÉMATA

Hlavní témata figurující při interpretaci migrační praxe participujících byla v situačních mapách identifikována jako trojice analyticky relevantních a vzájemně propojených konceptů. **Komunitní socium** reprezentuje rozmanité funkce a role zkoumaných komunit, navázaných zejména na sociální vztahy a vazby, rozšířené o náboženský aspekt a religiózní praktiky. Participace na komunitním životě je rovněž navázána na téma **Česko jako místo k životu**, které kromě obecné konceptualizace České republiky jako místa migrace, zahrnuje i vztahy se širší společností či konceptualizaci a postoj k zemi původu. Třetí téma, **transnacionální participace,** se věnuje nejrůznějším formám a druhům transnacionálního zapojení migrujících v různých sférách života. Zkoumá rovněž okolnosti a faktory doprovázející a ovlivňující zapojení migrujících do těchto praktik a činností, které mohou v kontextu náboženské komunity nabývat nových forem a cílů. Přestože migrační praxe participujících mohou vykazovat do určité míry podobné rysy, je to právě specifická konstelace identifikovaných elementů, které se v jednotlivých podobách manifestují odlišným způsobem. Sociokulturní zázemí, ekonomická situace a další faktory tak utvářející unikátnost každé interpretované zkušenosti. Přestože jsou tedy hlavní témata zpracovávána jednotlivě, je potřeba je chápat ve vztahu vzájemné závislosti, neboť tvoří koherentní sadu podílející se na celkovém pojímání migrace.

7.1 Komunitní socium

Jak bylo již naznačeno výše, role náboženské komunity v životě migrujících se v datech ukázala jako víceúčelová. Ačkoliv se její význam v průběhu migrace participujících přirozeně měnil v návaznosti na jejich aktuální životní a migrační fázi a situaci, ukázala se být jedním z ústředních prvků ovlivňujících celkovou migrační praxi v České republice. Nad rámec místa pro prožívání religiozity totiž fungovala i jako místo důležitého sociálního a kulturního významu. Zastávala tak řadu rozmanitých funkcí, a zejména s ohledem na sociální život vystupovala jako důležitý prostředek k navazování kontaktů a vztahů, které participujícím vlivem migračního aktu chyběly. Míra a motivace migrujících k zapojení se tak odvíjela především od jejich individuálních potřeb a okolností doprovázejících jejich migraci, navázaných

na náboženské, kulturní a společenské aspekty. Zároveň se jedná o vnitřně velmi úzce provázanou kategorii, kde zmíněné elementy plní v návaznosti na specifické kontexty proměnlivé role a funkce.

7.1.1 Význam komunity jako sociálna

Kombinace náboženského a společenského aspektu farního života dělá z komunity důležité místo sociální a kulturní výměny. Jak bylo naznačeno výše, její důležitost v životě migrujících se projevuje různými způsoby a zároveň má silně proměnlivou podobu. Individuální migrační trajektorie formují specifické potřeby participujících, kteří do komunity přicházejí. Oslabení sociálních spojení a další konsekvence navázané na migraci jsou substituovány prostřednictvím participace na společenském životě komunit, který nabízí možnosti navázání blízkých vazeb či prožívání sociokulturně zakořeněných tradic a praktik. Komunity tak kromě zprostředkovávání vztahů s okolím v nově vzniklé životní situaci fungují i jako alternativní místa sounáležitosti a podpory. Důležitou roli hraje, primárně ve španělsky mluvící komunitě, mateřský jazyk. Ten funguje jako prvek poskytující komfort migrujícím přicházejícím do nového prostředí. Příležitost socializovat se v mateřském jazyce působila i jako motivace k samotné participaci na náboženském a společenském životě v komunitě. Emocionální podpora a pocit přináležitosti však nepramení pouze ze sdíleného jazyka a kulturní blízkosti související s demografickým složením komunity, jako je tomu v rámci španělsky mluvící komunity. Stěžejním a zastřešujícím prvkem komunitní soudržnosti se stává i sdílený religiózní aspekt. Společná víra a hodnoty tvoří jádro vnímané jednoty a propisují se do celkové konceptualizace náboženské komunity jako stěžejního místa sociálna.

> *„Ten pocit sounáležitosti, když máte někoho jako vy, kdo zná vaše pravidla, sdílíte jazyk, sdílíte vaše přesvědčení. Myslím, že v takovém případě, že jdete do kostela ke svatému Tomáši, si myslím, že máte ten pocit sounáležitosti a cítíte se více doma.“ (ES6)*

Určitá nízkoprahovost farnosti spočívající v její otevřenosti pro kohokoliv, kdo chce přijít a účastnit se jak religiózních, tak společenských událostí, z ní vytváří snadno dostupné místo sociální interakce. Tato skutečnost byla participujícími reflektována i v návaznosti na účast nepraktikujících migrujících, kteří komunitní aktivity využívají právě za čistě společenskými účely. Tím kompenzují nedostatek

sociálních vazeb v nové lokalitě a náboženskou komunitu využívají jako prostředek pro seznámení a jejich participace je pak omezená pouze na společenské události.

> *„Někdy vidím, že když mluvíme s lidmi, tak ne všichni jsou ve skutečnosti katolíci, ale chodí každou neděli do kostela, protože chtějí být ve společnosti a nemají dost přátel." (ES9)*

Sdílené vyznání zároveň figuruje jako předpoklad solidarity a migrující se tak mnohdy do komunity utíkají pro nejrůznější formy podpory, jak bylo zmíněno výše. Přestože se získaná pomoc často stává motivací pro následné zapojení migrujících ve farnosti, není nabízená podpora podmíněná recipročními skutky. Tento přístup byl participujícími reflektován rovněž prostřednictvím narativu křesťanství jako implikujícího tuto „nezištnost" a vnímajícího hodnotu člověka nezávisle na jeho skutcích.

> *„Takže si myslím, že tahle otevřenost, jenom přijímat lidi a nežádat od lidí věci, to je úžasné. Myslím, že vidím to, co dělal Ježíš. Ukázat lidem, že jsou důležití oni, a ne to, co lidé dělají. A myslím, že právě tohle se mě dotklo hlouběji." (EN7)*

Proklamovaná a mnohdy i očekávaná otevřenost však nereflektuje zkušenost některých participujících, kteří se chtěli v komunitě zapojit. Zaběhnutý chod věcí a již fungující sociální skupinky v rámci jednotlivých komunit někdy fungovaly jako bariéra pro nově příchozí, kterou bylo těžké překonat. Participující EN4 popisovala svou vlastní zkušenost se začátky v anglicky mluvící komunitě, kterou právě s ohledem na již existující vazby v komunitě reflektovala jako obtížnou.

> *„Když jsme na tyto akce chodili, nikdo nás nevítal. Nikdo se s námi nebavil. A ne že by to byli špatní lidé, ale bylo to, tahle skupina se zná deset let, tahle skupina se zná dvacet let, a myslím, že to velmi vypovídá o tom, jak se chová spousta lidí, cizinců tady, expatů. Já mám svou skupinu, oni podporují mě, já je, a jako bublina si vedeme velmi dobře." (EN4)*

Motivací pro překonání překážek jí byla touha rozšířit činnosti komunity a zpřístupnit společenský život v jejím rámci probíhající širšímu okruhu lidí. To se však ukázalo být problematické, zejména s ohledem na obsazené pozice moci v komunitě. Proniknout do pozic umožňujících změnit již zaběhnutý chod věcí a aktivit se ukázalo jako problematické, zejména s ohledem na „senioritu" některých

farníků a jejich přesvědčeních a preferencích navázaných na fungování komunity. Určitá mocenská nerovnost na úrovni farníků samých se tak projevila právě v těchto interakcích a vyjednáváních směřujících ke změně statu quo. Potřeba změny byla rovněž vázaná na vnímanou kulturní heterogenitu v komunitě, která byla interpretovaná jako nedostatečně reflektovaná při kolektivním prožívání religiozity.

> *„Dělali jsme si legraci, že někteří lidé mají klíče od království. A mohou je pustit? Ne snadno. Ale pak, víte, prostě se snažíme najít způsoby, jak ty lidi přivést a také, jak se zbavit téhle jakoby dominantní kultury. Protože teď, při mši máme tolik Afričanů, tolik Jihoameričanů, a oni tam nechtějí sedět a necítit se vítáni, pokud tam není hudba nebo nějaký druh bohoslužby nebo uznání jejich domovské země." (EN4)*

Dominantní kulturou, ke které se participující EN4 ve svém vyprávění odkazuje, je myšlen značný, participujícími mnohdy označovaný jako anglosaský, vliv v anglicky mluvící komunitě. Ten pramení ze silného zastoupení migrujících z USA v jádru komunity a z toho vyplývající charakter religiózního slavení a navázaných společenských událostí. Na rozdíl od španělsky mluvící komunity, která je dominantně tvořena rodilými mluvčími, představuje pro řadu členů anglicky mluvící komunity i samotná angličtina určitou jazykovou bariéru bránící aktivnější participaci. Participující EN4, která se aktuálně nachází v jedné z vedoucích pozic, tak ve své výpovědi reflektovala i snahy změnit přístup a prezentaci společných událostí, aby byla dostupnější a srozumitelnější širšímu okruhu lidí. Rozdílná jazyková úroveň se propisuje nejenom do samotné účasti na nabízených aktivitách, ale i do motivace proaktivně se zapojit do chodu farnosti formou služby.

> *„Domnívám se, že jedna z obtíží spočívá v tom, že nejsme rodilí mluvčí. Takže já například nemám odvahu dnes říct, chtěla bych se tady stát katechetkou. Protože někdy se nedokážu správně vyjádřit, protože neznám dost nebo správná slova." (EN7)*

Sentiment komplikovanosti navázané na vstup do komunity rezonoval i u participujícího ES7 ze španělsky mluvící komunity, který sice vnitřní sociální soudržnost v komunitě vnímal jako velmi intenzivní, avšak pro nové členy obtížně dostupnou. Odkazoval se přitom k narativu *Latinos* jako svébytné skupiny vyznačující se charakteristickými rysy.

„Latinoameričané prostě mají způsob, jak vytvořit velmi úzkou a silnou komunitu. A to je dobré i špatné, protože pro nové lidi je velmi těžké do ní vstoupit, ale jakmile do ní vstoupí, už z ní neodcházejí. Jo, to ví každý. Je to jedna z našich charakteristik." (ES7)

Iniciativa pro seznámení se s nově příchozími se tak v datech ukázala být doménou konkrétních členů komunit, kteří projevovali proaktivní snahu nováčky začlenit nebo alespoň vzít na vědomí. Přesto jsou snahy obou komunit prezentovat se víc otevřeněji patrné zejména na jejich sociálních sítí, které se v návaznosti na výše uvedené snahy v poslední době staly více aktivními.[43]

Komunity však nejsou participujícími prezentovány pouze jako harmonická místa poklidného soužití. Prožívání a interpretace konfliktů se v datech objevily jako prvek přirozeně doprovázející fungování sociálních skupin. Konflikty byly primárně (ne však výhradně) napojeny na organizační aspekty komunitního života, zejména přípravu a realizaci aktivit. V těch se odráželo i postavení jednotlivých členů vynucujících si skrze zastávané funkce svou. Předmětem konfliktu byl i aspekt moci jako takový, buď ve formě určitého zneužívání mocenské výhody (ve smyslu prosazování si svou nehledě na okolí) nebo strachu z její ztráty. Tematizovaným byl rovněž narativní prvek spirituálního rozměru povolání či poslání k určitým aktivitám či přístupům, které však byli potenciálně kontroverzní. Navigování konfliktů v náboženské komunitě se tak skrze tento aspekt stalo ještě více choulostivým.

„V mnoha případech jsou konflikty spojeny s rozhodováním o aktivitách, které bychom jako komunita dělali během velkých oslav, během Vánoc nebo při prvním svatém přijímání, pro která mají často starší členové komunity tendenci vnucovat jejich způsoby. To platí i pro běžné činnosti, jako je například to, jaké písně by se měly zpívat, čí odpovědnost bude přiřazovat lektory a lidi přinášející obětní dary k oltářům a podobně." (ES3)

Konflikt se však objevoval i v rámci interakce během společenských aktivit, jeho předmětem však byly především osobní spory, závist, či odlišné politické nebo náboženské názory. Tyto typy konfliktů měly zároveň v některých případech za následek ukončení účasti v komunitě.

[43] Jak se ukázalo při analýze dokumentů.

7.1.2 Společné aktivity jako základ komunitního života

Komunity kromě účasti na religiózních činnostech nabízejí celou řadu rozmanitých aktivit pokrývajících různá hlediska náboženského a společenského života a na ně přidružených potřeb. Primárně jsou tyto aktivity navázány přímo na náboženství nebo na aspekty života s ním související. Jedná se především o náboženskou výuku pro děti, biblické hodiny pro dospělé, setkávání se společenství mladých či manželských párů. V průběhu roku, zejména v souvislosti s významnými obdobími a událostmi křesťanského kalendáře, organizují komunity rekolekce či nadstavbová setkání a činnosti. Možnost společného setkávání je rovněž pravidelnou součástí nedělních bohoslužeb, ke kterým komunity využívají klášterní zázemí. Přestože dílčí aktivity probíhají v rámci jednotlivých komunit, pozvání na ně je obvykle rozšířeno na celou farnost. Jedním z rozhodujících faktorů je pak jazyková znalost, která umožňuje zapojit se i mimo svou primární komunitu. To je i případ mezinárodní skupiny pro mladé, ve které se angažovala participující EN13.

> *„Přicházejí [lidé z jiných komunit, pozn. autorky] na naše aktivity, protože je inzerujeme pro všechny, pokud umíte anglicky, tak vás povzbuzujeme, abyste přišli, protože to opravdu je o mládeži, ale je nám jedno, odkud jste, prostě pokud se s námi dokážete domluvit.“ (EN13)*

Již zmíněné snahy kněží o sblížení komunit v rámci farnosti rovněž vedly k ustanovení sdílených aktivit a slavení, které jsou společné pro všechny komunity. Jedná se především o společné trojjazyčné mše na Vánoce a Velikonoce, ale i další volnočasové aktivity, jako je pouť do dalšího kláštera řádu či společná příprava sakrálních prostor na významné svátky. Ve výpovědích však byly zastoupeny dvě do určité míry protichůdné pozice či tendence, které migrující v tomto ohledu zastávali. Někteří sice tyto události využili pro vzájemné sblížení a navázaní kontaktů, jiní však při participaci, zejména v důsledku uspokojivých vztahů pramenících z vlastní komunity, vnímali nepotřebnost iniciace dalších sociálních vazeb, což se propsalo do (ne)motivace interagovat s lidmi z ostatních komunit. Výsledná míra kontaktu se tak odvíjela především od osobnostních charakteristik, motivace a ochotě vykročit z komfortní zóny a překonat jazykovou bariéru.[44]

[44] To se potvrdilo i během zúčastněného pozorování na těchto událostech, kterých se sice účastnili farníci ze všech komunit, avšak mezikomunitní interakce primárně probíhala mezi omezeným množstvím jedinců.

Organizace a realizace jednotlivých nadstavbových společenských aktivit leží primárně na bedrech farníků, přestože u řady z nich probíhá i součinnost kněží. Iniciativa se rovněž primárně očekává u samotných farníků, avšak realizace dílčích aktivit podléhá schválení vedoucího kněze komunity a komunitní farní rady, která je složena z volených členů. Složení aktivit se tak odvíjí především od aktuální personální situace ve farnosti, ale patrný je i vliv a síla národního zastoupení a složení dané komunity. Výrazně zastoupené země mohou být při svém působení proaktivnější a iniciovat více národně-specifických aktivit, čímž formují celkovou skladbu činností v komunitě. Skladba aktivit se tak neustále vyvíjí a je otevřená proměnám. Aktivní participace na těchto událostech je pak výsledkem zejména osobní motivace a časových možností migrujících. Ty se přirozeně v návaznosti na životní situaci či fázi migrace proměňují, což z participace činí značně kolísavý prvek. Možnosti migrujících aktivně se účastnit na provozních věcech komunit však nejsou limitovány pouze jednotlivými kolektivními aktivitami a událostmi, důležitou částí tvoří i dobrovolnická participace na samotném chodu farnosti, zejména skrze zajišťování podpůrných činností, jako je služba při mši nebo již zmíněná farní rada.

> *„Když jsem byl nezaměstnaný, měl jsem na všechno čas. Cokoliv bylo potřeba v kostele, tak věděli, že mi můžou zavolat a já přijdu v podstatě kdykoliv. V poslední době už tolik ne kvůli dětem (...) Prostě v tomhle věku se děti nedají do kostela přivést." (ES7)*

Míra participace je rovněž úzce navázána na existenci potomků, kteří však v datech figurovaly dvojznačně. Praktické a časové možnosti vyplývající ze života s malými dětmi fungovaly jako izolující prvek, omezující jak aktivní, tak pasivní participaci na komunitním životě, jako to výše reflektoval i participující ES7. Pokud však byly samy děti zapojeny do aktivit probíhajících v komunitě, přinášelo to mnohdy i doprovodnou participaci rodičů, kteří tak v důsledku trávili ve farnosti více času, jako tomu bylo v případě participující EN9. Ta zároveň aktivní participaci v komunitě rámovala i jako příležitost uplatnit své individuální kompetence pro lepší fungování farnosti.

> *„A jakmile se náš syn více zapojil, byli jsme v tom i my. (...) My máme zkušenosti s pohostinstvím, takže nám přišlo přirozené, že když je potřeba něco udělat, tak jsme požehnaní tím, že jsme k tomu byli vyškoleni. Takže prostě používáme naše dovednosti, které máme, v kostele." (EN9)*

Oslavy napojené na speciální religiózní svátky či slavnosti ve výpovědích figurovaly jako důležité sociální a kulturní události, neboť byly vždy provázány s doprovodnými společenskými setkáními. Většina tohoto typu oslav se odehrávala v rámci španělsky mluvící komunity, a odvíjela se od již zmíněného národního složení komunity. Složení aktivit se tak ukázalo být v průběhu času značně proměnlivým prvkem vázáným na aktuální složení komunity a iniciativu vyvinutou jejími členy. Preference lidí z různých zemí se tak propisují nejenom do slavení národně akcentovaných náboženských událostí, ale i do doprovodných společných aktivit.

> *„Myslím, že historicky, pokud mohu použít toto slovo, bylo v komunitě mnoho Mexičanů, a proto máme ty Pastorelas*[45] *a tak dále. (...) V posledních dvou letech je tam víc jako Kolumbijců a lidí z Venezuely a z jiných míst. Takže si nemyslím, že to má co dělat s tradicemi a tak dále, ale hlavně proto, že existuje skupina, která má víc lidí v rámci komunity, kteří nakonec organizují a navrhují, co dělat na ty konkrétní dny." (ES3)*

Těchto událostí, přestože vycházely z národních tradic, se však hojně účastnili i ostatní členové komunity, jak se ukázalo při zúčastněném pozorování. Touha k účasti byla participujícími interpretovaná v sociokulturních termínech navázaných na již zmíněnou diskurzivní konstrukci *Latinos*, která se implicitně odkazovala na orientaci na symbolickou krajanskou komunitu. Lidé z regionu Latinské Ameriky tvoří ve španělsky mluvící komunitě většinu, což umocňuje pocity sounáležitosti v rámci této široce definované skupiny. Zároveň se však ve výpovědích objevoval sentiment pramenící z národního původu jednotlivých členů, motivujících je právě i k národně-specifickému slavení, které je však otevřeno celé komunitě, potažmo farnosti.[46]

> *„Latinští Američané, my jsme velmi uvědomělí v tom, že jsme Latinští Američané, velmi silně uvědomělí. Ale jsme také velmi národní a může se stát, že chceme slavit Guadalupe, což je mexická oslava Panny Marie, ale Kubánci chtějí slavit svou vlastní Pannu Marii a Peruánci chtějí udělat svůj vlastní svátek, takže vždycky slavíme nějakou jinou zemi." (ES7)*

---

[45] *Pastorelas* jsou tradiční mexická předvánoční divadelní hra znázorňující cestu pastýřů do Betléma a Ježíšovo narození.

[46] To se projevilo i při organizaci již zmíněných *Pastorelas*, jež jsou sice mexickou tradicí, ale do kterých byly zapojeny děti ze všech komunit, přestože divadelní hra byla celá ve španělštině.

Účast na těchto událostech slouží nejenom k získávání či utužování sociálních vazeb v komunitě, ale je participujícími využívána i k zachovávání či upevňování jejich specifických kulturních zvyklostí. Tento aspekt participace je zvlášť znatelný u migrujících majících potomky, kteří těchto aktivit využívají pro posílení kulturních vazeb a tradic spojených se zemí původu.

Komunita rovněž migrujícím nabízí možnost participovat na aktivitách občanské angažovanosti, jako je například podpora lidí bez domova. Přestože se někteří z participujících účastnili i tohoto typu akce, jazyková bariéra a časové možnosti způsobily, že tako participace neměla dlouhého trvání. Nutno podotknout, že velký vliv měla rovněž pandemie Covid-19 a její dopady. Zákaz shromažďování a omezení interpersonálního kontaktu mělo za následek zrušení části aktivit či jejich přesunutí do online prostoru. To sice znamenalo odstranění části překážek napojených na časové možnosti limitující předchozí participaci, avšak přemíra online komunikace řadu z participujících od další účasti naopak odradila.

7.1.3 Komunita jako zdroj pomoci

Specifická funkce komunity jako zdroje rozličné pomoci byla v datech úzce navázána na individuální trajektorie migrujících. Pokud úvodní fázi příchodu a sžívání se participujících na nové prostředí doprovázela absence externí podpory, suplovala náboženská komunita tyto potřeby. Pokud se však migrující do komunity zapojili v pozdější fázi migrace, neměli potřebu tento druh podpory využít. Přestože je v obou komunitách vysoká fluktuace členů, jádro je tvořeno migrujícími, kteří si Českou republiku zvolili jako místo k životu a disponují tak řadou lokálně-specifických znalostí a kompetencí, které mohou nově příchozím pomoci vyrovnat se s bariérami vzniklými limitovanou orientací v novém prostředí. Díky tomu je komunita zdrojem cenného sociálního kapitálu, který migrujícím nabízí hodnotné informace a vhledy navázané na praktické aspekty života v této zemi, jako je vypořádání se s byrokratickou zátěží či účelná pomoc při hledání bydlení či zaměstnání. Tato funkce byla obzvlášť zdůrazňovaná v návaznosti na španělsky mluvící komunitu, jejíž nabídka podpory byla širší a akcentovanější než v anglicky mluvící komunitě. Podpůrná funkce komunit však není limitována pouze jednotlivými skupinami, ale je dostupná v rámci celé farnosti. To byl i případ participujícího ES7, kterému se v návaznosti na specifické potřeby vyplývající z aktuální životní situace a skrze součinnost kněží dostalo pomoci i v rámci ostatních komunit.

„Ano, neuvěřitelná podpora. To si nedokážete představit. Dokonce mi pomohli, když jsem byl nezaměstnaný, dokonce mi pomohli s péčí o zubaře, například pan T., který chodí do české komunity, on je můj zubař. On se ke mně choval velmi hezky. Poskytl mi nějaké služby zdarma. To je jenom příklad, jo, ale pomohli mi se vším. Pořád mi pomáhali hledat různé práce, které můžu dělat. (...) Ale to je prostě příklad toho, jak jsem se dokázal integrovat do komunity a jak si navzájem pomáháme." (ES7)

Instrumentální typy pomoci však tvořily pouze část podpory, jež se migrujícím ve farnosti dostalo. Přestože řada participujících neměla potřebu využívat podporu napojenou na procesní věci života zde, reflektovala význam komunity jako prvku usnadňujícího zvládání psychické a emocionální zátěže spojené s dynamickými změnami navázanými na migraci. Tato funkce navázaná na participaci v komunitě pramenila kromě sociálního hlediska komunitního života i z religiózního aspektu. Participace na náboženských obřadech a účast na životě komunity fungovala jako vyrovnávací prvek nastolující migrací vykolejenou životní rovnováhu.

Participující rovněž reflektovali význam využití kulturně vázáného kapitálu v kontextu života v České republice. Tento prvek, rovněž dominantně zastoupený v rámci španělsky mluvící komunity, byl v datech úzce navázán na konstrukci *Latinos*, která zahrnovala implicitní sociokulturní charakteristiky a s nimi spojená očekávání odkazující se na společný původ v regionu Latinské Ameriky. Společný mateřský jazyk a sdílený kulturní původ vyústily v konceptualizaci *Latinos* jako symbolických krajanů, kteří, byť národně rozděleni, fungovali jako referenční síť sounáležitosti.

Mluví španělsky, což vám dává jakousi jistotu, když jste v nějaké situaci (...) Protože jsme z podobných kultur, když se odkazuji na něco základního jako kadeřnice nebo doktor, i na něco komplexnějšího, oni rozumí, co chceme. (...) Takže to jsou takové věci, že se člověk cítí pohodlněji. Není to tím, že by to Češi nemohli doporučit, tím to není. Ale cítíte se pohodlněji, protože oni chápou vaše očekávání." (ES6)

Solidarita pramenící z přináležitosti k náboženské komunitě však nebyla participujícími interpretovaná pouze v termínech navázaných na pojímanou kulturní blízkost, ale odrážela se i v diskurzivní konstrukci katolictví jako sdíleného elementu

reprezentujícího univerzální hodnoty a podněcujícího k akci. Do interpretace motivace k podpoře se tak promítnul i náboženský narativ odkazující se k nereciproční pomoci jako jednomu ze základních principů vyznání.

> *„Chci být dobrá, vždycky si myslím, že pomáhám, víte, když někomu pomůžu, je to pro Boha, ne? Takže dělám laskavost pro Boha, i když je to pro tebe, ale je to pro někoho, kdo to potřebuje, takže proto." (ES9)*

Rámování diverzity v rámci komunity religiózním diskurzem odkazujícím se ke křesťanství jako univerzálnímu prvku přesahujícímu a zároveň přemosťujícímu národní a kulturní odlišnosti jednotlivých členů bylo rovněž dominantním postojem objevujícím se v datech. Část participujících dokonce vnímala rozmanitost v rámci farnosti jako příležitost ke sblížení, větší otevřenosti a rozšíření sociálních sítí přinášejících univerzální benefity do životní zkušenosti.

> *„Je to dar v tom smyslu, že v této farnosti jsou různé jazyky. Je to opět ta myšlenka univerzálního společenství křesťanů. Ať už je původ každého z nás jakýkoliv, a je to tak i v Bibli, víte, je to naší součástí." (EN1)*

7.1.4 Kněží

Přestože je kolektivita v rámci komunit z většiny tvořena ostatními migrujícími a spolufarníky, důležitou roli hrají i osoby kněžích. Ti plní v návaznosti na *komunitní socium* podstatnou funkci, neboť se jako lídři jednotlivých komunit úzce podílejí na jejich chodu a charakteru. Jejich role jako duchovních autorit a oficiálních představitelů je zároveň dotvářena osobnostními charakteristikami a vztahy, které s ostatními členy vytvářejí. Schopnost spirituální inspirace a vedení, zejména skrze nedělní promluvy, se taktéž podílí na jejich celkovém vnímání participujícími, kteří tento aspekt v rozhovorech tematizovali jako jeden z důvodů podněcující jejich afiliaci k této farnosti. Navázání osobních vztahů s kněžími se rovněž v datech objevovalo jako silný prvek motivující k navštěvování kostela a participaci na komunitním životě. Zejména pro nově příchozí představovali kněží důležitý prvek reprezentující svým přístupem a vedením celou farnost. Kněží rovněž figurují jako stěžejní kontakty vzájemně propojující komunity, buď skrze cílenou propagaci společných aktivit, nebo obecně jako důležité komunikační uzly mající přehled o dění v celé farnosti.

„Mám dobré vztahy s bratry, s augustiniánskými kněžími. To mi dalo pocit domova v tom smyslu, že je tady pevný základ, kam se můžu obrátit, kdykoli mám nějakou citovou krizi nebo když se cítím kvůli něčemu na dně, vždycky se na ně můžu obrátit." (EN5)

Kněží tak v datech vystupovali nejenom jako blízcí přátelé poskytující emocionální a spirituální podporu, ale i skrze kompetence navázané na jejich roli jako pomocníci při svízelných životních situacích. Pro participující EN10 se jejich role propsala i do samotné migrace, kdy jí kněží poskytli podporu i s aspekty přímo navázanými na možnost pobývání v České republice.

„Dokonce mi pomáhá [jeden z kněží, pozn. autorky] získat to vízum, víte? Takže na mě kněží mají velký vliv. Ano, mám s nimi skvělý vztah." (EN10)

Blízké sociální vazby s kněžími rovněž fungovaly jako motivátory pro migrující k zapojení se do chodu farnosti. Dalšími diskutovanými aspekty byly i osobnost a sociokulturní zázemí kněží, které se propsaly do způsobu směřování jednotlivých komunit, neboť kněží zastávající roli vedoucích komunit mohou přímo ovlivnit dílčí aktivity a jejich dynamiku. Participující ve svých výpovědích reflektovali právě tyto dynamické změny navázané na přístup jednotlivých kněží v průběhu let, které úzce ovlivnily chod a charakter celé komunity. Změna se projevila nejenom ve způsobu slavení či typu podporovaných aktivit, ale rovněž ve vnímaném přístupu kněze vůči farníkům.

„Před dvěma lety, když otec Peter vedl komunitu, samozřejmě to bylo jiné, protože on je Slovák, má svůj způsob, a teď máme Carlose, to je otec z Panamy. Takže si myslím, že on ví trošku víc, jak komunikovat s Latinoameričany. Možná to s tím souvisí, s tím člověkem, který je kněz a který to má na starosti. A s tím, jakým způsobem komunikuje s tou komunitou." (ES3)

Aspekt změny byl zastoupen pouze v rámci španělsky mluvící komunity, v jejímž vedení se v rámci posledních deseti letech vystřídalo čtvero kněžích. Anglická komunita má od svého vzniku koncem devadesátých let v čele stejného kněze. Ten se v datech rovněž vyskytuje jako důležitý element konceptualizace celé komunity, avšak není centrální diskutovanou proměnnou v návaznosti na změny v komunitě.

Osoba (i osobnost) kněze se však v datech objevovaly i jako prvek konfliktu. Ten byl napojen jednak na osobnostní nesoulady a preference, tak na již zmíněné sociokulturní zázemí kněze, či na domnělé protekcionářství pramenící z osobních vztahů. Participující ES3 popisuje ve své výpovědi takový vývoj, který měl dokonce za následek odchod části farníků.

> *„Přestože Peter mluví španělsky a znal španělskou kulturu, nebyl zvyklý jednat s Latinos, kteří jsou často velmi emocionální, do té míry, že si někteří mysleli, že Peter dedikuje čas, plánuje výlety a aktivity pouze se skupinou svých oblíbenců. Kvůli tomu přestalo do kostela sv. Tomáše spoustu lidí chodit. (...) Když Peter odešel, část lidí se vrátila." (ES3)*

7.1.5 Komunita jako klíčová skupina

Participace na životě komunit se ukázala být pro majoritu participujících důležitým aspektem podílejícím se na celkové konceptualizaci migrace v České republice. Jak bylo zmíněno výše, jednalo se však o značně proměnlivý prvek, neboť její role byla víceznačná, a participace migrujících se rovněž flexibilně odvíjela od jejich aktuálních potřeb a preferencí. Přesto se v datech objevila řada trendů reflektujících variabilní funkci, kterou náboženská komunita jako sociálno migrujícím poskytovala. Tyto postoje byly zachyceny zejména v poziční mapě, která reflektovala škálu diskurzivních poloh, které participující směrem k důležitosti komunity zastávali. Pro většinu participujících, jejichž migrace měla spíše individuální charakter, a kteří neměli v České republice žádné sociální zázemí, byla komunita stěžejním místem sociálních interakcí a vazeb, v poziční mapě reprezentovaná polohou *komunita jako domov*. Snadný přístup a vysoká motivace navázání kontaktů s kulturně blízkými či podobně smýšlejícími lidmi vyústila v konceptualizaci komunity jako domova či bezpečného útočiště nabízejícího migrujícím podporu a pocit sounáležitosti.

> *„Přišel jsem do České republiky, abych si našel nové přátele a tak, ale kostel pro mě byl útočiště, bezpečné místo, tam jsem začal poznávat milé lidi. (...) Cítil jsem, že někam patřím." (ES3)*

Navázání blízkých sociálních vazeb v rámci farnosti, v poziční mapě napojené mimo jiné na pozici *komunita jako zdroj přátelství*, se transformovalo i do alternativního pojímání rodiny, kdy lokální vztahy do určité míry suplovaly svým

charakterem sociální blízkost primárně spojenou s rodinou, která však byla migračním aktem omezena. Tato poloha tak korespondovala s pozicí v mapě reprezentující pojetí *komunity jako rodiny*.

> *„Řekla bych, že lidé, které jsem potkala v kostele, se pro mě stali jakousi rozšířenou rodinou. (...) To mi dalo pocit sounáležitosti v rámci Prahy." (EN5)*

Pro participující, jejichž migrace měla více kolektivní ráz, především skrze to, že do České republiky přicestovali s rodinou či partnerem, se významnost komunity jako místa sociálních interakcí odvíjela především od okolností, které jejich migraci doprovázely. Vzhledem k tomu, že již existující kolektivity, kterých byli migrující součástí, nabízely sociální vyžití a vazby, nebyla komunita nutně místem primárního sociálního života. Zároveň byla tendence k participaci na komunitním životě patrnější u migrujících, kteří do České republiky přišli na delší, avšak omezenou dobu, zejména v rámci expat pracovních smluv. Nízký závazek vstupu do komunity a široká nabídka zapojení totiž z komunity udělaly atraktivní místo náboženského, společenského a kulturního života. V případě dětných participujících byly tyto role ještě zintenzivněny snahou o náboženskou (popřípadě kulturní) retenci u potomků prostřednictvím sdílených aktivit a kroužků.

Role komunity jako stěžejního místa sociálna je však v životě migrujících dynamicky proměnlivým prvkem. Přestože pro řadu z nich tvořila v minulosti komunita jádro jejich společenského života, s postupnou adaptací na prostředí České republiky a zasíťování se v jiných kolektivitách a skupinách, či vlivem změny životní fáze a okolností, její význam s postupem času klesal.

> *„Jsme už v České republice tolik let, máme pěkný okruh přátel, takže už na nikoho v kostele nečekáme, abychom se s nimi bavili. Dřív to bylo jiné, především jsme byli mladší a prostě jsme chtěli být ve společnosti. (...) Můj manžel se hodně stýkal i s jinými Kolumbijci, takže náš společenský život rychle startoval i mimo kostel. Takže nebylo potřeba být tak závislí." (ES9)*

Sporadicky, ale přece zastoupeným pojetím bylo vnímání komunity jako místa sloužícího primárně náboženským účelům, příležitostně doprovázeného pasivní participací na společenském dění, v poziční mapě reprezentované pozicí *soběstačnost*. Tyto tendence byly patrné u migrujících, kteří se ke komunitě připojili až po čase a pohybovali se v jiných sociálních skupinách a kruzích, které již saturovali

jejich sociální a kulturní potřeby. I ti se, byť v omezené míře, účastnili komunitních aktivit, avšak participace na nich pro ně nebyla prioritou.

> *„Když jsem [do kostela, pozn. autorky] začala chodit, tak už jsem byla tak nějak usazená. V mojí firmě je několik lidí z Kostariky, takže už jsem tam měla takovou skupinu a tak dále. Takže jsem se necítila tak osamělá. (...) Já většinou chodím jenom na mši, a to je všechno. Když dělají nějaké aktivity, tak občas zůstanu a pak jdu." (ES5)*

7.2 Česko jako místo k životu

Pojetí České republiky jako destinace obsahuje vícero úrovní, které se podílejí na jeho celkovém vymezení. Politické, ekonomické či sociokulturní aspekty se prolínají s diskurzivními konstrukcemi, vytvářejícími obraz Česka jako (ne)žádoucí lokality. Konceptualizace České republiky tak hraje při interpretaci migrace nezanedbatelnou úlohu, neboť reprezentuje symbolickou rovinu připisovanou této lokalitě a životě v ní. Důležitým prvkem je i vztah a konceptualizace života v zemi původu, který mnohdy funguje jako referenční jednotka pro komparaci. Konceptualizace Česka je však z podstaty dynamickým prvkem, který se v závislosti na nejrůznějších okolnostech může v průběhu migrace značně proměňovat, a je tedy neustále otevřený pro rekonstrukci. Důležitým aspektem jsou i vztahy a zkušenosti (nebo jejich absence) s českou společností, které jsou rovněž často komparovány se zkušenostmi z jiných zemí či sociokulturních prostředí. Role legislativních a byrokratických podmínek spojených s pobytem či setrváním v této zemi se v datech objevuje zejména jako prvek do určité míry znepříjemňující, avšak ne zásadně formující migrační realitu. Pokud je však migrace doprovázena pobytovou nejistotou, stává se z tohoto aspektu jeden ze stěžejních prvků konstituujících celkovou migrační zkušenost a na ni vázanou praxi.

7.2.1 Důvody a motivace k migraci do České republiky

Výběr České republiky jako místa migrace je v datech navázaný na širokou škálu důvodů a motivací. Mezi nejčastější patří migrace za prací a studiem, doprovázená migrací za účelem sjednocení s partnerem či rodinou. Často jsou však tyto prvky provázány, zejména pokud je primárním cílem společný život s partnerem či rodinou, kdy Česko figuruje pouze jako jedno z možných míst. Cílem je spíše život v Evropě, kdy se volba konkrétní země odvíjí od dostupných pracovních příležitostí.

Podobně tomu často je i v případě studentů či pracujících, kde byla volba země výsledkem limitovaných nabídek a možností, a primární motivací byla sama zahraniční zkušenost.

> *„Před příjezdem jsem o České republice nikdy nepřemýšlel. (...) Ale pak jsem při hledání narazil na stipendium pro Českou republiku a přihlásil jsem se a všechno bylo nakonec strašně jednoduché a skončil jsem tady v Praze." (ES3)*

Participující se ve svých odpovědích mnohdy odvolávají k prvku náhody, který se ve výsledku ukázal jako stěžejní element, který jejich cestu přivedl do České republiky. U většiny participujících se náhoda projevila zejména ve smyslu dobré, neočekávané nabídky či kontaktu, či jako výsledek shody okolností, který je do země přivedl. Česká republika, reprezentovaná především Prahou, kde většina participujících žije, tak v datech zastává variabilní pozice od vysněného místa k životu, přes pohodlnou alternativu jiných zemí až po zcela náhodnou destinaci. Přestože tedy někteří participující rámují volbu země jako do určité míry nahodilou, představy a informace o Česku, předcházející samotné migraci, fungovaly jako důležitý prvek při rozhodnutích a očekáváních migrujících. Ekonomické a sociokulturní aspekty života byly pojímány jako ukazatele anticipující dostupnou životní úroveň.

> *„Takže jsem město [Praha, pozn. autorky] znal, líbilo se mi, a navíc jsem věděl, že míra nezaměstnanosti v zemi je velmi nízká. Takže pro mě to bylo, jako viděl jsem, že tady mám větší možnosti najít práci, tak jsem začal hledat tady." (ES1)*

Podobné aspekty rámují i motivaci k migraci pramenící ze situace v zemi původu. V té se odrážejí nejenom již zmíněné politické, ekonomické či sociokulturní otázky, ale i samotný vztah či sentiment, kteří migrující k zemi původu mají. Migrace se tak v tomto pojetí stává prostředkem k úniku z neperspektivního prostředí, a to jak ve smyslu fyzického ohrožení nebo špatného politického či ekonomického klimatu, jako tomu bylo u participující ES8, tak v souvislosti s diskurzivními konstrukcemi navázanými na zemi původu či tamní majoritu, vytvářejícími pro zemi nepříznivý narativ.

„Situace v Caracasu byla velmi těžká, život velmi obtížný, kvůli politické situaci, bezpečnostní situaci (...) No, jsme velmi šťastní, protože jsme se toho všichni velmi obávali, té situace, ale já mám šest sourozenců. A já jsem byla poslední, která se dostala z Venezuely." (ES8)

7.2.2 Prostředí České republiky

Nehledě na motivaci či pohnutky, které participující k rozhodnutí k migraci přivedly, je jejich migrační realita úzce navázaná na zakoušenou každodennost zdejšího života, neboť realita života v České republice se stává důležitým polem, na kterém se rozehrávají četné migrační a integrační procesy. Přestože jsou určité zkušenosti či aspekty migrace do jisté míry univerzální, právě sociální klima a politicko-ekonomické prostředí Česka tvoří konkrétní obsahy jednotlivých praxí a zkušeností, které jsou pak, zejména v návaznosti na pojímanou kvalitu života a životní úroveň, participujícími interpretovány. Nezanedbatelným prvkem objevujícím se v datech je pak Praha jako místo mající specifický *genius loci*, obsahující kromě geografického elementu i symbolickou hodnotu reprezentující toto město a život v něm, zejména s ohledem na její historii a kulturní bohatost, která se propisuje do jejího pojetí jako prestižní lokality. Mnohdy v datech figuruje jako synonymum či nadřazený pojem k České republice, neboť je většina migrační zkušenosti úzce vázána právě na ni, jak ukazují následující citace.

„Jediné, co jsem věděla, bylo, že je tam [v České republice, pozn. autorky] krásná Praha, nejkrásnější město na světě. Takže jsme si říkali, to zní dobře. Je to velmi odlišné od zbytku západní Evropy, tahle východní Evropa. A mně se to líbí víc, než jsem čekala, Praha." (ES6)

Dalším frekventovaně zastoupeným prvkem byl pocit bezpečí, kteří migrující v České republice zakoušejí. Ten byl participujícími akcentován především v kontrastu se zemí původu či zemí předchozí migrace. Tento prvek získal zvláštní důležitost, pokud migrující přijeli i se svými dětmi, neboť zajištění bezpečného prostředí pro potomky bylo v některých případech jedním z cílů migrace.

„Řekl bych, že to bylo spíš, že se to točilo kolem rodiny. Takže zaprvé chcete, aby děti byly v bezpečí. Chcete být jako rodina v kulturně bohaté oblasti. Myslím, že to bylo vedeno rodinou, rodinnými touhami především, které nás přivedly zpátky do Prahy." (EN6)

Další diskutované aspekty vázané na život v Česku se týkaly především provozních věcí, jako je například stav veřejné dopravy umožňující efektivní pohyb po městě či dostupnost zdravotní péče, která, byť pozitivně hodnocena, byla příležitostně doprovázena frustrací z delších čekacích dob. V případě potomků byla často diskutovaným tématem dostupnost a úroveň vzdělávání, které je možné v České republice získat, a to jak v případě veřejných škol, tak i těch mezinárodních soukromých. Aspekty navázané na lokalitu usídlení a časové možnosti participujících mnohdy figurovaly jako prostředek k rozšiřování či objevování nových volnočasových aktivit. Kombinace možnosti rekreačního vyžití a časových možností pro participaci na těchto činnostech se v datech objevovala jako silný prvek ovlivňující celou praxi, neboť byla úzce navázána na interpretaci životní úrovně, které byli migrující v aktuálním prostředí schopni dosáhnout. To je úzce navázáno i na ekonomický aspekt života zde, obzvlášť v případě expatů, kterým je skrze kupní sílu zprostředkovanou zahraniční společností dostupnější vyšší životní standard, než tomu bylo jinde.

> *„Je to prostě úžasné, myslím, že je to něco, co je v Evropě běžné, že? Ale v Praze, ty parky, ta kvalita života. Takže my jsme tady velmi spokojení. Já mám kamarády v Lucembursku nebo v Belgii a ti mi říkají: Přijeď sem, můžeš mít víc peněz. Ale já jsem z Belgie odešel. Ne všechno v životě je o penězích." (ES2)*

Participující ES2 interpretuje aktuální životní úroveň získanou skrze migraci jako posun k lepšímu oproti předchozímu stavu. Tato zkušenost, byť v datech dominantně zastoupena, však není pravidlem. Participující EN3 po příchodu zažila skokovou změnu z důvodu finanční nouze navázané na migraci za studiem, která vyústila v potřebu vícero zaměstnání k pokrytí životních nákladů. To v jejím případě vedlo i ke zhoršení mentálního zdraví.

> *„A tady jsem pracovala ve velmi těžkých pracích. (...) Upřímně řečeno, já jsem byla taková hodně jako [frustrovaná, pozn. autorky], já jsem sem přišla studovat, ale mě to sráží dolů, protože nepoužívám mozek k práci." (EN3)*

Přestože může život zde doprovázet dílčí nespokojenosti či frustrace, zajištěnost existenciálních potřeb tvoří pomyslnou hranici rozdělující popsané zkušenosti.

7.2.3 Jazyk

Dalším aspektem frekventovaně zastoupeným při interpretaci migrační zkušenosti a na ni vázané migrační praxe byla role a význam jazyka. Jeho pozice však byla dvojznačná. Mnoho participujících se ve svých výpovědích odkazovalo k postradatelnosti ovládání češtiny pro schopnost fungovat v českém prostředí, ale zároveň reflektovalo jeho pozici jako stěžejního prostředku komunikace se širší společností, a to zejména s úřady a dalšími státními orgány. Absence působení v kolektivu skládajícího se primárně ze členů české společnosti také akcentovala nepotřebnost učit se jazyk, který byl mnohými interpretován jako zbytečně těžký a složitý. Většina participujících se v rámci České republiky pohybuje v mezinárodním prostředí, a to nejen v rámci zaměstnání, ale i skrze sociální život, který je danou jazykovou bariérou orientován rovněž směrem k jazykově bližším skupinám, tedy zejména (byť ne výlučně) k dalším migrujícím, přestože velká část české společnosti angličtinu v nějaké míře ovládá. Strategie, jak se s nutností řešit byrokratické procesy vypořádat, tak primárně zahrnovala překladatele či zprostředkovatele ovládajícího češtinu či používání překladových technologií. Ti z participujících, jež mají v České republice příbuzné nebo blízké přátele, spoléhali v těchto věcech na jejich pomoc, u ostatních byly tyto procesy zajištěny zejména skrze firmy či zprostředkovatelské agentury.

> *„Já se to vlastně nemusím učit, nebo nemám možnost si to procvičit, protože někdy zkusím mluvit trochu česky, ale pak lidi řeknou „aha, já taky mluvím anglicky“ a automaticky mluví anglicky. (...) Já mluvím česky třeba dole s majiteli potravin, jsou Vietnamci a ti mluví česky. A já si s nimi vlastně rozumím velmi dobře, takže s nimi si většinou procvičuji češtinu.“ (ES4)*

Participující tak sice jazyk vnímali jako bariéru, ale spíše ve smyslu bližšího kontaktu se širší společností než jako prostředek zásadně bránící každodennímu životu. Zároveň migrující ve svých výpovědích reflektovali zkušenost s tím, že velká část společnosti, se kterou se dostanou do kontaktu, mluví anglicky, což jim umožňuje efektivní komunikaci. Zároveň byla i limitovaná znalost češtiny interpretována jako způsob sblížení se širší společností, která viditelnou snahu o češtinu ocenila.

> *„Někdy se lidé tváří špatně, protože nemluvíme česky, ale vezmeme třeba mobil, použijeme překladač Google, ukážeme lidem. A říkáme „děkuji,*

promiňte“ v češtině, aby viděli, že se snažíme být více integrováni do jazyka, do kultury.“ (EN7)

Role jazyka se však změnila v momentě, bylo-li jeho ovládání navázáno na významné aktivity, jako je obstarání zdravotní péče nebo bylo spojeno s možností v zemi pobývat. V případě participantky EN13 to dokonce proměnilo celou migrační trajektorii, neboť se na základě nutnosti složení jazykové zkoušky pro získání trvalého pobytu rozhodla Českou republiku opustit.

„Chtěla bych mít trvalý pobyt, ale musíš udělat zkoušku. Dříve stačila úroveň A1 nebo A2 z češtiny, teď ji ještě zvýšili. Je to opravdu těžké. (...) A já už mám v Kanadě trvalý pobyt. Tak proč se tady musím stresovat a snažit se získat české vízum?“ (EN13)

7.2.4 Legislativní aspekty a pobyt

Již zmíněné aspekty navázané na legislativu a byrokracii spojené s podmínkami pobývání či setrvání v České republice se v datech, podobně jako jazyk, objevovaly ve dvojím smyslu. Pakliže byla tato oblast pro migrující zprostředkována skrze zastupující činitele, zejména v případě expatů a studujících přicházejících prostřednictvím státem či agenturami nabízených grantů, nebyly tyto aspekty stěžejním tématem diskuse. Pokud však byla migrace navázaná na individuální snahy jedince, které byly doprovázeny pobytovou nejistotou, staly se tyto aspekty jedním z centrálních témat napojených na pojímání migrace. Jako problematické bylo interpretováno navázání pobytu na studium či pracovní poměr, který akcentoval mocenskou nerovnost mezi migrujícími a institucemi, vytvářející zranitelnou pozici migrujícího, a podněcující strach z ilegality.

„Měla jsem studentské vízum, ale na univerzitě ho používají proti vám. Takže mají pocit, že nad vámi mají velkou moc, protože mají pod kontrolou vaše vízum. Když máte studentské vízum a musíte přerušit studium, protože se to pokazilo nebo tak něco, tak už nejste student, jste nelegální občan, nelegální obyvatel země. Takže je lepší mít práci, ale zároveň, když přijdete o práci, tak máte problém.“ (EN13)

Zdrojem frustrace byla i jazyková nekompetence úřadů, která působila jako bariéra při vyřizování procesních věcí, či interpretovaná hostilita úřadů vůči lidem neovládajícím český jazyk, přestože participující pobývající v České republice delší

dobu hodnotili situaci jako postupně se zlepšující. Komplikace navázané na získání víza či trvalého pobytu byly rovněž interpretovány v makro rovině vztahů České republiky a země původu, odrážející domnělé politické zájmy a nerovné postavení migrujících v návaznosti na zemi původu.

> *„Všechny doklady jsem nechala přeložit do češtiny v Jihoafrické republice. A oni se na to podívali a řekli ne, nemůžete tady být (...) Pořád mi neřekli důvod. A někdo říkal, my si myslíme, že je to proto, že jste z Jižní Afriky a Jižní Afrika podporuje Rusy a Číňany. Takže si myslíme, že to je ten důvod, proč vám to nedali." (EN10)*

Stratifikace migračních politik vůči rozdílným zemím se odrážela ve strategii některých participujících, kteří získali trvalý pobyt či občanství v jiné zemi v rámci Evropské unie, což jim kromě snazšího pohyb v rámci tohoto území umožnilo i lepší přístup na trh práce či jiné, zejména ekonomické, výhody. Dominantním trendem v datech tak bylo nazírání občanství v instrumentálních pojmech, umožňující migrujícím získání stabilnější pozice. Přesto někteří participující vyjádřili sentiment spojený s občanstvím jako ukazatelem napojeným na sebepojetí a identitu vázanou na národní stát. Strategie migrujících směrem k zajištění lepšího postavení byly navázány i na politiky jednotlivých států, zejména vůči bývalým koloniím, jejichž příslušníkům státy nabízejí zrychlenou naturalizaci či duální občanství. Tematizovaným byl i vliv politicky indukovaných pravidel a regulací usměrňujících (zejména ekonomické) činnosti migrujících v zahraničí, a to směrem k vlastním občanům i těm ostatním.

> *„Už nejsem Američan. Vzdal jsem se pasu. Takže jsem pouze český občan (...) Pokud jste Američan expat a máte v zámoří vlastní firmu, množství regulací, daní, kontrol, to je nepochopitelně těžké splnit. Když jste americký občan a chcete mít bankovní účet v Asii, banky vám ho ani neotevřou. Protože americká vláda je tak posedlá takovými zákony, které nedávají smysl, že je nemožné podnikat jako Američan v zahraničí." (EN6)*

7.2.5 Vztahy s Čechy

Přestože se participující ve svých naracích tématu české společnosti nevyhýbali, povětšinou nehrála při jejich migraci stěžejní úlohu. Pokud participující explicitně sdíleli svou zkušenost s ní, jednalo se především o příběhy se silnějším

emocionálním nábojem, ať už pozitivním či negativním. Ve zbytku případů se Češi vyskytovali někde na pozadí migrační zkušenosti a praxe, a jejich role byla pouze epizodní. Důvodem pro to, podobně jako tomu bylo u jazyka, je schopnost fungovat v českém prostředí bez bližších vazeb na členy širší společnosti, participujícími interpretovaná buď jako absence motivace či absence příležitostí k navázání těchto vztahů. Výjimku přirozeně tvořili participující, kteří měli českého partnera nebo příbuzné. Češi tak ve výpovědích figurují primárně v termínech navázaných na diskurzivní konstrukci *češství*, nebo jako konkrétní jednotlivci vystupující ve specifických vzpomínkách. Společně zastoupeným prvkem, fungujícím jako prostředek pro kontakt a navázání vztahů se širší společností, se ukázaly být děti. Zejména pokud děti navštěvovaly státní školu, četnost kontaktu se širší českou společností zásadně vzrostla, a to nejenom z důvodu nutnosti interagovat s ostatními rodiči v návaznosti na procesní či organizační záležitosti navázané na studium, ale zejména skrze participaci na společných aktivitách vyplývajících z vazeb vytvořených samotnými dětmi.

> *„Poté, co chodí do školy, je to, otevírá to mnoho dveří. Protože se seznámíte i s dalšími rodinami ze školy. A oni někdy zvou na narozeninové oslavy nebo taky na různé aktivity. (...) [V knihovně, pozn. autorky] se také pořádají akce, na které zvou české rodiny, aby přišly a setkaly se s rodinami cizinců. A bylo to hezké, opravdu jsme se seznámili se dvěma nebo třemi českými rodinami.“ (ES7)*

Diskurzivní konstrukce *češství*, která obvykle doprovázela interpretaci každodennosti života v České republice, byla nejčastěji postavena do opozice vůči konstrukci povahy lidí vlastní národnosti či regionu původu, kterážto tendence byla obzvlášť zastoupena u participujících původem z Latinské Ameriky. Češi byli často klasifikování jako uzavření, zejména v kontrastu s vřelými a přátelskými *Latinos*. Zároveň byla tato klasifikace často doprovázena odkazem na kulturu jako na zdroj této rozdílnosti.

> *Jedna z nejtěžších věcí, která pro mě byla velkou výzvou a kulturním šokem, když jsem se sem poprvé přestěhovala, byli lidé, kteří nejsou tak přátelští, ale už chápu, že je to spíš evropská záležitost.“ (ES4)*

Přestože nejčastějším adjektivem použitým v návaznosti na členy české společnosti byla právě uzavřenost, nebyla participujícími vnímána jako ryze

negativní vlastnost, spíše reprezentovala obecně vnímaný charakter ve společnosti. Celková zkušenost se širší českou společností měla spíše neutrální až pozitivní nádech, v závislosti na konkrétních zkušenostech. Participující, kteří pobývají v České republice delší dobu, nebo kteří mají blízké sociální vazby na členy české společnosti však vlastnosti připisované Čechům vidí z dlouhodobého hlediska v pozitivním světle. Přestože hlubší vztahy s nimi hodnotí jako obtížně navazovatelné, stabilita z nich pramenící je pak vysoce ceněna.

> *„A tady v Čechách je velmi těžké si najít přátele, ale my máme velmi dobrou kamarádku, je to Češka. Wow, jsem z toho v šoku, je to úžasný. Latino by neměl takovou míru závazku.“ (ES2)*

7.2.6 Náboženská komunita

Poslední z důležitých aspektů, které se podílejí na konceptualizaci života v České republice v návaznosti na interpretaci migrace, je úzce spjatý s prvním tématem identifikovaným v situační mapě, tedy *komunitním sociem*. Přestože participace na životě komunity má řadu úrovní a úloh, které migrujícím umožňují pokrývat širokou škálu potřeb, jak bylo popsáno výše, saturace sociálních potřeb a nedostatku vazeb vzniklých následkem rozvratné zkušenosti migrace byla velkou částí participujících identifikována jako jeden z prvků ovlivňujících celkovou migrační zkušenost v České republice. Nejenom skrze společné akce, ale především díky kontaktům a přátelstvím, která v komunitě vznikla, a která podporují pocit sounáležitosti.

> *„Myslím, že mi kostel opravdu pomohl najít stabilitu, co jsem tady. Což je něco, co pořád říkám mámě, že kdybych nenašla hispánskou komunitu nebo takovou podporu, tak si myslím, že bych tu dlouho nevydržela, už jenom proto, že jsem hodně vázaná na své kořeny a na svou rodinu, na svou kulturu.“ (ES4)*

7.3 Transnacionální participace

Transnacionální participace v datech získává nejrůznější formy a intenzitu, reflektujíc heterogenitu okolností a příležitostí navázaných na individuální migrační trajektorie. Přestože těžiště této participace se objevuje v rámci rodin jednotlivých migrujících, prostupuje i do dalších sfér. Ekonomické vazby či politická participace se vlivem migrace stávají pro participující transnacionálními, a stejně tak participace

v náboženské komunitě nabízí nové či alternativní způsoby zapojení. Přestože primární motivace participujících účastnit se transnacionálních vazeb vychází z touhy zachovat kontinuitu sociálních vazeb, zejména s rodinou a blízkými přáteli, není limitována pouze těmito motivy. Důležitým prvkem se ukázaly být i pohnutky vedoucí k záměrné ne-participaci, odrážející mimo jiné i vztah k zemi původu či možnost re-emigrace. Podoba i intenzita těchto vazeb však podléhají různým okolnostem, zejména časovým a technologickým možnostem, které formují celkovou transnacionální angažovanost participujících. Přestože jsou aspekty transnacionální participace pro potřeby analýzy rozděleny do různých kategorií, empiricky je nelze s určitostí oddělit, neboť jsou mnohdy součástí vícera kategorií či se navzájem úzce ovlivňují. Je proto potřeba je chápat ve vztazích vzájemné závislosti.

7.3.1 Transnacionální komunikace

Pojícím prvkem v datech se ukázalo být udržování vztahů a vazeb skrze využití sociálních sítí a dalších komunikačních platforem. Tento aspekt transnacionální participace byl přítomný u všech zúčastněných migrujících, přestože intenzita a rozsah značně oscilovaly, a to nejenom mezi jednotlivými migrujícími, ale i s ohledem na průběh a fázi celé migrace. Primárním cílem bylo udržování vztahů s rodinou, partnerem a dalšími blízkými osobami či skupinami nejenom v zemi původu, ale i v dalších lokalitách, zejména pokud příchodu do Čech předcházela dřívější migrační zkušenost. Frekvence kontaktu se rovněž odvíjela od technologických možností současné komunikace, která byla participujícími hodnocena jako stěžejní.

> *„S mámou mluvím téměř každý den. Jo, dřív to byly videohovory, ale teď ji mám v kapse, když vařím večeři. Protože návrat do práce na plný úvazek byl velká změna. Máme sedmihodinový rozdíl, takže já se s ní každý den spojím.“ (EN4)*

Zejména v průběhu pandemie Covid-19, která značně zkomplikovala cestování i možnosti sociálního vyžití, sloužila zvýšená transnacionální komunikace jako alternativa k fyzické proximitě. Náplní už tak nebyl pouze aktivní hovor, ale i další činnosti všedního dne, jako vaření či práce na počítači, na jejichž pozadí běželo online spojení suplující blízkost. Jako prvek významně ovlivňující transnacionální komunikaci v datech prominentně figurovaly děti. Ať z pozice samotných rodičů nebo z pohledu ostatních příbuzných, zejména prarodičů, kteří měli touhu být svým

vnoučatům nablízku, byla jejich existence povětšinou doprovázena nárůstem komunikace. Frekventovaná online komunikace jako prostředek snah o překonání geografické vzdálenosti mnohdy tvořila jádro mezigeneračního kontaktu rodin migrujících.

„S mámou jsme si každý den povídaly přes video, děti se objevily na videu. Takže vlastně viděla dokonce víc z jejich dřívějších let než u dětí mého bratra, který žije ve stejném městě jako ona." (EN4)

Pro část participujících byla migrace do České republiky první takovou zkušeností, která se významně propsala do udržování blízkých sociálních vztahů. Migrace v jejich případě fungovala jako disruptivní síla a událost transformující samotné sociální vazby a vyžadovala vznik nových strategií a platforem pro jejich zachování. Migrující tak k udržení stávajících kontaktů a vazeb hojně využívali online platforem a sociálních sítí, jejichž existenci hodnotili jako zcela zásadní. Sdílení touto formou rovněž umožnilo zefektivnit distribuci informací v rámci širší rodiny, což participující reflektovali jako stěžejní prostředek zachování kontinuity těchto vztahů napříč generacemi. Část z participujících si však už migrací prošla, a tak měla možnost pokračovat v nastavených komunikačních vzorcích. Ti často reflektovali první zkušenost s migrací jako pro vztahy a reorganizaci komunikace více disruptivní. Tato tendence byla patrná i skrze lokální migraci v rámci země původu.

„Ale i když jsme byli v Mexiku a já žila v jiném městě než oni, komunikace byla stejná, nezměnila se." (ES6)

Kromě již zmíněných dětí byla míra transnacionální komunikace ovlivněna i dalšími okolnostmi, zejména časovými možnostmi a fází integrace migrujících. Především primární fáze příchodu a postupného zabydlování se byla u části migrujících doprovázena nárůstem komunikace, která pomáhala vyrovnat se s psychickou zátěží spojenou s migrací. Ta se týkala jak blízkých příbuzných, zejména rodičů, tak spirituálních autorit.

„V prvních myslím šesti měsících, jsem se na kmotra obracela, abych získala nějakou psychologickou podporu, jestli to tak můžu říct. Taky jsem víc volala přátelům, prostě abych se cítila víc doma." (ES6)

Již zmíněné časové možnosti se rovněž ukázaly být stěžejním prvkem konstituujícím frekvenci transnacionální komunikace. Nedostatek času či jeho

nadbytek v návaznosti na aktuální životní okolnosti či Covid-19 byly participujícími interpretovány jako rozhodující faktory přímo ovlivňující motivaci i možnosti komunikace. Migrující interpretující úvodní fázi příchodu a adaptaci jako časově a organizačně náročnou však v důsledku toho naopak reflektovali počáteční pokles komunikace.

7.3.2 Religiózní participace

Kromě udržování vztahů byla náplní transnacionální komunikace i participace na religiózních praktikách. Na individuální rovině se tyto praktiky odehrávaly zejména v rámci blízké rodiny či společenství. Kolektivní religiózní praktiky se odehrávaly především v rámci náboženské komunity, a byly primárně navázány na mimořádné dny či slavnosti v rámci jednotlivých národních tradic. Vzhledem k časovému aspektu, v tomto případě zejména časovému posunu, který značně limitoval možnosti společných činností, nebyly tyto praktiky běžnou součástí praxe migrujících, ale byly primárně navázány na speciální události či svátky s významnou religiózní hodnotou.

> *„Stále jsou dny před Velikonocemi, v době půstu, kdy se společně modlíme. Protože obecně, kvůli časovým rozdílům a tomu všemu, není možné se společně modlit každý den. Ale zejména proto, že je postní doba, dbáme na to, abychom se každý pátek modlili společně.“ (EN5)*

Transnacionální religiózní praxe kolektivně praktikovaná v rámci jednotlivých komunit se v datech objevuje v souvislosti s národně a kulturně zakořeněnými slavnostmi a událostmi. Národnostní heterogenita obou komunit se významně podílí na podobě a frekvenci slavení těchto různorodých událostí, neboť iniciativa k takovým praktikám vychází od farníků samotných, a má tedy vzhledem k vysoké fluktuaci migrujících v průběhu času značně proměnlivý charakter. Tento typ praktik je však jedním z rozdílů mezi komunitami, který se ukázal být v datech významný, neboť jak již bylo zmíněno, španělsky mluvící komunita je v tomto typu slavení významně aktivnější. Přestože iniciativa vychází především od zástupců jednotlivých zemí, není participace na těchto událostech limitovaná pouze na ně,

naopak je pozvání rozšířeno na celou komunitu a ve většině případů i na celou farnost.[47]

„Všichni jsou pozváni. Lidé, v tomto případě lidé z Kolumbie, kteří to celé organizují. A normálně po mši se ohlásí, že tahle aktivita bude za dva týdny. A lidem se to připomíná, taky se jim posílají maily. Takže ano, nějaká konkrétní skupina má na starosti organizaci, ale nakonec jde o to, aby byli pozváni všichni v komunitě." (ES3)

Přestože je důležitým vlivem i samotná osoba kněze, který jako autorita může o těchto praktikách rozhodovat, v datech se tento aspekt objevoval na rozmezí mezi aktivní a pasivní podporou, nikoliv ve smyslu zakázání dílčích činností. Zároveň se však jejich individuální zázemí propisuje do preference podoby religiózního slavení. Tento prvek byl patrný zejména během společných mší všech komunit, na kterých probíhalo zúčastněné pozorování, při kterých byl vliv kulturně-zakořeněných religiózních praktik iniciovaných kněžími zřejmý, a hybridní společné slavení tak reflektovalo heterogenitu ve farnosti. Tato hybridita se kromě jazykové kombinace manifestovala i doprovodnými performativními aspekty mší, jako jsou zpěvy či dalšími zvyky vázanými na národní tradice.

7.3.3 Kulturní participace

Přestože je řada aktivit transnacionální kulturní participace migrujících spojená s činnostmi a fungováním komunit, jak bylo zmíněno u tématu *komunitní socium*, jedná se především o kolektivní praktiky sledující významné náboženské a národní události, kdy komunita funguje jako platforma pro slavení. Angažovanost v této oblasti se však odehrává i mimo farnost, přestože participujícími mohou i tak být primárně spolufarníci. Disruptivní zkušenost migrace, zejména pokud je doprovázena vnímanou silnou kulturní odlišností vůči zemi původu, rovněž na migrující působí na jako podnět k určitému znovuobjevení či zvýšení participace na kulturních praktikách. Ty figurují jako pojítko k zemi původu či kulturní nebo národní identitě, která je vlivem migrace a v novém prostředí více zdůrazněná.

„Když je událost, která se normálně v Mexiku slaví, tak já a moji mexičtí nebo jiní kamarádi si řekneme, že bychom to měli udělat. (...) Dřív

[47] To se potvrdilo i během zúčastněného pozorování, kdy kněží na jednotlivých mších avizovali události probíhající i v jiných komunitách a zvali farníky k účasti.

jsem to oslavovala, protože to prostě bylo ten den, tak se to muselo udělat. Ale já jsem vlastně nevyvíjela žádnou iniciativu (...) Někdy je to tak, že něco, co jsem dřív nedělala, je teď důvod pro to se potkat, a něco udělat." (ES4)

Jedna participující byla touhou zachovat si původní kulturní praktiky motivovaná natolik, že založila krajanskou asociaci sdružující Venezuelany žijící v České republice, která se kromě udržování kulturně zakořeněných zvyků a tradic soustředí i na nejrůznější typy hmotné i nehmotné pomoci směřované právě na migrující přicházející z této země. Účast na kulturně speciálních praktikách však v datech nebyla orientovaná pouze na zemi původu. Mezinárodní kolektivity, jichž byli mnohdy migrující členy, jim poskytovaly alternativní struktury a zázemí nabízející participaci na kulturních oslavách dalších zemí.

„Mám spoustu přátel z jiných zemí s různým zázemím. Oni nemají tolik akcí v Praze pro jejich kulturu, ale kdykoliv jsou nějaké tradiční věci, které by doma dělali, tak to mají. Mám kamarádku, ona je Maročanka, takže nás někdy pozve na tradiční Eid, protože je muslimka. (...) Mám taky kamarády z Ázerbájdžánu a ti taky vaří jídla na jejich tradiční dny. A moji přátelé z Indie dělají Diwali a tak." (ES4)

Změna sociokulturního prostředí rovněž akcentovala rozdílnost navázanou na prožívání religiozity. Participující EN5 v následující citaci popisuje zažívaný diskomfort spojený se zakoušenou rozpolceností mezi touhou realizovat kulturně-specifické náboženské praktiky a obavami z reakce širšího okolí.

„Prvních pět let v Praze jsem závoj nenosila, protože jsem si myslela, že bych ho tady možná neměla nosit. Ale pak jsem se v tom začala hrabat a zjistila jsem, že katolíci mohou a měli by nosit závoj v kostele. Jen ho tady nenosí, protože je to kulturní. (...) A myslím, že v určitém okamžiku už jsem šílela a řekla jsem si dobře, teď už potřebuji nosit závoj, víte, chybí mi moje tradice. Chybí mi určité věci, které jsme dělali v kostele v Indii, které mi dávaly smysl a které mě spojovaly s mojí vírou mnohem víc." (EN5)

Touha po kulturně-zakořeněných praktikách tak figurovala nejenom jako pojítko se zemí a kulturou původu, ale i jako prostředek kontinuity s minulostí. Dalším často diskutovaným tématem bylo jídlo, které rovněž reprezentovalo důležitou spojnici na zemi původu a pro část participujících i jednu ze základních

potřeb podílejících se na komfortu života v České republice. Kromě toho figurovalo i jako prostředek sociální interakce a vytváření vazeb v komunitě i mimo ni, což podpořilo budování nových sociálních sítí. Jídlo zároveň bylo i častou součástí balíčků, kteří migrující čas od času ze zahraničí obdrželi.

> *„Kdykoliv se sejdeme, je to o hudbě a jídle. Je to o jídle. (...) Není to až tak spojené s Kolumbií jako takovou, ale spíš s Latinskou Amerikou, se zvyky a praktikami které jsou společné pro všechny země. Ale hlavně jídlo a hudba, hlavně to jídlo." (ES3)*

Prostředkem k udržování vazeb na zemi původu bylo i sledování relevantních informačních zdrojů a médií. Informovanost o vývoji a situaci v zemi původu byla obzvlášť relevantní pro migrující plánující re-emigraci či mající v zemi blízké příbuzné či ekonomické investice. Dominantní tendencí však bylo nespoléhat se pouze na tamní média, která byla v některých případech pojímána jako korumpovaná či cenzurovaná, ale sledovat mezinárodní relace. Často zastoupenou byla i strategie kombinovat média z různých zemí s cílem získání komplexnějšího obrazu o místním dění. Ti z participujících, kteří nebyli do dění v zemi původu zainteresováni, spoléhali primárně na příbuzné či přátele jako na zdroje informací o významných událostech či vývoji.

> *„Je to hlavně moje rodina, která mi říká, jo, stalo se tohle, stalo se tamto, nebo mám taky kolumbijského kolegu, a ten mi říká o novinkách. Ale já nejsem úplně v obraze o tom, co se děje." (ES3)*

7.3.4 Ekonomická participace

Transnacionálně probíhající ekonomická praxe migrujících se v datech objevovala v různých formách. Některé prvky směřovaly k zabezpečení konkrétních rodinných příslušníků v zemi původu, nebo byly přímo navázány na tamní investice. Do těchto aktivit se promítla i životní strategie jednotlivých migrujících, především možnost re-emigrace či diverzifikace zdrojů příjmů a podnikání. Časové možnosti a osobní motivace úzce souvisely i s podobou charitativní činnosti, jejímž cílem byly různorodé organizace a snahy. Posílání remitencí bylo očekávanou, avšak ne samozřejmou součástí migrační praxe participujících. Jejich výše a frekvence se přirozeně odvíjela jednak od finančních možností migrujících a jejich příbuzných, zejména rodičů, tak i od sociokulturně zakořeněného očekávání a rolí spojených se

zabezpečením rodiny. Praxe jednotlivých migrujících se tak vlivem těchto narativů značně odlišují.

> *„Ve Francii je to naopak, rodiče podporují děti. Oni celý život pracují, oni by dokonce odmítli, myslím. Oni by se urazili, kdybych se jich zeptal, a vůbec by nechtěli [finančně podporovat, pozn. autorky]. [Rodina manželky z Ukrajiny, pozn. autorky] naopak, jakože oni na ni hodně spoléhají a ona je jedináček, takže tím ještě víc." (EN11)*

Remitence se tak v datech převážně objevovaly jako finanční prostředky pokrývající výjimečné události či jednorázové potřeby, jako bylo zajištění zdravotní péče pro příbuzné či další větší výdaje, nebo fungovaly jako nouzová strategie sloužící k pokrytí hypotetických nákladů.

> *„Kdykoliv by měli nějakou nečekanou nouzi, třeba něco potřebovali, tak mi dají vědět a já na tu kartu dám nějaké peníze a pak s tím můžou platit. Takže jim pomáhám, když mají nějaké specifické potřeby, ale není to nic konstantního." (ES3)*

Někteří migrující se naopak museli spoléhat na finanční podporu od rodiny, aby mohli svoji migraci realizovat. Jednalo se však především o studenty, kteří sice byli do určité míry výdělečně činní, ale nestačilo jim to na pokrytí životních nákladů. Přestože některé činnosti sice nebyly participujícími explicitně interpretovány jako finanční podpora rodiny, byly analyticky do této kategorie zařazeny. Jednalo se především o podporu prostřednictvím výdělku napojeného na spravování nemovitostí migrujících či formou příspěvků na volnočasové aktivity či cestování za rodinou žijící v zahraničí. Zodpovědnost za finanční zabezpečení rodiny se pro participující v některých případech propsalo i do celkové migrace, neboť do svých relokačních balíčků zahrnovali i příbuzné, o které se starali, nebo kteří na nich byli ekonomicky závislí.

Transnacionální podnikání bylo dalším typem ekonomické praxe, která se v datech objevila. Někteří participující diverzifikovali své zdroje příjmů mezi různé země, reflektujíce tak již zmíněné rozdílné politiky jednotlivých zemí navázané na mezinárodní podnikání vytvářející (ne)příznivé podmínky pro migrující. Zdrojem příjmů byly i zisky spojené se spravováním nemovitostí v zemi původu. Ty rovněž figurují, stejně jako transnacionální business, coby důvody k cestování do zahraničí. Důležitým prvkem se ukázala být i záměrná ekonomická ne-participace. Zpřetrhání

veškerých vazeb se zemí původu se stalo symbolickým předělem značícím finálnost rozhodnutí k migraci a začátek nové životní etapy, jak to interpretovala participující EN10.

> *„Nemám žádné vazby na Jihoafrickou republiku, nemám v Jihoafrické republice ani halíř, nic. Všechno jsem prodala a postavila si dům tady." (EN10)*

Participace na transnacionální charitativní činnosti reflektovala jak dostupné příležitosti, tak osobní motivaci k dobročinnosti. Tento aspekt byl rovněž navázán na konstrukci *dobrého člověka/katolíka*, která se implicitně odkazovala k představám o normách a závazcích určujících míru nezištné dobročinnosti spojené s touto (sebe)identifikací. Tento sentiment byl vyjadřován i u participujících, kteří se sice sami aktivit neúčastnili, ale reflektovali je v návaznosti na jejich náboženskou afiliaci jako důležité. Transnacionální povaha charity byla zprostředkovaná především skrze mezinárodně operující neziskové a jiné organizace, avšak v některých případech reflektovala přímo osobní preferenci participujících. Nezanedbatelným vlivem byly i finanční a časové možnosti, které se měnily v návaznosti na aktuální životní situaci.

> *„Je to spíš pomoc na cokoliv, jako třeba Caritas, na cokoliv, co žádají. Takže je to spíš pomoc v tom, v tom okamžiku, kdy se to stane. Když mám peníze. (...) Teď už to není tak časté, ale je to hlavně o nedostatku příležitostí, nebo já nevím, jak to říct." (ES9)*

V případě migrující EN3 byla charitativní činnost záměrně směřována skrze neziskovou organizaci působící v zemi jejího původu. Důvodem byla jednak touha podpořit lokální záležitosti a jednak možnost zapojit se i jinak než finančně. Participující využila své kulturně specifické schopnosti pro umělecká představení, čímž pomohla zvýšit povědomí o zemi původu a zároveň získat finanční prostředky pro podporu činností organizace.

> *„Jsem velmi aktivní v jedné z organizací, je to nadace na pomoc dětem v Indonésii při vzdělávání. Velmi mi záleží na vzdělání. Takže cokoli, s čím mohu pomoci, pomůžu. Takže umím tančit a zpívat. Tak proč ne? Tak jsem to prostě jako dala." (EN3)*

Vzhledem k omezeným časovým možnostem dala řada participujících přednost podpoře ve formě finančního daru před osobní účastí na charitativních

činnostech. Charitativní a dobrovolnická činnost s transnacionálním přesahem je participujícím nabízena i skrze náboženskou komunitu. Kolektivní charitativní projekty se objevují například ve formě podpory zahraničně působících projektů, které mohou členové komunit podpořit skrze kostelní sbírku či přímo skrze odpovědné osoby, které daný typ akce zprostředkovávají.

> *„Komunity se sešly a vybíraly finanční prostředky pro Augustiniánskou misii v Africe. Byl to Jarmark a byli tam nějaké stánky s jídlem nebo s nějakými ručně vyrobenými věcmi, nebo s něčím, co se prodávalo.“ (EN5)*

Cíle a účely takto orientované pomoci jsou výsledkem volby kněží a farní rady, avšak preference farníků může tyto úmysl rovněž ovlivnit, jak tomu bylo i u již zmíněného charitativního Jarmarku, jehož výtěžky byly letos na popud farnice věnovány na organizaci podporující Venezuelany.

7.3.5 Politická participace

Transnacionální politická praxe migrujících se v datech objevovala především v návaznosti na důležité politické události v zemi původu, zejména volby. Míra individuální angažovanosti se pak odvíjela od osobního postoje k politice jako takové a časovým možnostem zapojení. Ty byly úzce propojené s jednotlivými přístupy zemí původu ke krajanům žijícím v zahraničí a na to navázanými nastaveními procesů umožňujících migrujícím politické zapojení. Důležitým prvkem byla i lokalita ambasád, která mnohdy působila jako bariéra ztěžující účast migrujících, neboť řada zemí, odkud participující pocházejí, je v České republice zastoupena pouze skrze konzulát.

> *„Ale tady je to trochu komplikované, protože musíte jít na ambasádu. A myslím, že nejbližší bude v Berlíně nebo ve Vídni. Takže tam musíte cestovat a tak dále. Takže posledních voleb jsem se neúčastnila. (...) Myslím, kdyby to bylo elektronické nebo tak, tak to bude jednodušší.“ (ES5)*

Osobní motivace k politické participaci pramenila rovněž z obecného pojímání politiky jako důležitého prvku občanské společnosti utvářejícího a transformujícího životy lidí v dané zemi, z čehož pramenil pocit zodpovědnosti za osobní angažovanost v těchto otázkách. Někteří participující však účast na politických událostech nevnímají jako prioritu, zejména pokud nemají v plánu v zemi

původu v budoucnu ještě žít. Tento postoj je pak doprovázen narativem absence participace jako přirozeného důsledku migrace, či přesunutím rozhodnutí na rodinné příslušníky zůstávající v dané zemi, jichž se volba dotkne více.

> *„Já se ptala bratra, koho mám volit, protože si upřímně myslím, že já tam nežiju, tak bych neměla rozhodovat za tu zemi. I když je tady moje rodina, ale já si myslím, že je to ve prospěch lidí, kteří tady žijí, protože jsou víc zapojení. A pro mě to nedělá žádný rozdíl, koho vyberou, že jo.“ (ES9)*

Účast na volbách však nebyla v datech jediným zastoupeným způsobem praxe. Migrující EN9 vnímala zapojení do politiky jako stěžejní aspekt možnosti ovlivnit prostředí, ve kterém se vyskytuje, což ji motivovalo i k dobrovolnictví v této oblasti. Snahu účastnit se politického dění v zemi původu i v kontextu České republiky se propsala do participace na transnacionální skupině sdružující stejně politicky smýšlející krajany, která pro migrující nabízí řadu událostí a aktivit. Její postoj se, navzdory absenci volebního práva, promítal i do přístupu k politické situaci v České republice, ve které se rovněž, byť v omezené míře, angažovala.

> *„Řekla bych, že se zajímám o českou politiku. Nemůžu volit, ale sleduji vládu a budu třeba nosit něčí odznak, nebo budu mluvit o politických stranách tady v České republice. Takže já to sleduji.“ (EN9)*

8 DISKUSE

Migrační praxe participujících jako členů zvolených náboženských komunit probíhá v rámci dvou vzájemně se prolínajících rovin, kdy první rovinu tvoří praxe a strategie navázané na aspekty života v nové lokalitě, a druhá rovina je tvořena rozmanitými formami jejich transnacionálního zapojení.

Nahlédneme-li data prizmatem konceptu integrace migrujících, můžeme v souladu s pojetím Spencer a Charsley (2021) vysledovat podobu a dynamiku migrační praxe vázané na integraci v novém prostředí jako na probíhající v rámci pěti dimenzí: strukturální, sociální, kulturní, občanské a politické participace a v dimenzi identity. Konkrétní obsah a forma jednotlivých dimenzí se zároveň ukázala být ovlivňována identifikovanými efektory, mezi které autorky řadí individuální charakteristiky, rodinné a sociální sítě, struktury příležitostí ve společnosti, zásahy politik a transnacionální efektory. Jako svébytný efektor v datech rovněž vystupovala náboženská komunita, která v návaznosti na vyvstalé potřeby migrujících figurovala jako alternativní zdroj jejich naplnění či zprostředkování. Česká republika se v datech objevuje jako lokální pozadí sledovaných procesů, do jejichž obsahů se zároveň propisuje. Kromě politických a legislativních aspektů určujících podmínky a možnosti migrace tvoří její konceptualizace důležitý prvek prolínající se do migrační praxe. Politicko-ekonomické a sociokulturní zázemí se spolu s diskurzivními konstrukcemi této lokality a jejich obyvatel podílejí na interpretaci České republiky jako místa k životu a z něj pramenící anticipované životní úrovně.

Jako základní bod strukturálního zapojení migrujících v datech figurovalo zaměstnání či studium. Centrálnost jeho role při migračním procesu byla obzvlášť prominentní bylo-li přímo navázáno na povolení k pobytu či bylo primárním motivem samotné migrace do České republiky. Podmínky a okolnosti vstupu na pracovní trh tak v souladu s dřívějšími výzkumy (např. Arnholtz & Leschke, 2023; Kanas & Steinmetz, 2021) působily jako ztěžující či zlehčující efektory, propisující se do interpretace individuálních praxí, snah a strategií migrujících. Pro migrující, kteří na pracovní trh vstupovali nezprostředkovaně, byly možnosti pracovního uplatnění, jak upozorňují např. Kanas a Kosyakova (2023) či Kristiansen et al. (2022), omezeny zejména s ohledem na jazykovou neznalost či neuznanou kvalifikaci, což v některých případech vyústilo ve změnu kariéry či rekvalifikaci. Zároveň již zmíněná

provázanost zaměstnání a povolení k pobytu akcentovala nerovné postavení migrujících přicházejících ze zemí v rámci a mimo EU, která kromě ztížení přístupu na pracovní trh měla za následek i vyšší pobytovou nejistotu (cf. Clark et al., 2019; Guzi et al., 2023). Pro participující disponující občanstvím některého státu EU se aspekt nejistoty objevoval především během pandemie Covid-19 a na ni navázanými regulacemi a omezeními, dotýkajícími se i těchto migrujících (podobně také Bürmann et al., 2022). V souladu s pojetím Innes (2023), byl strach z ilegality a nejisté budoucnosti silným faktorem propisujícím se do migrační trajektorie a strategie k zajištění stabilnější pozice, zejména prostřednictvím změny statusu pobytu či usilováním o získání trvalého pobytu či občanství. Zprostředkování přístupu na trh práce zaměstnavatelem, především v rámci expat pracovních balíčků, odstraňovalo byrokratickou i psychickou zátěž napojenou na vyřízení těchto procesů, a participující tak tento aspekt dále netematizovali. Integrace na trh práce tak sice proběhla, avšak v rámci transnacionálního trhu. Zároveň firmy zastávaly roli zprostředkovatelů i s ohledem na další strukturální aspekty pobytu, jako je vyřízení byrokracie, zajištění bydlení, zařízení vzdělání pro potomky v mezinárodních školách či přístup ke zdravotní péči (Kawai & Strange, 2014). Migrující, kteří před příchodem do České republiky nedisponovali lokálními sociálními sítěmi či kontakty, na které by se mohli při zařizování strukturálních aspektů pobytu obrátit, využili v případě potřeby pomoci skrze náboženskou komunitu. Ta se v datech objevovala jako místo pro získání zaměstnání, zdravotní péče, nebo pomoci s byrokracií či statusem pobytu (Sarli & Mezzetti, 2020). Síť této podpory však nebyla omezena pouze jednotlivými komunitami, ale zahrnovala celou farnost, tedy i členy české společnosti. Důležitým prvkem propisujícím se do strukturální integrace bylo i (ne)ovládání českého jazyka. Migrující mnohdy vyjadřovali frustraci pramenící z jazykové nekompetence úřadů a dalších orgánů, která ztěžovala procesní aspekty života zde, neboť se při jejich vyřizování museli spoléhat na externí pomoc či překladové technologie. Ovládání jazyka bylo napojeno i na vykonávání některých profesí, což u řady migrujících vyústilo v již zmíněnou nutnost změny povolání, vedoucí povětšinou k překvalifikovanosti (viz také např. Geurts et al., 2020; Leschke & Weiss, 2020; Wassermann et al., 2017).

Sociální dimenze procesu integrace migrujících v datech nabývala rozmanitých podob. Sociálních interakce, vztahy a sítě participujících se rozprostíraly napříč různými skupinami a kolektivy, odrážejíce zejména vliv efektorů navázaných na rodinu a sociální sítě a individuální charakteristiky. Míra potřeby

a motivace zapojení se do vyhledávání a udržování těchto vazeb reflektovala kromě osobních preferencí i individuální či kolektivní charakter migrační zkušenosti. Tyto vlivy se rovněž propisovaly i do role náboženské komunity jako stěžejního místa sociálna (podobně např. Frederiks, 2016; Nordin & Otterbeck, 2023; Wang & Maharaj, 2019). U participujících, jejichž migrační zkušenost v České republice nebyla plánovaná na dobu určitou (ve smyslu předem daného konce pobytu spolu s ukončením pracovní stáže či studia), se v datech objevovala dřívějšími výzkumy identifikovaná tendence rozšiřovat své sociální sítě i mimo snadno dostupné kolektivity, jakými jsou pracovní kolektiv či náboženská komunita (např. Comola & Mendola, 2015; Janzen et al., 2016). Ta byla dána zejména motivací budovat stabilní sociální vazby pramenící z lokální ukotvenosti (v opozici k vysoké míře fluktuace lidí participujících v náboženské komunitě), které vyžadovaly větší časovou investici a mnohdy i překonání doprovodných bariér, jako je kulturní či jazyková rozdílnost. Migrující přicházející s jasně daným časovým horizontem pobytu se však primárně angažovali právě v těchto nízkoprahových skupinách, které jim umožňovaly vysokou míru participace v kombinaci s relativně malou mírou závazku. Podoba sociálního zapojení byla ovlivňována i existencí potomků, jejichž role v datech však byla ambivalentní. Na jednu stranu participující zažívali při rodičovství omezení časových a finančních možností, což se projevilo na jejich příležitostech, ochotě a frekvenci participace, na druhou stranu děti působily jako katalyzátory interakcí a hlubšího zapojení se do sociálního života (cf. Alba & Nee, 2021; Windzio, 2015). Vyvstalá potřeba interagovat s ostatními rodiči a učiteli na organizačních záležitostech doprovázejících studium a participace na aktivitách přirozeně doprovázejících přátelské vazby utvořené samotnými dětmi tak měly za následek i intenzivnější zapojení rodičů. Navštěvovaly-li děti státní školu, zvýšila se participujícím i četnost kontaktu s českou společností (Reynolds et al., 2015; Windzio, 2015). Vzhledem k zaměření výzkumu na migrující jako členy vybraných náboženských komunit je přirozené, že se tyto komunity v datech objevovaly jako důležitá místa sociálního vyžití. Jejich interpretovaná důležitost však byla v průběhu migrace značně dynamickým prvkem, odvíjejícím se od individuálních potřeb a preferencí migrujících. Data ukázala, že většina participujících, jejichž migrační zkušenost měla individuální charakter a kteří nedisponovali před příjezdem do České republiky sociálním zázemím, pojímala náboženskou komunitu jako stěžejní místo sociálních interakcí a vazeb (viz také např. Cadge et al., 2013; Wang & Maharaj, 2019). Snadný přístup v kombinaci s jazykovou kompetencí a blízkostí v podobě sdíleného vyznání z ní vytvořila důležité místo navázání přátelských vztahů a vazeb, což vyústilo

v konceptualizaci komunity jako bezpečného útočiště či domova, korespondujíc se dřívějšími zjištěními dle Drønena (2018), Nordin a Otterbecka (2023) či Reyes-Espiritu (2023). Participující migrující do České republiky buď kolektivně s rodinou, či přímo za ní, významnost komunity pojímali v návaznosti na okolnosti doprovázející jejich migraci. Pokud byly jejich sociální potřeby saturovány právě skrze vazby v rámci rodiny, či prostřednictvím již existujících vztahů v rámci jiných kolektivit, nefigurovala komunita jako primární místo společenského života. Přestože zejména v prvotní fázi představovala komunita pro řadu participujících jádro jejich sociální angažovanosti (Janzen et al., 2016), s postupujícím začleňováním se do dalších kolektivit a skupin či v důsledku změny životních okolností její význam s postupem času klesal. Pokud však migrující disponovali uspokojivými sociálními vazbami v jiných skupinách, či se do farnosti přidali až po čase setrvávání v nové lokalitě, figurovala komunita primárně jako místo náboženského významu. Jazyk se v datech potvrdil být konstitutivním prvkem ovlivňujícím možnosti a preference společenského prostředí (podobně také Mocanu & Bibiri, 2023; Wright & Viggiano, 2021). Zejména ve španělsky mluvící komunitě, která je na rozdíl od anglicky mluvící většinově tvořena lidmi majícími španělštinu jako mateřský jazyk, figuroval jako prvek komfortu a soudržnosti. Čeština se zároveň ukázala být určitou překážkou pro větší zapojení a interakci s ostatními členy širší společnosti. Majorita participujících se v rámci České republiky pohybuje v mezinárodním prostředí a absence nutnosti ovládat češtinu jako prostředek pro zapojení se projevila i v preferenci sociálních kontaktů na jazykově blízké skupiny, tedy především (byť ne výlučně) na další migrující (viz např. Comola & Mendola, 2015; Eve, 2022; Wright & Viggiano, 2020). Nejvyšší frekvence budování vztahů směrem k širší společnosti se objevila u migrujících, jejichž partner byl původem z České republiky, a který tak byl primárním motivátorem a zprostředkovatelem takového kontaktu. U zbytku migrujících pak byly tyto vazby primárně orientovány na jazykově kompetentní jednotlivce než na větší kolektivity. Sociální dimenze integrace však byla přirozeně doprovázena i konfliktem. Ten byl nejčastěji přítomen v rámci neformálních vztahů probíhajících během společenských interakcí či organizačního plánování a vyjednávání v komunitách. Kromě přínosů se tak náboženské komunity v souladu s perspektivou Womack (2016) potvrdily být pro migrující i místem sporů a mocenských bojů. Okrajově, ale přece zastoupeným byl i konflikt mezi participujícími a neznámými členy širší společnosti, a to ve formě nepříjemných verbálních interakcí či situací.

Kulturní dimenze integrace, zahrnující transformaci migrujících i nemigrujících, byla v datech zastoupena pouze okrajově. Proměny praktik se objevovaly především ve spojení se životním stylem participujících, který se vlivem nových okolností a možností transformoval. Migrující reflektovali vliv lokálně-specifických zvyků a přístupů vedoucích především k proměně způsobu trávení volného času, jako prvku nejintenzivněji se propisujícího do jejich nové praxe (cf. Dey et al., 2023; Zhao & Liu, 2024). Interpretovaná kulturní odlišnost českého prostředí naopak mnohdy vedla u migrujících ke kulturní retenci, a kulturně zakořeněná praxe tak ještě zintenzivněla, zvlášť pokud měli migrující potomky. Tendence udržovat kulturní praktiky byla patrná zejména u migrujících, kteří byli součástí španělsky mluvící komunity (Ayón et al., 2018), která byla z většiny tvořena rodilými mluvčími a v jejímž rámci bylo kulturní slavení úzce navázáno na důležité náboženské svátky, což ještě více umocňovalo jejich významnost. Zároveň ale migrující reflektovali snahy sdílet tyto kulturní aktivity a slavení i s ne-členy dané komunity. Kulturní diverzita pramenící z heterogenity obou komunit byla migrujícími interpretovaná a hodnocená jako pozitivní prvek farnosti, přinášející bohatost zkušeností a znalostí z různých prostředí a zemí, jejichž sdílení vede ke větší otevřenosti a toleranci. Určitá „hybridizace“ kulturních praktik pak byla přítomna u migrujících, kteří měli české rodinné příslušníky. Kulturně vázané spektrum aktivit bylo v takovém případě mixem vybraných praktik z obou prostředí, doprovázených bilingvismem potomků (podrobněji např. Cunningham & King, 2018; Womack, 2016). Často interpretovaná postradatelnost ovládat český jazyk vedla k integraci tohoto prvku jen u okrajové části participujících, pro které byla znalost jazyka vázanou podmínkou umožňující další činnosti, jako je vykonávání povolání či získání zbrojního pasu. Kulturní prvky integrace vztahující se k hodnotám a postojům migrujících se v datech objevovaly především s odkazem na náboženskou identifikaci participujících jako křesťanů či katolíků. Data v tomto ohledu potvrzují řadou autorů (např. Berger & Redding, 2010; Elsayed et al., 2023; Ullah et al., 2022) identifikovanou roli náboženské afiliace jako prvku formujícího chování i mimo náboženskou kolektivitu. Proměny přístupu lidí mimo cizojazyčné komunity byly tematizovány sporadicky, objevovaly se zejména ve výpovědích participujících žijících v České republice delší dobu. Ti tuto změnu interpretovali ve smyslu většího přijetí česky mluvící komunitou a zvýšené snahy o mezikomunitní kooperaci, ať na provozních, tak společenských aktivitách. Přestože Khoudja (2022) u migrujících v prvních letech po příchodu pozoroval (po úvodním nárůstu) trvalý pokles religiozity, participující v této studii takovou tendenci nereflektovali. Participace na

životě komunit byla proměnlivá především v návaznosti na doprovodné události, a religiozita pro ně byla víceméně stabilním prvkem.

Dimenze občanské a politické participace byla navázána zejména na angažovanost migrujících v náboženských komunitách či prostřednictvím dobrovolnické a charitativní činnosti. Lokální politická participace se v datech objevila pouze okrajově, a to především u migrujících s vysokou osobní motivaci a přesvědčením o důležitosti politického zapojení členů občanské společnosti pro její vitalitu. Zároveň byla možnost politicky participovat prostřednictvím voleb dostupná pouze hrstce participujících, kteří disponovali českým občanstvím, a tak zbylá politická angažovanost nabývala především formu veřejné podpory zvolených politických stran (cf. Barrett & Brunton-Smith, 2014; Kesgin, 2024). Občanská participace se v datech objevovala především prostřednictvím formalizovaných, institucionálně zaštítěných aktivit, jako byla možnost dobrovolnictví koordinovaná zaměstnavatelem či aktivity probíhající skrze náboženskou komunitu. Občanská participace migrujících probíhající prostřednictvím náboženských komunit se orientovala především na samotný komunitní život, kdy zapojení probíhalo skrze organizaci či výpomoc na tamních aktivitách. Participující se aktivně i pasivně zapojovali do probíhajících činností, které byly nabízeny a zaměřeny jak na ostatní farníky, tak i směrem k širší veřejnosti (Dixon et al., 2018; Janzen et al., 2016). Míra angažovanosti se, podobně jako u politického zapojení, odvíjela zejména od efektoru individuálních charakteristik reflektujícího motivaci participujících k účasti. Jak dříve zjistila například Paat (2022), dalšími významnými faktory byly i časové a finanční možnosti, měnící se v závislosti na délce pobytu v novém prostředí a zejména životních okolnostech. Činnosti s největším přesahem mimo komunitu nabízející možnou interakci se členy širší české společnosti probíhaly především prostřednictvím společenských událostí pořádaných farností, skrze jazykové kurzy či lokální charitativní činnosti. Jazykové kurzy fungující na dobrovolné bázi, vedené samotnými členy komunit, byly veřejnosti nabízeny bezplatně. Migrující se rovněž mohli zapojovat do pravidelných charitativních činností farnosti zaměřujících se na identifikované potřebné, zejména na lidi bez domova a příležitostně i na další skupiny. Migrující tak zároveň mohli využít svého vzdělání či zkušeností a kompetencí k dobrovolnickým aktivitám (viz také např. Ritter & Kmec, 2017; Slootjes & Kampen, 2017). Zapojení do formálních skupin, mezi které patří i náboženské komunity, se tak v datech potvrdilo být důležitým místem zprostředkovávajícím migrujícím možnost aktivní participace na prosociálně

orientovaných činnostech občanské angažovanosti, což koresponduje s předchozími zjištěními dle Barreta a Brunton-Smitha (2014), Janzena et al. (2016) či Peuckera (2020), přestože se aktivit zahrnujících přímé interakce se členy širší společnosti migrující vzhledem k interpretované jazykové bariéře účastnili jen příležitostně, a probíhající činnosti tak podporovali především materiálně či finančně.

Dimenze identity, zahrnující procesy vedoucí ke sdílenému pocitu soudržnosti, se v datech objevovala především v kontextu náboženské přináležitosti. Vědomí sdílené identifikace participujících jako katolíků/křesťanů iniciovalo pocit sounáležitosti s touto kolektivitou a bylo interpretováno jako aktivní prvek podněcující jednání a přístupy k ostatním lidem či morálním otázkám (podrobněji např. Berger & Redding, 2010; Elsayed et al., 2023; González, 2020; Lichterman, 2015). To se v datech projevilo i v solidaritě v rámci náboženských komunit, která pramenila právě ze sounáležitosti navázané na sdílené vyznání, a která tak nebyla podmíněna reciprocitou či předchozími sociálními vazbami. Tato solidarita byla rozšířena i mimo komunitu směrem k širší veřejnosti, zejména identifikovaným potřebným, a byla rovněž podněcována hodnotami odvíjejícími se kromě osobnostních charakteristik i od náboženské identifikace. Náboženská komunita se tak v datech objevovala jako důležitý prvek ukotvující migrující v nové lokalitě a dodávající jim pocit sounáležitosti (např. Ferrante, 2023; Kogan et al., 2020). Ten v souladu s perspektivou Klingenberg et al. (2021) pramenil především ze skrze ni navázaných blízkých sociálních vztahů, které pro řadu migrujících suplovaly vazby proměněné migrační zkušeností, a prostřednictvím sociálního života komunity manifestovaného sociálními praktikami, jak poukázali například i Ritter a Kmec (2017) či ten Kate et al. (2017). Migrací zvýrazněná situovanost a konstruovaná povaha multiplicity identifikací byla patrná zejména v rámci španělsky mluvící komunity, která je primárně tvořena migrujícími z Latinské Ameriky, což umocnilo roli zastřešující pan-etnické konstrukce *Latinos,* reprezentující v datech symbolické krajany (Trovão et al., 2015), jako distinktivního prvku identifikace. Zároveň však migrující stále reflektovali význam jednotlivých národních států jako referenčních jednotek přináležitosti (Dewey, 2022). Samotné občanství se jako prvek identifikace v datech objevilo pouze okrajově. Přestože tedy migrující interpretovali národnost jako vazebný prvek, občanství bylo primárně pojímáno jako nástroj přinášející migrujícím lepší a bezpečnější pozici v nové lokalitě (cf. Joppke, 2019). Dalším prvkem propisujícím se do identifikace bylo používání mateřského jazyka a jeho výuka potomků (viz např. Cunningham & King, 2018), opět v datech primárně

zastoupené v rámci španělsky mluvící komunity, která je téměř výhradně tvořena rodilými mluvčími. Interpretovaná sounáležitost v rámci České republiky se tak v datech ukázala být navázána především na transnacionální formy identifikace, jako je náboženská přináležitost, které byly v mezinárodním prostředí náboženské komunity amplifikovány.

Transnacionální praxe migrujících, zahrnující dle širokého pojetí Morawske (2007) či Levitt a Jaworske (2007) formální i neformální praktiky, se v datech ukázala jako probíhající v rámci několika navzájem souvisejících dimenzí. Tyto dimenze jsou sice pro potřeby práce analyticky rozlišeny, avšak empiricky se jedná o vzájemně propojené oblasti, jež nelze zcela oddělit. Zachycená transnacionální praxe tak zahrnovala sociální, kulturní, ekonomickou, politickou a náboženskou oblast. Přestože se v datech objevily různorodé podoby transnacionalismu, forma zapojení byla značně proměnlivým prvkem. Zintenzivnění či oslabení vazeb nebo participace v návaznosti na životní situaci či aktuální preference reflektovalo nelineární povahu transnacionální praxe, jejíž nerovnoměrnost se projevila i mezi jednotlivými migrujícími (cf. Jones, 2020).

Dimenze transnacionální sociální praxe, zahrnující zejména transnacionální komunikaci, se v souladu s pojetím Vertovce (2009) v datech potvrdila jako těžiště transnacionální praxe migrujících. Udržování kontaktů a vazeb s blízkými osobami či skupinami bylo stabilním aspektem migrační praxe všech participujících, přestože frekvence a intenzita takového kontaktu v průběhu času značně oscilovaly, a zejména časové možnosti byly migrujícími interpretovány jako stěžejní faktor konstituující frekvenci a motivaci ke komunikaci (podrobněji viz Ryan, 2021; Ryan et al., 2015). Migrace disruptivně se propisující a transformující sociální vazby mnohdy vyžadovala vznik nových strategií či kombinování platforem pro jejich udržování, zejména pokud se jednalo o první takovou zkušenost (cf. Caughlin & Sharabi, 2013; Madianou & Miller, 2013). Participující mající s migrací předchozí zkušenost z ní mohli při tvorbě komunikačních vzorců čerpat. Tyto vzorce se však s ohledem na životní okolnosti participujících či fázi migrace proměňovaly, avšak jako prominentní prvek vlivu figurovaly v datech děti. Existence potomků vedla k nárůstu komunikace, neboť pro mnoho rodin představovala online komunikace jádro jejich mezigeneračního kontaktu, suplujíc fyzickou proximitu omezenou geografickou vzdáleností, jak dříve upozornili například Popyk a Pustułka (2021) či Rooyackers et al. (2016). Míra komunikace se rovněž měnila v průběhu migrace a adaptace na nové prostředí, zejména v úvodní fázi sžívání se s novým prostředím participující

reflektovali nárůst komunikace jako prostředku vyrovnání se s psychickou zátěží doprovázející migrační proces, a to jak s blízkými osobami, tak s duchovními autoritami, poskytujícími emocionální podporu (Brandhorst et al., 2020). Do transnacionální komunikace se propsala i pandemie Covid-19, která výrazně omezila možnosti cestování a sociálního vyžití, což ještě umocnilo roli online komunikace jako zásadního stmelujícího prvku sociálních vazeb (cf. Brandhorst et al., 2020; Merla et al., 2020).

Transnacionální kulturní praxe migrujících byla v datech prominentně propojena s náboženskými komunitami, byť nebyla výlučně vázaná pouze na ně. Komunity v souladu s pojetím Hirschmana (2004) či Sarli a Mezzetti (2020) tvořily fyzický i sociální prostor a zázemí pro participaci na kulturně či národně specifických společenských aktivitách, které přirozeně doprovázely významné náboženské svátky a slavnosti ve farnosti. Tento druh aktivit byl zastoupen především ve španělsky mluvící komunitě, ve které byly kulturně vázané praktiky úzce propojeny s náboženskými událostmi. Dominantní zastoupení migrujících z Latinské Ameriky a pozice španělštiny jako mateřského jazyka umocňovala interpretovanou intra-komunitní kulturní spřízněnost. Disruptivní zkušenost s migrací a vnímaná kulturní odlišnost nové lokality se pro řadu migrujících stala impulzem a novou incentivou k účasti na kulturně zakořeněných praktikách. Jejich určité znovuobjevení či udržování a používání mateřského jazyka participující reflektovali jako pojítko se zemí původu či národní nebo kulturní identitou, a jako způsob zachování kontinuity s minulostí, která byla v novém prostředí zdůrazněná, a jejíž důležitost byla kromě samotné migrace umocněná i přítomností potomků, neboť rodiče skrze zapojení do těchto aktivit usilují o jejich kulturní a náboženskou retenci (viz také např. Giglitto et al., 2022; Karpava & Ringblom, 2023; Kealy & Devaney, 2024; Min, 2017). Náboženská komunita tak byla místem reprodukce kulturních aspektů, jejichž kolektivní prožívání posilovalo smysl pro již zmíněnou kulturní či etnickou identitu (Foner & Alba, 2008). Nové prostředí rovněž akcentovalo sociokulturní rozdílnost ve způsobech prožívání religiozity, neboť kulturně zakořeněné religiózní praktiky byly v novém prostředí taktéž interpretovány jako způsob udržení náboženské kontinuity. Náboženská komunita je pro migrující instrumentem kulturního přenosu, který ale probíhá primárně skrze účast na životě společenství, než na samotných náboženských obřadech, což potvrzuje dřívější zjištění například Min (2005) či Womack (2016). Migrující se do transnacionální kulturní praxe zapojovali i individuálně či skrze jiné kolektivity, přestože reflektovali sdílené hodnoty

a podobné smyšlení v rámci náboženské komunity jako přidanou hodnotu společenského života. Ačkoliv byla většina kulturní participace zaměřená na praktiky spojené se zemí původu, mezinárodní kolektivity, kterých byli migrující členy, jim zároveň poskytovaly příležitost participovat i na kulturních praktikách dalších zemí. Jako další způsob udržování spojení se zemí původu migrující uváděli přípravu známých jídel, která kromě přinášení komfortu fungovala i jako prostředek sociální interakce, zejména skrze již zmíněné slavení, při kterém mělo jídlo významnou pozici kromě prvku sdílení kultury (cf. Sarmistha, 2019) i jako prvek podněcující interakci. Migrující rovněž zůstávali v obraze o dění v zemi původu skrze sledování relevantních médií (Lin et al., 2010), obzvlášť pokud zvažovali re-emigraci či měli v zemi blízké osoby či ekonomické vazby. Sledovali jak tamní média, tak zahraniční informační zdroje, a rovněž se spoléhali na příbuzné či místní komunitu jako na poskytovatele důležitých informací o lokálním dění.

Transnacionální ekonomická angažovanost zahrnovala nejrůznější formy zapojení, pokrývajících řadu aktivit a činností. Patřila mezi ně finanční podpora a zabezpečení příbuzných žijících v zahraničí, diverzifikace příjmů, zahraniční podnikání, investice či charitativní činnosti (Schunck, 2014). Podoba a intenzita ekonomické participace se pak odvíjela především od individuálních možností a potřeb migrujících a jejich motivací či budoucích plánů. Zejména záměr k re-emigraci se v datech potvrdil být silnou incentivou k takovému zapojení (viz také např. Belloni, 2021; Boccagni & Erdal, 2021; Erdal & Carling, 2020). Forma a frekvence podpory formou remitencí se pak rovněž odvíjela i od sociokulturně zakořeněných očekávání spojených se zabezpečením blízkých osob, zejména rodičů. Participující ve svých výpovědích reflektovali vliv těchto narativů promítajících se do domnělých povinností a závazků navázaných na rodinné vazby, na jejichž vliv dříve poukázali například Page a Mercer (2012), což se odrazilo i do výsledné formy finanční podpory. Remitence se však v datech objevovaly primárně ve formě nepravidelných příspěvků pokrývajících speciální události či potřeby, jako bylo zajištění zdravotní péče či jiné výjimečné výdaje, nebo jako dostupné fondy fungující jako finanční rezerva pro neočekávané náklady (Connell & Brown, 2020). Migrující přicházející za studiem pak naopak mnohdy reflektovali potřebu finanční podpory od rodiny, zejména ve formě spoluúčasti na nákladech pokrývajících život zde. Transnacionální povaha podnikatelských aktivit či investic sice diverzifikovala ekonomické příležitosti migrujících (Harima & Baron, 2020), avšak jejich možnosti byly v datech tematizovány zejména ve spojení s různými politikami zúčastněných

národních států, které se tak, jak upozorňují například Solano et al. (2023), podílely na jejich výsledných podobách. Diverzita přístupů a podmínek jednotlivých zemí v návaznosti na občanství, kterými migrující disponovali, určovala okolnosti a možnosti jejich ekonomického zapojení. V souvislosti s tím tak bylo na občanství primárně nahlíženo jako na prvek instrumentálního významu propisujícího se do (ne)příznivých podmínek podnikání, které z jednotlivých politik plynou (cf. FitzGerald, 2023; Joppke, 2019). Participace na charitativních činnostech s transnacionálním přesahem, probíhající zejména prostřednictvím mezinárodně působících organizací, byla kromě finančních a časových možností migrujících i výsledkem jejich osobní motivace k dobročinnosti. Ta byla v datech úzce spjatá s narativem dobrého křesťana, který implicitně zahrnoval představy a normy určující závazek k dobročinnosti spojené s touto identifikací. Náboženská komunita byla rovněž jedním z prostředníků nabízející farníkům možnost podpory transnacionálně působících charitativních záměrů (Mutambasere, 2022). Migrující se na nich mohli podílet skrze finanční sbírky či dary vyhrazené na podporu vybraných projektů. Účely a cíle takto dedikované podpory byly pak výsledkem volby členů farní rady a kněží, přestože iniciativa rovněž vycházela i od ostatních farníků. Ačkoliv formy transnacionálního ekonomického zapojení nabývaly v datech rozmanitých podob, důležitým prvkem se ukázala být i úmyslná ne-participace. Přerušení ekonomických vazeb se zemí původu představovalo symbolický přelom reprezentující finálnost rozhodnutí k životu v nové lokalitě.

Transnacionální politická participace se v datech ukázala být spojena zejména s událostmi význačného politického významu, především volbami (podrobněji např. Finn, 2020; Peltoniemi, 2018; Umpierrez de Reguero & Finn, 2023). Účast byla kromě osobních postojů vázaná i na politiky jednotlivých států, které určovaly procesy a regulace umožňující krajanům zapojení (Helbert & Mascitelli, 2018). Zahraniční volební infrastruktura je však oproti té národní značně limitována, což působí jako prvek ztěžující účast migrujících. Omezenost zastoupení jednotlivých států na území České republiky bylo participujícími tematizováno jako přidaná bariéra v podobě nutnosti cestování do okolních zemí. Možnosti přímé politické participace se tak v souladu s perspektivou Waldingera (2013) ukázaly být relativně omezené a mnohdy doprovázené dodatečnými překážkami. Silnou incentivou k zapojení bylo osobní přesvědčení o zásadním postavení politiky jako prvku formujícího občanskou společnost, které podněcovalo osobní angažovanost i prostřednictvím zapojení se do transnacionálně působících politických organizací

či dobrovolnictví na politických aktivitách v zahraničí (van Haute & Kernalegenn, 2021). Podstatnou se však ukázala být opět i záměrná ne-participace, která byla migrujícími interpretovaná jako přirozený důsledek jejich rozhodnutím k migraci a absence plánů se do země původu vracet (cf. Waldinger et al., 2012). To se kromě samotné neúčasti projevilo i ve strategii přesunutí rozhodnutí na rodinné příslušníky žijící v dané lokalitě, jichž se volba dotkne více. Přestože Peltoniemi (2018) spojuje nárůst politické participace v jedné zemi s jejím poklesem v jiné, v datech se tato tendence neobjevila. Politická participace se ukázala být navázána především na prvek osobní motivace k zapojení, která určovala její podobu v obou (či více) zemích.

Religiózní transnacionální praxe byla v datech úzce spjata s náboženskou komunitou, která figurovala jako přirozené těžiště kolektivních oslav náboženského významu. Národnostní heterogenita komunit spolu s vysokou fluktuací migrujících ve farnosti však z těchto oslav učinila značně proměnlivý prvek života komunit. Aktuální personální zastoupení a národnostní složení členů komunit se totiž významně podílelo na formě a frekvenci těchto oslav, neboť způsob performativních religiózních praktik reflektoval preference farníků a kněží (cf. Ullah et al., 2022; Womack, 2016). Tento aspekt byl obzvlášť patrný ve španělsky mluvící komunitě, ve které byla řada národně-významných událostí napojena právě na náboženské svátky, jak již bylo zmíněno výše. Přestože národně specifické religiózní oslavy byly organizovány zastoupenými migrujícími v komunitě, možnost participovat byla dostupná celé farnosti což posilovalo jejich transnacionální prvek. V anglicky mluvící komunitě, která je oproti španělsky mluvící více kulturně heterogenní, však k začleňování či hybridizaci různých religiózních praktik nedocházelo. Přestože participující reflektují vnitřní kulturní rozmanitost komunity, interpretují podobu slavení jako anglocentrickou. Migrující přicházející z různých kulturních zázemí tak přizpůsobují náboženské praktiky a performativní zvyklosti vžitému stylu, na což poukazují například i Molteni a Van Tubergen (2022). Na individuální rovině dochází k zapojení na transnacionálních náboženských aktivitách především prostřednictvím společných modliteb v rámci rodiny či užší kolektivity nebo skrze online zapojení (Aarset, 2016). Frekvence virtuální náboženské participace je však v porovnání se slavením v rámci komunity nižší, zejména kvůli časovému posunu limitujícími možnosti takové komunikace. Tyto praktiky tak byly zastoupeny zejména v návaznosti na významné náboženské svátky, jako jsou Velikonoce či Vánoce.

Migrační praxe se tak v datech ukázala být kombinací integračních procesů a transnacionálního zapojení, potvrzujíc předchozí zjištění pojímající tyto dvě roviny jako simultánně probíhající a vzájemně se nevylučující, přestože intenzita a frekvence zapojení na obou rovinách byla v průběhu času a v důsledku individuálních migračních trajektorií a okolností migrace značně proměnlivým prvkem (cf. Faist & Bilecen, 2019; Kissau & Hunger, 2010; Morawska, 2003). Migrující tak žijí obě roviny současně. Přestože se zapojují do činností a praktik přesahujících hranice, jejich realita je zároveň stále ukotvena v nacionální rovině, a stejně tak integrační procesy probíhají primárně na lokální úrovni, kterou jsou úzce ovlivňovány. Vliv národních států a jejich politik a přístupů se stále propisuje do migrační praxe a strategie migrujících, a národnost zůstává jedním z významných aspektů vázaných na identifikaci, byť v transnacionálních prostředích nabývá nových pozic. Přestože tedy nedochází k odnárodnění občanství ve smyslu oddělení legálního aspektu občanství od národního státu, o kterém na začátku milénia hovořila např. Bosniak (2000), prochází jeho konceptualizace v návaznosti na mobilitu proměnou směrem k více instrumentálnímu pojetí. Jak upozorňují Bauböck (2019), Harpaz a Mateos (2019), či Joppke (2019), migrující v návaznosti na příležitosti a možnosti vytvořené politikami a přístupy jednotlivých států strategicky sledují instrumentální zájmy, které jim (vícenásobné) občanství přináší. Joppke (2019) pak v tomto kontextu mluví i o konceptu „*lehkého občanství*“ reflektujícího omezenost obsahu oproti původnímu chápání, zejména s ohledem na identifikační prvek. Procesy „odnárodňování“ občanství tak na úrovni jednotlivce v tomto ohledu probíhají formou rozpojování občanství a nacionalismu jako zdroje exkluzivity (a výlučné identifikace) s ním spojené, a občanství tak nabývá nových významů. Migrující se zároveň hojně zapojují do aktivit občanské angažovanosti, aniž by faktickým občanstvím disponovali. Tyto aktivity, mnohdy zprostředkované právě skrze náboženskou komunitu a jí organizované činnosti, jsou zároveň důležitým místem integračních procesů, neboť umožňují migrujícím zapojovat se do interakcí v rámci širších kolektivit. Praxe občanství probíhající prostřednictvím takového zapojení a překrývající se s dimenzemi integrace tak potvrzuje měnící se podstatu bytí občanem v dnešní společnosti.

Náboženské komunity se v datech potvrdily být důležitými místy poskytujícími migrujícím rozmanité druhy pomoci, podpory, a zázemí. Komunity se dle individuálních potřeb migrujících podílely na jejich integračních snahách v různých dimenzích, avšak zároveň vystupovaly i jako místa podněcující

a zprostředkovávající transnacionální zapojení. Rovina komunity jako platformy pro transnacionální praxi byla více prominentní v rámci španělsky mluvicí komunity, zejména s ohledem na kulturní homogenitu pramenící z dominantního zastoupení migrujících z oblasti Latinské Ameriky, která amplifikovala snahy o kulturní retenci prostřednictvím společného slavení náboženských a národně-kulturních událostí. Zkoumané náboženské komunity sice nabízejí širokou škálu sociálního kapitálu, jak poukazují například Berger a Redding (2010), Frederiks (2016), či Trovão et al. (2015), kterého mohou migrující využívat, avšak jejich vliv na migrační praxi se v datech objevil jako dvojznačný. Dle Váně (2012) je teorie sociálního kapitálu při studiu komunit zvlášť užitečná, neboť kombinuje zkoumání interakcí na základě instrumentálních vazeb a výhod plynoucích z příslušnosti k dané komunitě, schopností tuto síť vztahů využívat, a zároveň reflektuje i vliv emočních motivů ovlivňujících podoby soudržnosti uvnitř komunity. Nahlédneme-li sociální kapitál dostupný v rámci komunit optikou dle Putnama (2000), můžeme vysledovat jeho spojující i přemosťující[48] roli.

Náboženské komunity představují pro migrující prostředí, ve kterém se mohou účastnit familiárních náboženských oslav či rituálů ve srozumitelném jazyce, a ve kterém mohou participovat i na dalších událostech společenského života či udržovat transnacionální vazby. Kulturní či jazyková blízkost podněcuje vytváření blízkých vztahů a vazeb s dalšími farníky, utužujíc roli náboženského společenství jako stěžejního místa kontaktů. Ty, jak bylo řečeno výše, kromě vytváření přátelství vedou i k uspokojení praktických potřeb, které jsou navázány na orientaci či zapojení se v nové lokalitě (cf. Berger & Redding, 2010; Sarli & Mezzetti, 2020). Náboženské komunity fungují i jako komunitní centra, a kromě míst religiózního významu jsou tak důležitými místy společenského života, které migrujícím nabízí zázemí pro společné aktivity (Hirschman, 2004; Janzen et al., 2016). Možnost interagovat s dalšími migrujícími sdílejícími podobný původ či kulturní zázemí zintenzivňuje pojivý charakter komunit jako míst umocňujících kolektivní prožívání národní, etnické, či kulturní identity, kteroužto tendenci v dřívějších pracích identifikovali například Allen (2010) či Ritter a Kmec (2017), obzvláště pokud participace probíhá v mateřském jazyce. Spojující sociální kapitál komunit, odvíjející se především od vztahů v rámci nich vytvořených, tak rovněž upevňuje pocity sounáležitosti, solidarity a vzájemné podpory v rámci dané kolektivity. Náboženský prvek v novém sociálním kontextu často působí jako uzemňující aspekt, potvrzující smysl či identitu

[48] V originále *bonding* a *bridging*.

v životě migrujících, který je vlivem migrace podroben celé řadě změn (Hirschman, 2004). Spojující aspekt kapitálu byl obzvlášť patrný v rámci španělsky mluvící komunity, která je, jak už bylo řečeno výše, z většiny tvořena rodilými mluvčími a je oproti anglicky mluvící komunitě více kulturně homogenní.

Pozice zkoumaných náboženských komunit jako součástí jedné farnosti, která je tvořena i dalšími komunitami, na druhou stranu nabízí jejím členům i přemosťující sociální kapitál (cf. Alemayehu et al., 2023; Smith et al., 2023). Společné slavení důležitých událostí v průběhu roku a snahy o propojování komunit i v rámci komunitně-zakořeněných událostí nabízí migrujícím příležitost interagovat a vytvářet vazby i mimo vlastní společenství. Tato společná slavení přitom kombinují různorodé kulturně-zakořeněné přístupy k prožívání religiozity, a společné slavení tak přináší „hybridizaci" různých prvků, na kterou poukázaly i Levitt a Jaworsky (2007) či Womack (2016). Přestože Levitt a Jaworsky v tomto ohledu mluví o *migrační melange* ve smyslu kombinace kulturních prvků země původu a země migrace, v rámci farnosti tato hybridita reflektuje její vnitřní heterogenitu a směřuje k vytváření společné půdy skrze kombinaci prvků jednotlivých komunit. Přítomnost česky mluvící komunity představuje rovněž možnost v komfortu farnosti interagovat i se členy české společnosti. Farnost taktéž organizuje i aktivity zaměřující se na širší veřejnost, jako jsou jazykové kurzy či vybrané charitativní činnosti. Migrující se tak skrze již etablované aktivity mohou zapojit a využít své kompetence i směrem z komunity ven, rozvíjejíc tak občanské dovednosti (podobně také Foley & Hoge, 2007; Foner & Alba, 2008). Přestože jsou však snahy o mezikomunitní interakce vycházející od kněží a zapojených farníků zřejmé, ve skutečnosti tato sociální výměna probíhá pouze mezi omezeným množstvím jedinců. Absence interakcí je zejména důsledkem přítomnosti jazykové bariéry na obou stranách a omezené motivace k jejímu překonání. Kromě praktických důvodů limitujících interakce je dalším z důvodů i absence touhy rozšiřovat sociální vazby i mimo známé kruhy jako přirozený důsledek saturace sociálních vztahů jinde. Přestože tedy migrující mohou v rámci farnosti využívat společných aktivit i k širšímu zasíťování se, jsou tyto příležitosti primárně zaměřeny na členy ostatních komunit ve farnosti a méně na členy české společnosti mimo farnost.

Přemosťující kapitál je tak v rámci farnosti oproti tomu spojujícímu přístupný v omezené míře. Množství a typ dostupného sociálního kapitálu však nejsou dle Fokkemy a de Haase (2015) zásadními determinanty určujícími (ne)integraci migrujících do širší společnosti. Přestože komunity disponují cennými zdroji

v podobě existující infrastruktury, etablovaných aktivit či sítí kontaktů i mimo náboženské organizace, není tento potenciál migrujícími využíván, nebo k němu mají omezený přístup. Absence formálního plánu služby či aktivit zaměřených na migrující reflektuje reaktivní povahu angažovanosti náboženských komunit ve vztahu k nim, což ve výsledku omezuje schopnost efektivního partnerství a podpory. Janzen et al. (2016) na druhou stranu upozorňují na to, že náboženské komunity vynikají ve schopnosti nabídnout migrujícím neformální, blízké sociální vazby a vztahy, skrze které mohou získat jiné druhy podpory. Výzvou tak je, jak zefektivnit možnosti a využití tohoto potenciálu dostupného v rámci náboženských komunit, a jak tyto prvky zprostředkovat migrujícím.

Rozdílné migrační okolnosti a trajektorie tak sice vedly k rozmanitosti rolí, které náboženská komunita pro migrující představuje, avšak ostatní věřící stabilně tvořili referenční jednotku sounáležitosti, neboť náboženská přináležitost byla vlivem migrace posílena jako prvek identifikace, ukotvujíc migrující v novém prostředí. Vliv členství ve zvolených náboženských komunitách na migrační praxi se však v datech ukázal být nejednoznačný. Na jednu stranu byly komunity zdrojem cenného kapitálu, kterým řada participujících po příchodu nedisponovala, a podílely se tak na jejich začleňování se do výše vymezených dimenzí integrace, což bylo obzvlášť v úvodní fázi migrace stěžejní. Na druhou stranu však primární saturace potřeb prostřednictvím náboženské komunity vedla k absenci motivace hlubší interakce mimo ni i se širší společností, což vedlo k uzavření sociálních kruhů. Přestože život v nové lokalitě vyžaduje alespoň elementární prvky integrace nezbytně nutné pro každodenní fungování, přílišná orientace na náboženskou komunitu vede k izolovanosti a omezenému zapojení se do širší společnosti, neboť pro migrující diverzifikující sociální sítě a interakce i za hranice farnosti jsou interakce a zapojení podpořeny právě prostřednictvím takto rozmanitých příležitostí a skrze ně získaných zdrojů a podpory.

9 ZÁVĚR

Disertační práce se věnovala tématu migrační praxe jedinců, kteří jsou členy katolické náboženské farnosti sdružující cizojazyčné komunity. Pozornost byla zaměřena na migrující z anglicky a ze španělsky mluvící komunity, které jsou v rámci farnosti nejpočetnější, vnitřně heterogenní, a které jsou její součástí více než dvacet let. Časová ukotvenost mi umožnila sledovat dynamiku vývoje a proměn komunit, vnitřní heterogenita zase interakce a sociální dynamiku ve vícekulturních a vícenárodních prostředích. Cílem práce bylo porozumět a analyzovat podobu a dynamiku migrační praxe, která vlivem doprovodných faktorů nabývala v průběhu času rozmanitých forem. Pro zpracování byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, při které byla data primárně tvořena prostřednictvím rozhovorů, doplněných o zúčastněné pozorování, a okrajově i analýzu dokumentů. K analýze dat bylo využito přístupu situační analýzy.

Analyticko-interpretační část práce se věnovala identifikovaným oblastem, které rámovaly migrační praxi participujících. Jednalo se o tři vzájemně propojené oblasti propisující se do reality migrace navázané na život v nové lokalitě a z toho vyplývající migrační praxe. Migrační praxe byla úzce spjata s *komunitním sociem*, konceptualizací *Česka jako místa k životu* a oblastí *transnacionální participace*. Migrační praxe migrujících se ukázala probíhat v rámci dvou vzájemně propojených rovin. První rovina byla tvořena praxí navázanou na adaptaci na aspekty života v novém prostředí, druhou rovinu utvářely pestré formy transnacionálního praxe. Přestože migrující aktivně participovali na transnacionálních aktivitách, jejich každodenní realita je stále ukotvena v lokální národní rovině. Nutnost navigovat se v novém prostředí tak vyžaduje alespoň elementární prvky integrace navázané na sociální fungování. Integrační a transnacionální rovina se tak nevylučují, ale probíhají současně.

Migrační praxi tak bylo možné vysledovat jako probíhající v rámci pěti dimenzí integrace, přestože jednotlivé podoby takového zapojení se však mezi participujícími vlivem celé řady faktorů propisujících se do motivace a potřeby k praxi navázané na integrační procesy značně odlišovaly. Individuální charakteristiky migrujících a sociální sítě, jichž byli členy, formovaly spolu s dostupnými příležitostmi ve společnosti podoby a možnosti praxe, jejíž okolnosti

byly rovněž ovlivněné skrze zásahy různých politik a transnacionální zapojení. Strukturální zapojení migrujících probíhalo zejména prostřednictvím vstupu na pracovní trh. Častým jevem však bylo v návaznosti na jazykové (ne)kompetence, kvalifikaci či zprostředkování zapojení zahraničním zaměstnavatelem vstupování na transnacionální pracovní trh, což omezovalo roli zaměstnání jako platformy pro interakce se členy širší české společnosti. Zprostředkovaní zaměstnání bylo často doprovázeno i podporou při dalším strukturálním zapojení, jako bylo zajištění bydlení, zdravotní péče či vzdělání pro potomky. Migrující nedisponující takovým zázemím mohli využít podpory skrze náboženskou komunitu, která suplovala roli prostředníka pro zajištění jejich potřeb. Tyto potřeby však neměly pouze instrumentální charakter vázaný na praktické aspekty života v nové lokalitě, komunita pro migrující představovala i důležité místo sociálního života. Interpretovaná významnost komunity jako stěžejního místa navazování sociálních vazeb a společenského života však byla v průběhu času dynamickým prvkem, neboť se odvíjela od okolností doprovázejících migraci, zejména od sociální saturace v rámci jiných kolektivit. Především v prvotní fázi adaptace na nové prostředí představovala komunita jádro sociální angažovanosti migrujících, v průběhu času se však vzhledem k životním situacím participujících její význam proměňoval. Dostupnost komunity a jazyková (či kulturní) blízkost s ostatními migrujícími a kněžími však mnohdy vedla ke konceptualizaci komunity jako bezpečného útočiště či domova mimo domov. Významným prvkem konstituujícím možnosti a preference vyhledávaného společenského prostředí se ukázal být i jazyk. Jeho význam byl obzvlášť patrný v rámci španělsky mluvící komunity, která je z většiny tvořena rodilými mluvčími, a ve které jazyk figuroval i jako prvek komfortu a soudržnosti. Přestože obecně interpretovaná postradatelnost ovládat český jazyk pro fungování v českém prostředí, neboť většina migrujících v rámci České republiky působí v mezinárodním prostředí, vedla k integraci tohoto prvku pouze u pár motivovaných jedinců, představovala jeho neznalost určitou bariéru pro intenzivnější interakce se širší českou společností, a jazyková (ne)kompetentnost se tak projevila v preferenci jazykově blízkých sociálních skupin, zpravidla (byť ne výhradně) zahrnující další migrující. Sociální vazby vytvořené se členy širší české společnosti pak byly vázány zejména na jazykově kompetentní jedince, či byly motivovány a zprostředkovány skrze české rodiny či partnera. Četnost takového kontaktu byla amplifikovaná i přítomností potomků, zvláště pokud navštěvovali státní školu. Proměny praxe v rámci kulturní dimenze integrace se projevily zejména v přístupu a způsobu trávení volného času, který byl vlivem lokálně-specifických zvyků interpretován jako

nejvýrazněji se v rámci migrace transformující. Interpretovaná kulturní diference českého prostředí naopak často vedla u migrujících ke kulturní retenci. Tato tendence byla patrná především ve španělsky mluvící komunitě, ve které byly kulturní zvyky úzce navázány na náboženské svátky, což umocňovalo jejich důležitost a bylo silnou incentivou k jejich zachování. K určité hybridizaci kulturně zakořeněných praktik pak docházelo především u migrujících s českými rodinnými příslušníky. Kulturní prvky integrace vázané na postoje a hodnoty migrujících byly v datech tematizovány s odkazem na náboženskou afiliaci jako prvek formující a aktivně podněcující jednání i mimo farnost. Ta byla úzce navázaná i na dimenzi identity, neboť náboženská přináležitost se ukázala být stěžejním prvkem soudržnosti a solidarity. Náboženská komunita byla významným místem ukotvujícím migrující v nové lokalitě a poskytujícím jim pocit sounáležitosti, přestože národnost (či pan-etnická konstrukce *Latinos*) spolu s mateřským jazykem byly rovněž situačně tematizovány jako prvky podněcující přináležitost. Těžištěm praxe v dimenzi občanské a politické participace byla dobrovolnická a charitativní angažovanost, primárně zprostředkovaná skrze náboženskou komunitu. Ta byla pro migrující důležitým místem zapojení do prosociálně orientovaných aktivit občanské angažovanosti. Výsledné zapojení však primárně pramenilo z osobní motivace k účasti a časovým/finančním možnostem, které se v průběhu migrace měnily. Interpretovaná jazyková bariéra vůči české společnosti rovněž mnohdy vedla k preferenci materiálního/finančního zapojení před tím osobním. Individuální motivace se propsala i do lokální politické angažovanosti, jejíž možnosti byly ovlivněny i občanstvím, kterým migrující disponovali.

Transnacionální praxe migrujících byla, obdobně jako ta vázaná na integrační procesy, značně proměnlivým prvkem. Probíhala v rámci pěti oblastí, které však jsou empiricky velmi úzce spjaty, a nelze je jednoznačně oddělit. Zároveň byly rozsah i intenzita transnacionálního zapojení mezi jednotlivými migrujícími dynamickým prvkem, odvíjejícím se od životních okolností či strategií migrujících. Jádrem a stabilním prvkem transnacionální praxe migrujících byla transnacionální komunikace, jejíž primárním cílem bylo udržování sociálních vazeb s blízkými osobami či skupinami. Disruptivní realita migrace často vyžadovala vznik nových strategií a platforem k udržení vazeb a vztahů, přestože frekvence komunikace se v průběhu migrace a vlivem okolností měnila. Nárůst komunikace byl patrný zejména při existenci potomků, neboť online komunikace mnohdy tvořila jádro mezigeneračního kontaktu. Pandemie Covid-19 a její důsledky vedly k umocnění

důležitosti online komunikace jako stěžejního prvku udržujícího sociální vazby. Transnacionální kulturní praxe byla úzce spjata s náboženskými komunitami, neboť ty figurovaly jako fyzický i sociální prostor umožňující participaci na kulturně (či národně) specifických společenských aktivitách, které byly doprovodnou součástí významných náboženských slavností. Udržování kulturně zakořeněných praktik, představovalo pro migrující způsob zachování kontinuity s minulostí a pojítko se zemí původu či národní/kulturní identitou, které byly v novém prostředí a vlivem migrace zvýrazněné. Migrující skrze udržování kulturních praktik a zvyků a výuku jazyka usilovali i o kulturní a náboženskou retenci u potomků. Náboženské komunity tak byly důležitými místy kulturního přenosu a reprodukce, což obzvlášť v rámci španělsky mluvící komunity posilovalo smysl pro kulturní či etnickou identitu, přestože tyto procesy probíhaly především prostřednictvím účasti na společenském životě farnosti než na samotných religiózních obřadech. Transnacionální kulturní praxe zahrnovala i sledování relevantních zahraničních médií, zejména pokud migrující měli v dané zemi příbuzné či plánovali re-emigraci. Záměr k re-emigraci byl rovněž silnou incentivou k transnacionální ekonomické participaci, zahrnující investice, remitence či podnikání. Forma ekonomické participace se však primárně odvíjela od možností, potřeb a očekávání napojených na materiální zabezpečení blízkých osob v zahraničí, a individuálních strategií migrujících. Možnosti transnacionální ekonomické praxe byly rovněž vázané na politiky zúčastněných států. Občanství se tak stalo distinktivním prvek určujícím přístupy jednotlivých zemí, což se propisovalo i do výsledných forem ekonomického zapojení, a v návaznosti na to tak migrující pojímali občanství primárně v instrumentálních pojmech, přinášející jim (ne)výhodnější pozici. Vliv politik jednotlivých států rovněž reguloval možnosti transnacionální politické praxe. Migrující se angažovali především během významných událostí, jako byly volby, kdy kromě osobní motivace byla determinantou zapojení i dostupnost volební infrastruktury. Migrující však tematizovali i záměrnou neparticipaci, kterou interpretovali jako přirozený důsledek migrace. Transnacionální religiózní praxe byla přirozeně úzce spjata s náboženskou komunitou, která poskytovala již zmíněné zázemí pro oslavy náboženského významu. Skladba těchto slavení však byla v průběhu času proměnlivým prvkem reflektujícím aktuální personální/národní zastoupení ve farnosti, neboť iniciativa ke slavení přicházela od farníků samých. Ti spolu s kněžími určovali podobu, frekvenci a performativitu takových oslav, reflektujíce jejich preference. Participace na takto specifických aktivitách však byla dostupná i jiným komunitám, což umocňovala jejich transnacionální aspekt. Tyto oslavy byly frekventovanější v rámci španělsky mluvící

komunity, ve které jsou národní svátky zpravidla spojeny s náboženskými událostmi. Anglicky mluvící komunita, byť vnitřně velmi heterogenní, ve svých performativních náboženských praktikách tuto rozmanitost nereflektovala. Transnacionální náboženská praxe probíhá i mimo farnost, zejména ve formě online modliteb či rekolekcí. Vzhledem k častému časovému posunu jsou však tyto praktiky vázány především na významné svátky.

Náboženské komunity tak jsou důležitými místy zprostředkovávajícími migrujícím nejrůznější druhy pomoci a zázemí, neboť na jedné straně podporují jejich integrační snahy, a na druhé zároveň zprostředkovávají transnacionální zapojení. Pro migrující jsou zdrojem cenného sociálního kapitálu, který vede k uspokojení instrumentálních i sociálních potřeb. Fungují jako bezpečné útočiště, ale zároveň umožňují migrujícím využívat specifických kompetencí k angažovanosti a dobročinnosti v rámci i mimo farnost. Dominantní zastoupení migrujících ve farnosti, kteří sdílejí kulturní a náboženské zázemí, umocňuje pojivý prvek komunit jako stěžejních míst sounáležitosti. Centralizace sociálních vazeb na náboženskou komunitu však vede k předčasnému uzavření sociálních kruhů, neboť migrující nemají potřebu a motivaci rozšiřovat je i do jiných kolektivit. Společné slavení a aktivity všech komunit ve farnosti reflektují vnitřní heterogenitu, avšak skrze kombinaci kulturně-zakořeněných prvků v prožívání religiozity je vytvářena společná půda pro sociokulturní výměnu. Přesto k mezikomunitním interakcím dochází v omezené míře, a to zejména v důsledku jazykové bariéry na všech stranách a sociální saturace v rámci existujících sociálních kruhů. Přestože náboženské komunity disponují cenným kapitálem, který má spojující i přemosťující potenciál, je druhý zmíněný migrujícím přístupný pouze v omezené míře. Angažovanost náboženských komunit směrem k migrujícím má primárně reaktivní povahu, situačně reagující na vyvstalé potřeby. To ve výsledku omezuje působnost komunit jako partnerů zprostředkovávajících migrujícím platformy pro interakce se členy a institucemi širší české společnosti.

LITERATURA

Aarset, M. F. (2016). Transnational practices and local lives. Quran courses via Skype in Norwegian-Pakistani families. *Identities: Global Studies in Culture and Power*, *23*(4), 438–453. https://doi.org/dx.doi.org/10.1080/1070289X.2015.1024122

Alba, R., & Foner, N. (2015). *Strangers No More*. Princeton University Press.

Alba, R., & Nee, V. (2021). Assimilation. In C. Inglis, W. Li, & B. Khadria (Ed.), *The SAGE Handbook of International Migration* (s. 400–417). SAGE Publications.

Alemayehu, B. Z., Steffens, P., & Gordon, S. R. (2023). The formation and role of religious social capital in driving entrepreneurial action. *Journal of Business Venturing Insights*, *20*, 1–7. https://doi.org/doi.org/10.1016/j.jbvi.2023.e00426

Allen, R. (2010). The bonding and bridging roles of religious institutions for refugees in a non-gateway context. *Ethnic and Racial Studies*, *33*(6), 1094–1068. https://doi.org/doi.org/10.1080/01419870903118130

American Anthropological Association. (2023). *AAA Statement on Ethics: Principles of Professional Responsibility*. https://americananthro.org/about/policies/statement-on-ethics/

American Psychological Association. (2017). *Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct*. https://www.apa.org/ethics/code

Andersen, P. K., Mouritzen, L., & Samson, K. (2018). Becoming Citizen: Spatial and Expressive Acts when Strangers Move In. *Social Inclusion*, *6*(3), 210–228. https://doi.org/doi.org/10.17645/si.v6i3.1513

Anthias, F. (2014). Beyond Integration: Intersectional Issues of Social Solidarity and Social Hierarchy. In F. Anthias & M. Pajnik (Ed.), *Contesting Integration, Engendering Migration: Theory and Practice* (s. 13–36). Palgrave Macmillan. http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0094306110404516a

Arnholtz, J., & Leschke, J. (2023). Revisiting the EU's new Mobility Regime: The Impact of Mobility and Policies on Labour Market Hierarchies Within and Across the EU. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *49*(19), 4071–4091. https://doi.org/doi.org/10.1080/1369183X.2023.2207329

Atkinson, P. (1990). *The ethnographic imagination: Textual constructions of reality*. Routledge.

Ayón, C., Ojeda, I., & Ruano, E. (2018). Cultural socialization practices among Latino immigrant families within a restrictive immigration socio-political context. *Children and Youth Services Review*, *88*, 57–65. https://doi.org/doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.02.042

Barbour, R. (2014). *Introducing qualitative research: A student's guide*. SAGE Publications.

Bargár, P. (2016). Nigerian-Initiated Pentecostal/Charismatic Churches in the Czech Republic. In M. Th. Frederiks & D. Nagy (Ed.), *Religion, Migration, and Identity: Methodological and Theological Explorations* (s. 79–96). Brill.

Barrett, M., & Brunton-Smith, I. (2014). Political and Civic Engagement and Participation: Towards an Integrative Perspective. *Journal of Civil Society*, *10*(1), 5–28. https://doi.org/doi.org/10.1080/17448689.2013.871911

Basch, L., Schiller, N. G., & Szanton Blanc, C. (1994). *Nations unbound: Transnational projects, postcolonial predicaments, and deterritorialized nation-states* (Repr., transferred to digital print. 2006). Routledge.

Bauböck, R. (2006). Citizenship and migration—Concepts and controversies. In R. Bauböck (Ed.), *Migration and Citizenship: Legal Status, Rights and Political Participation* (s. 15–32). Amsterdam University Press.

Bauböck, R. (2019). Genuine links and useful passports: Evaluating strategic uses of citizenship. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *45*(6), 1015–1026. https://doi.org/doi.org/10.1080/1369183X.2018.1440495

Beck, U. (2006). *The cosmopolitan vision*. Polity.

Beckford, J. A. (2019). Religions and migrations—Old and new. *Quaderni di Sociologia*, *63*(80), 15–32.

Belloni, M. (2021). Remittance Houses and Transnational Citizenship: Mapping Eritrea's Diaspora–State Relationships. *Africa Spectrum*, *56*(1), 59–80. https://doi.org/doi.org/10.1177/00020397211003101

Berger, P. L., & Redding, G. (Ed.). (2010). *The Hidden Form of Capital: Spiritual Influences in Societal Progress*. Anthem Press.

Blumer, H. (1969). *Symbolic Interakctionism*. University of California Press.

Boccagni, P., & Erdal, M. B. (2021). On the theoretical potential of 'remittance houses': Toward a research agenda across emigration contexts. *Journal of Ethnic*

and Migration Studies, *47*(5), 1066–1083. https://doi.org/doi.org/10.1080/1369183X.2020.1804340

Boccagni, P., & Schrooten, M. (2018). Participant Observation in Migration Studies: An Overview and Some Emerging Issues. In R. Zapata-Barrero & E. Yalaz (Ed.), *Qualitative Research in European Migration Studies* (s. 209–225). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-76861-8

Bosniak, L. (2000). Citizenship Denationalized. *Indiana Journal of Global Legal Studies*, *7*(2), 447–509. https://doi.org/10.2139/ssrn.232082

Brandhorst, R., Baldassar, L., & Wilding, R. (2020). Introduction to the Special Issue: "Transnational Family Care 'On Hold'? Intergenerational Relationships and Obligations in the Context of Immobility Regimes". *JOURNAL OF INTERGENERATIONAL RELATIONSHIPS*, *18*(3), 261–280. https://doi.org/doi.org/10.1080/15350770.2020.1787035

Brint, S. (2001). Gemeinschaft Revisited: A Critique and Reconstruction of the Community Concept. *Sociological Theory*, *19*(1), 1–23. https://doi.org/doi.org/10.1111/0735-2751.00125

Brown, S., & Gilmartin, M. (2020). Migration and mobilities. *Social & Cultural Geography*, *21*(8), 1168–1173. https://doi.org/doi.org/10.1080/14649365.2019.1667019

Browne, C. (2017). *Habermas and Giddens on Praxis and Modernity*. Anthem Press.

Bryant, A., & Charmaz, K. (Ed.). (2019). *The SAGE Handbook of Current Developments in Grounded Theory*. SAGE Publications.

Bürmann, M., Jacobsen, J., Kristen, C., Kühne, S., & Tsolak, D. (2022). Did Immigrants Perceive More Job Insecurity during the SARS-CoV-2 Pandemic? Evidence from German Panel Data. *Social Sciences*, *11*(5), 1–23. https://doi.org/doi.org/10.3390/socsci11050224

Burr, V. (2015). *Social Constructionism*. Routledge: Taylor & Francis.

Cadge, W., Levitt, P., Jaworsky, B. N., & Clevenger, C. (2013). Religious Dimensions of Contexts of Reception: Comparing Two New England Cities. *International Migration*, *51*(3), 84–98. https://doi.org/doi.org/10.1111/imig.12074C

Cannella, G. S. (2022). Ethical Entanglements: Conceptualizing 'Research Purposes/Design in the Contemporary Political World'. In U. Flick (Ed.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research Design* (s. 355–372). SAGE Publications.

Castles, S., & Davidson, A. (2000). *Citizenship and Migration*. Macmillan Press Ltd.

Caughlin, J. P., & Sharabi, L. L. (2013). A communicative interdependence perspective of close relationships: The connections between mediated and unmediated interactions matter. *Journal of Communication*, *63*(5), 873–893. https://doi.org/doi.org/10.1111/jcom.12046

Clark, K., Garratt, L., Li, Y., Lymperopoulou, K., & Shankley, W. (2019). Local deprivation and the labour market integration of new migrants to England. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *45*(17), 3260–3282. https://doi.org/doi.org/10.1080/1369183X.2018.1481000

Clarke, A. E. (2003). Situational Analyses: Grounded Theory Mapping After the Postmodern Turn. *Symbolic Interaction*, *26*(4), 553–576. https://doi.org/10.1525/si.2003.26.4.553

Clarke, A. E. (2005). *Situational Analysis: Grounded Theory After the Postmodern Turn*. SAGE Publications.

Clarke, A. E. (2019). Situating Grounded Theory and Situational Analysis in Interpretive Qualitative Inquiry. In A. Bryant & K. Charmaz (Ed.), *The SAGE Handbook of Current Developments in Grounded Theory* (s. 3–47). SAGE Publications.

Clarke, A. E. (2021). From Grounded Theory To Situational Analysis: What's new? Why? How? In J. M. Morse, B. J. Bowers, K. Charmaz, A. E. Clarke, J. Corbin, C. J. Porr, & P. N. Stern, *Developing Grounded Theory: The Seconf Generation Revisited* (s. 47–96). Routledge: Taylor & Francis.

Clarke, A. E., & Friese, C. (2007). Grounded Theorizing Using Situational Analysis. In A. Bryant & K. Charmaz (Ed.), *The Sage handbook of grounded theory* (s. 363–397). Sage publ.

Clarke, A. E., Washburn, R., & Friese, C. (2022). Introducing situational analysis. In A. E. Clarke, R. Washburn, & C. Friese (Ed.), *Situational Analysis in Practice: Mapping Relationalities Across Disciplines* (2. vyd., s. 5–36). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781003035923

Cohen, J. H., & Sirkeci, I. (2021). Handbook of Culture and Migration: An introduction. In J. H. Cohen & I. Sirkeci (Ed.), *Handbook of Culture and Migration* (s. 1–5). Edward Elgar Publishing Limited.

Comola, M., & Mendola, M. (2015). Formation of Migrant Networks. *The Scandinavian Journal of Economics*, *117*(2), 592–618. https://doi.org/doi:10.1111/sjoe.12093

Connell, J., & Brown, R. P. C. (2020). Remittances and Migrants: Altruism, Insurance, Investment and Development. In C. Inglis, W. Li, & B. Khadria (Ed.), *The SAGE Handbook of International Migration* (s. 558–574). SAGE Publications.

Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (2nd ed). Sage Publications.

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. SAGE Publications.

Creswell, J. W., & Guetterman, T. C. (2019). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (Sixth edition). Pearson.

Crul, M., & Schneider, J. (2010). Comparative integration context theory: Participation and belonging in new diverse European cities. *Ethnic and Racial Studies*, *33*(7), 1249–1268. https://doi.org/doi.org/10.1080/01419871003624068

Cunningham, U., & King, J. (2018). Language, Ethnicity, and Belonging for the Children of Migrants in New Zealand. *International Journal of Bilingualism*, *8*(2), 1–11. https://doi.org/doi.org/10.1177/2158244018782571

Dahinden, J. (2012). Transnational Belonging, Non-ethnic Forms of Identification and Diverse Mobilities: Rethinking Migrant Integration? In M. Messer, R. Schroeder, & R. Wodak (Ed.), *Migrations: Interdisciplinary Perspectives* (s. 117–128). Springer Vienna. https://doi.org/10.1007/978-3-7091-0950-2

de Haas, H. (2010). The Internal Dynamics of MigrationProcesses: A Theoretical Inquiry. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *36*(10), 11587–11617. https://doi.org/doi.org/10.1080/1369183X.2010.489361

de Haas, H., Castles, S., & Miller, M. J. (2020). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. The Guilford Press.

Dewey, B. T. (2022). Migration Flows, Communities, Cultural Practices and

Gender: A Literature Review of Latin American Migration to Australia. *Journal of Iberian and Latin American Research*, *28*(2), 202–220. https://doi.org/doi.org/10.1080/13260219.2022.2132271

Dey, B. L., Nasef, Y. T., Brown, D. M., Samuel, L., Singh, P., & Apostolidis, C. (2023). (Im)migrants' appropriation of culture: Reciprocal influence of personal and work contexts. *Journal of World Business*, *58*(2), 101417. https://doi.org/doi.org/10.1016/j.jwb.2022.101417

Diehl, C., & Koenig, M. (2013). God Can Wait–New Migrants in Germany Between Early Adaptation and Religious Reorganization. *International Migration*, *51*(3), 8–22.

Dixon, Z., Bessaha, M. L., & Post, M. (2018). Beyond the Ballot: Immigrant Integration Through Civic Engagement and Advocacy. *Race and Social Problems*, *10*(4), 366–375. https://doi.org/10.1007/s12552-018-9237-1

Drbohlav, D. (2011). Imigrace a integrace cizinců v Česku: Několik zastavení na cestě země v její migrační proměně z Davida na téměř Goliáše. *Geografie*, *116*(4), 401–421. https://doi.org/doi:10.37040/geografie2011116040401

Drønen, T. S. (2018). Christian Migrant Communities. *Method & Theory in the Study of Religion*, *30*(3), 227–251. https://doi.org/doi:10.1163/15700682-12341412

Dubenská, T., & Souralová, A. (2018). Turning to or Away from Religion: The Role of Religion in the Lives of Romanian Migrants in the Czech Republic. *Journal of Religion in Europe*, *11*(1), 73–98. https://doi.org/doi.org/10.1163/18748929-01101004

Ebaugh, H. R. (2002). Return of the Sacred: Reintegrating Religion in the Social Sciences. *Journal for the Scientific Study of Religion*, *41*(3), 385–395.

Ebaugh, H. R. (2003). Religion and the New Immigrants. In M. Dillon (Ed.), *Handbook of the Sociology of Religion* (s. 225–239). Cambridge University Press.

Elsayed, K. G., Lestari, A. A., & Brougham, F. A. (2023). Role of Religion in Shaping Ethical and Moral Values Among the Youths in Athens, Greece. *Journal of Sociology, Psychology & Religious Studies*, *5*(1), 11–20. https://doi.org/doi.org/10.53819/81018102t5153

Erdal, M. B., & Carling, J. (2020). New economics of transnational living.

Population Space and Place, *27*(41), 1–11. https://doi.org/doi:10.1002/psp.2410

Eve, M. (2022). Networks in Migration Processes. In E. Keskiner, M. Eve, & L. Ryan (Ed.), *Revisiting Migrant Networks* (s. 179–204). Springer.

Faist, T. (2000). Transnationalization in international migration: Implications for the study of citizenship and culture. *Ethnic and Racial Studies*, *23*(2), 189–222. https://doi.org/10.1080/014198700329024

Faist, T. (2010). Transnationalisation: Its conceptual and empirical relevance. In C. Audebert & M. K. Doraï (Ed.), *Migration in A Globalised World*. Amsterdam University Press.

Faist, T., & Bilecen, B. (2019). Transnationalism. In S. J. Gold & S. J. Nawyn (Ed.), *Routledge International Handbook of Migration Studies* (s. 499–510). Routledge.

Fedyuk, O., & Zentai, V. (2018). The Interview in Migration Studies: A Step towards a Dialogue and Knowledge Co-production? In R. Zapata-Barrero & E. Yalaz (Ed.), *Qualitative Research in European Migration Studies* (s. 171–188). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-76861-8

Ferrante, L. (2023). "Doing Family" and Religious Belonging of Immigrants. Case Studies in South Italy. In G. G. Valtolina & L. Zanfrini (Ed.), *Migrant Families and Religious Belonging* (s. 51–70). IOS Press.

Finn, V. (2020). Migrant voting: Here, there, in both countries, or nowhere. *Citizenship Studies*, *24*(6), 730–750. https://doi.org/doi.org/10.1080/13621025.2020.1745154

FitzGerald, D. S. (2023). *The Socioloy of International Migration* (C. B. Brettell & J. F. Hollifield, Ed.; s. 160–193). Routledge.

Flick, U. (2019). From Intuition to Reflexive Construction: Research Design and Triangulation in Grounded Theory Research. In A. Bryant & K. Charmaz (Ed.), *The SAGE Handbook of Current Developments in Grounded Theory* (s. 123–144). SAGE Publications.

Flick, U. (2022). Revitalising Triangulation for Designing Multi-perspective Qualitative Research. In U. Flick (Ed.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research Design* (s. 652–664). SAGE Publications.

Fokkema, T., & de Haas, H. (2015). Pre- and Post-Migration Determinants of

Socio-Cultural Integration of African Immigrants in Italy and Spain. *International Migration*, *53*(6), 3–26. https://doi.org/doi.org/10.1111/j.1468-2435.2011.00687.x

Foley, M. W., & Hoge, D. R. (2007). *Religion and the New Immigrants: How Faith Communities Form our Newest Citizens*. Oxford University Press.

Foner, N., & Alba, R. (2008). Immigrant Religion in the U.S. and Western Europe: Bridge or Barrier to Inclusion? *International Migration Review*, *42*(2), 360–392. https://doi.org/doi:10.1111/j.1747-7379.2008.00128.x

Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings, 1972-1977* (C. Gordon, Ed.; 1st American ed). Pantheon Books.

Frederiks, M. Th. (2014). Religion, Ethnicity and Transnational Migration: An Epilogue. In S. Grodź & G. Smith (Ed.), *Religion, Ethnicity and Transnational Migration Between West Africa and Europe* (s. 219–229). Brill.

Frederiks, M. Th. (2016). Religion, Migration, and Identity: A Conceptual and Theoretical Exploration. In M. Th. Frederiks & D. Nagy (Ed.), *Religion, Migration, and Identity: Methodological and Theological Explorations* (s. 9–29). Brill.

Garcés-Mascareñas, B., & Penninx, R. (2016). Introduction: Integration as a Three-Way Process Approach? In B. Garcés-Mascareñas & R. Penninx (Ed.), *Integration Processes and Policies in Europe* (s. 1–10). Springer.

Gergen, K. J. (1985). The Social Constructionist Movement in Modern Psychology. *American Psychologist*, *40*(3), 266–275.

Geurts, N., Lubbers, M., & Spierings, N. (2020). Structural position and relative deprivation among recentmigrants: A longitudinal take on the integration paradox. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *46*(9), 1828–1848. https://doi.org/doi.org/10.1080/1369183X.2019.1675499

Giddens, A. (1981). *A Contemporary Critique of Historical Materialism: Power, Property and the State*. Macmillan.

Giglitto, D., Ciolfi, L., & Bosswick, W. (2022). Building a bridge: Opportunities and challenges for intangible cultural heritage at the intersection of institutions, civic society, and migrant communities. *International Journal of Heritage Studies*, *28*(1), 74–91. https://doi.org/doi.org/10.1080/13527258.2021.1922934

Goksel, G. U. (2018). *Integration of Immigrants and the Theory of*

Recognition. Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-65843-8

Gold, S. J., & Nawyn, S. J. (2019). Introduction to the first edition. In S. J. Gold & S. J. Nawyn (Ed.), *Routledge International Handbook of Migration Studies* (s. xxiv–xxx). Routledge.

González, A. M. (2020). Christianity and the principle of solidarity. In R. Domingo & J. Witte Jr. (Ed.), *Christianity and Global Law* (s. 287–302). Routledge.

Goodman, S. W. (2014). Explaining civic integration diversity: Citizenship legacy and government orientation. In *Immigration and Membership Politics in Western Europe* (s. 65–89). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9781107477865

Green, N. L. (2019). *The Limits of Transnationalism*. The University of Chicago Press.

Guterman, J. T. (2006). *Mastering the art of solution-focused counseling*. American Counseling Association.

Guzi, M., Kahanec, M., & Kureková, L. M. (2023). The impact of immigration and integration policies on immigrant-native labour market hierarchies. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *49*(16), 4169–4187. https://doi.org/doi.org/10.1080/1369183X.2023.2207339

Hagan, J., & Ebaugh, H. R. (2003). Calling upon the Sacred: Migrants' Use of Religion in the Migration Process. *The International Migration Review*, *37*(4), 1145–1162.

Harima, A., & Baron, T. (2020). Is this Transnational Entrepreneurship? Five Cases in Which It Is Hard to Say 'Yes' or 'No'. *Journal of Entrepreneurship and Innovation in Emerging Economies*, *6*(1), 12–40. https://doi.org//doi.org/10.1177/2393957519887561

Harpaz, Y., & Mateos, P. (2019). Strategic citizenship: Negotiating membership in the age of dual nationality. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *45*(6), 843–857. https://doi.org/doi.org/10.1080/1369183X.2018.1440482

Heckmann, F. (2006). *Integration and Integration Policies: IMISCOE Network Feasibility Study*. european forum for migration studies.

Helbert, M., & Mascitelli, B. (2018). Transnationalism and expatriate political

engagement: The case of the Italian and French voting in Australia. *AUSTRALIAN JOURNAL OF INTERNATIONAL AFFAIRS*, *72*(4), 329–342. https://doi.org/doi.org/10.1080/10357718.2018.1480009

Hirschman, C. (2004). The Role of Religion in the Origins and Adaptation of Immigrant Groups in the United States. *International Migration Review*, *38*(3), 1206–1233. https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2004.tb00233.x

Hollway, W., & Jefferson, T. (2000). *Doing qualitative research differently: Free association, narrative and the interview method*. SAGE.

Charmaz, K. (2014). *Constructing grounded theory* (2nd edition). Sage.

Inglis, C., Li, W., & Khadria, B. (2020). Introduction: Understanding Migration. In C. Inglis, W. Li, & B. Khadria (Ed.), *The SAGE Handbook of International Migration* (s. 1–15). SAGE Publications.

Innes, A. (2023). Migration, Vulnerability, and Experiences of Insecurity: Conceptualising Insecure Migration Status. *Social Sciences*, *12*(10), 1–17. https://doi.org/doi.org/10.3390/socsci12100540

IOM. (2024a). *EMM2.0 Handbook: Phases of migration*. EMM2.0. https://emm.iom.int/handbooks/global-context-international-migration/phases-migration-0

IOM. (2024b). *KEY MIGRATION TERMS*. https://www.iom.int/key-migration-terms

Iosifides, T. (2018). Epistemological Issues in Qualitative Migration Research: Self-Reflexivity, Objectivity and Subjectivity. In R. Zapata-Barrero & E. Yalaz (Ed.), *Qualitative Research in European Migration Studies* (s. 93–109). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-76861-8

Itzigsohn, J., Cabral, C. D., Medina, E. H., & Vazquez, O. (1999). Mapping Dominican transnationalism: Narrow and broad transnational practices. *Ethnic and Racial Studies*, *22*(2), 316–339.

Jackson, P., Crang, P., & Dwyer, C. (2004). Introduction: The spaces of transnationality. In P. Jackson, P. Crang, & C. Dwyer (Ed.), *Transnational Spaces* (s. 1–23). Routledge, Taylor & Francis Group.

James, J. D. (2017). *Transnational Religious Movements: Faith's Flows*. SAGE Publications.

Janzen, R., Stobbe, A., Chapman, M., & Watson, J. (2016). Canadian Christian Churches as Partners in Immigrant Settlement and Integration. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, *14*(4), 390–410. https://doi.org/doi.org/10.1080/15562948.2015.1123792

Jones, R. C. (2020). The decline of migrant transnationalism with time abroad. *Ethnic and Racial Studies*, *43*(15), 2685–2704. https://doi.org/doi.org/10.1080/01419870.2019.1685117

Joppke, C. (2007). Beyond national models: Civic integration policies for immigrants in Western Europe. *West European Politics*, *30*(1), 1–22. https://doi.org/10.1080/01402380601019613

Joppke, C. (2010). *Citizenship and Immigration*. Polity Press.

Joppke, C. (2017). Civic integration in Western Europe: Three Debates. *West European Politics*, *40*(6), 1153–1176. https://doi.org/10.1080/01402382.2017.1303252

Joppke, C. (2019). The instrumental turn of citizenship. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *45*(6), 858–878. https://doi.org/doi.org/10.1080/1369183X.2018.1440484

Joppke, C., & Morawska, E. (2003). Integrating Immigrants in Liberal Nation-States: Policies and Practices. In C. Joppke & E. Morawska (Ed.), *Toward Assimilation and Citizenship* (s. 1–36). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230554795

Kalenda, J. (2016). Prozatím nevyužitá šance: Situační analýza v pedagogickém výzkumu. *Pedagogická orientace*, *26*(3), 457–481. https://doi.org/10.5817/PedOr2016-3-457

Kanas, A., & Kosyakova, Y. (2023). Greater local supply of language courses improves refugees' labor market integration. *EUROPEAN SOCIETIES*, *25*(1), 1–36. https://doi.org/doi.org/10.1080/14616696.2022.2096915

Kanas, A., & Steinmetz, S. (2021). Economic Outcomes of Immigrants with Different Migration Motives: The Role of Labour Market Policies. *European Sociological Review*, *37*(3), 449–464. https://doi.org/doi: 10.1093/esr/jcaa058

Karpava, S., & Ringblom, N. (2023). Cultural and Linguistic Capital of Second-Generation Migrants in Cyprus and Sweden. *Open Cultural Studies*, *7*(1),

20220177. https://doi.org/doi.org/10.1515/culture-2022-0177

Kawai, N., & Strange, R. (2014). Perceived organizational support and expatriate performance: Understanding a mediated model. *The International Journal of Human Resource Management*, *25*(17), 2438–2462. https://doi.org/doi.org/10.1080/09585192.2014.884615

Kealy, C., & Devaney, C. (2024). Culture and parenting: Polish migrant parents' perspectives on how culture shapes their parenting in a culturally diverse Irish neighbourhood. *Journal of Family Studies*, *30*(2), 195–213. https://doi.org/doi.org/10.1080/13229400.2023.2216184

Kesgin, M. A. (2024). Civic and political integration of migrants with minority backgrounds: Turkey-origin migrants inthe United Kingdom. *TURKISH STUDIES*, *25*(1), 145–171. https://doi.org/doi.org/10.1080/14683849.2023.2262086

Khoudja, Y. (2022). Religious trajectories of immigrants in the first years after migration. *Journal for the Scientific Study of Religion*, *61*(2), 267–578. https://doi.org/doi.org/10.1111/jssr.12793

Kissau, K., & Hunger, U. (2010). The internet as a means of studying transnationalism and diaspora. In R. Bauböck & T. Faist (Ed.), *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Method* (s. 245–266). Amsterdam University Press.

Klarenbeek, L. M. (2019). Relational integration: A response to Willem Schinkel. *Comparative Migration Studies*, *7*, 20. https://doi.org/doi.org/10.1186/s40878-019-0126-6

Klarenbeek, L. M. (2021). Reconceptualising 'integration as a two-way process'. *Migration Studies*, *9*(3), 902–921. https://doi.org/doi.org/10.1093/migration/mnz033

Klingenberg, A., Luetz, J. M., & Crawford, A. (2021). Transnationalism—Recognizing the Strengths of Dual Belonging for Both Migrant and Society. *Journal of International Migration and Integration*, *22*, 453–470. https://doi.org/doi.org/10.1007/s12134-019-00744-2

Kniss, F. L. (2003). Mapping the Moral Order: Depicting the Terrain of Religious Conflict and Change. In M. Dillon (Ed.), *Handbook of the Sociology of Religion* (s. 331–347).

Kniss, F. L., & Numrich, P. D. (2007). *Sacred Assemblies and Civic Engagement: How Religion Matters for America's Newest Immigrants*. Rutgers University Press.

Kobrin, S. J. (1997). The architecture of globalization: State Sovereignty in a networked global economy. In J. H. Dunning (Ed.), *Governments, globalization and international business* (s. 146–172). Oxford University Press.

Kogan, I., Fong, E., & Reitz, J. G. (2020). Religion and integration among immigrant and minority youth. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *46*(17), 3543–3558. https://doi.org/doi.org/10.1080/1369183X.2019.1620408

Kraler, A. (2006). The legal status of immigrants and their access to nationality. In *Migration and Citizenship: Legal Status, Rights and Political Participation* (s. 33–66). Amsterdam University Press.

Kristiansen, M. H., Maas, I., Boschman, S., & Vrooman, J. C. (2022). Refugees' Transition from Welfare to Work: A Quasi-Experimental Approach of the Impact of the Neighbourhood Context. *European Sociological Review*, *38*(2), 243–251. https://doi.org/doi: 10.1093/esr/jcab044

Kurien, P. (1998). Becoming American by Becoming Hindu: Indian Americans Taking Their Place at the Multicultural Table. In R. S. Warner & J. Wittner (Ed.), *Gatherings in the Diaspora: Religious Communities and the New Immigrants* (s. 37–70). Templeton University Press.

Kwok, P. (2010). *A Transnational Approach to Religion*. http://www.patheos.com/Resources/Additional-Resources/Transnational-Approach-to-Religion.html

Leschke, J., & Weiss, S. (2020). With a Little Help from My Friends: Social-Network Job Search and Overqualification among Recent Intra-EU Migrants Moving from East to West. *Work, Employment and Society*, *34*(5), 769–788. https://doi.org/doi.org/10.1177/0950017020926433

Levitt, P. (2004). Redefining the Boundaries of Belonging: The Institutional Character of Transnational Religious Life. *Sociology of Religion*, *65*(1), 1–18.

Levitt, P. (2007). *God Needs No Passport: Immigrants nad the Changing American Religious Landscape*. The New Press.

Levitt, P., & Glick Schiller, N. (2004). TRANSNATIONAL PERSPECTIVES

ON MIGRATION: CONCEPTUALIZING SIMULTANEITY. *International Migration Review*, *38*(3), 1002–1039.

Levitt, P., & Jaworsky, B. N. (2007). Transnational Migration Studies: Past Developments and Future Trends. *Annual Review of Sociology*, *33*(1), 129–156. https://doi.org/10.1146/annurev.soc.33.040406.131816

Levitt, P., & Nyberg-Sørensen, N. (2004). The transnational turn in migration studies. *Global Migration Perspectives*, *6*, 1–14.

Lichterman, P. (2015). Religion and Social Solidarity. In L. Hustinx, J. von Essen, J. Haers, & S. Mels (Ed.), *Religion and Volunteering* (s. 241–261). Springer.

Lin, W.-Y., Song, H., & Ball-Rokeach, S. (2010). Localizing the Global: Exploring the Transnational Ties That Bind in New Immigrant Communities. *Journal of Communication*, *60*, 295–229. https://doi.org/doi:10.1111/j.1460-2466.2010.01480.x

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1998). Competing Paradigms in Qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Ed.), *The landscape of qualitative research: Theories and issues* (s. 195–220). SAGE Publications.

Lindo, F. (2005). The Concept of Integration: Theoretical Concerns and Practical Meaning. In O. Asselin, Maria Lucinda Fonseca, & J. Malheiros (Ed.), *Social Integration and Mobility: Education, Housing and Health* (s. 7–20). Centro de Estudos Geográficos.

Madianou, M., & Miller, D. (2013). Polymedia: Towards a new theory of digital media in interpersonal communication. *International Journal of Cultural Studies*, *16*(2), 169–187. https://doi.org/doi.org/10.1177/1367877912452486

Marquardt, M. F. (2005). Structural and Cultural Hybrids: Religious Congregational Life and Public Participation of Mexicans in the New South. In Karen Leonard, Alex Stepick, Manuel Vasquez, & Jennifer Holdaway (Ed.), *Immigrant Faiths: Transforming Religious Life in America* (s. 189–218). Altamira Press.

Martikainen, T. (2021). The Role of Religion in Migrant Incorporation. In C. Inglis, W. Li, & B. Khadria (Ed.), *The SAGE Handbook of International Migration* (s. 512–522). SAGE Publications.

Massey, D. S., & Higgins, M. E. (2011). The Effect of Immigration on Religious

Belief and Practice: A Theologizing or Alienating Experience? *Social Science Research*, *40*(5), 1371–1389. https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2010.04.012

Mavroudi, E., & Nagel, C. (2016). *Making sense of global migration*. Routledge.

Merla, L., Kilkey, M., & Baldassar, L. (2020). Introduction to the special issue "Transnational care: Families confronting borders". *Journal of Family Reserch*, *32*(2), 393–414. https://doi.org/doi:10.20377/jfr-420

Min, P. G. (2005). "Religion and Maintenance of Ethnicity Among Immigrants: A Comparison of Indian Hindus and Korean Protestants. In K. Leonard, A. Stepick, M. Vasquez, & J. Holdaway (Ed.), *Immigrant Faiths: Transforming Religious Life in America* (s. 99–122). Altamira Press.

Min, P. G. (2010). *Preserving Ethnicity through Religion in America: Korean Protestants and Indian Hindus across Generations*. New York University Press.

Min, P. G. (2017). Transnational Cultural Events among Korean Immigrants in the New York-New Jersey Area. *Sociological Perspectives*, *60*(6), 1136–1159. https://doi.org/doi:10.1177/0731121416685079

Mocanu, M., & Bibiri, A.-D. (2023). Language as an agent of integration: The case study of Romanian immigrants in Belgium. *International Journal of Heritage Studies*, *29*(12), 1404–1423. https://doi.org/doi.org/10.1080/13527258.2023.2263747

Molteni, F., & van Tubergen, F. (2022). Immigrant generation and religiosity: A study of Christian immigrant groups in 33 European countries. *EUROPEAN SOCIETIES*, *24*(5), 605–627. https://doi.org/oi.org/10.1080/14616696.2022.2044067

Morawska, E. (2003a). Disciplinary Agendas and Analytic Strategies of Research on Immigrant Transnationalism: Challenges of Interdisciplinary Knowledge. *International Migration Review*, *47*(3), 611–640.

Morawska, E. (2003b). Immigrant Transnationalism and Assimilation: A Variety of Combinations and the Analytic Strategy it Suggests. In C. Joppke & E. Morawska (Ed.), *Toward Assimilation and Citizenship* (s. 133–176). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230554795

Morawska, E. (2007). Transnationalism. In M. C. Waters, R. Ueda, & H. B.

Marrow (Ed.), *The new Americans: A guide to immigration since 1965* (s. 149–163). Harvard University Press.

Morawska, E. (2018). Qualitative Migration Research: Viable Goals, Open-Ended Questions, and Multidimensional Answers. In R. Zapata-Barrero & E. Yalaz (Ed.), *Qualitative Research in European Migration Studies* (s. 113–131). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-76861-8

Morse, J. M., & Clark, L. (2019). The Nuances of Grounded Theory Sampling and the Pivotal Role of Theoretical Sampling. In A. Bryant & K. Charmaz (Ed.), *The SAGE Handbook of Current Developments in Grounded Theory* (s. 145–166). SAGE Publications.

Mottier, V. (2005). The Interpretive Turn: History, Memory, and Storage in Qualitative Research. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, *6*(2), 1–9.

Mouritsen, P., Kriegbaum Jensen, K., & Larin, S. J. (2019). Introduction: Theorizing the civic turn in European integration policies. *Ethnicities*, *19*(4), 595–613. https://doi.org/10.1177/1468796819843532

Mutambasere, T. (2022). Connecting religious transnationalism and development: Charitable giving amongst Zimbabwean Catholics in London. *Third World Quarterly*, *43*(1), 259–277. https://doi.org/doi.org/10.1080/01436597.2021.2005463

Nagy, D., & Frederiks, M. Th. (2016). Introduction. In M. Th. Frederiks & D. Nagy (Ed.), *Religion, Migration, and Identity: Methodological and Theological Explorations* (s. 1–8). Brill.

Nordin, M., & Otterbeck, J. (2023). *Finding Tactics and Making Space: The Individuals and the Communities*. Springer.

Özkul, D. (2020). Transnationalism. In C. Inglis, W. Li, & B. Khadria (Ed.), *The SAGE Handbook of International Migration* (s. 433–449). SAGE Publications.

Paat, Y.-F. (2022). Factors facilitating and hindering volunteering practices among ethnic-racial minority immigrants on the US-Mexico border. *Journal of Civil Society*, *12*(1), 49–68. https://doi.org/doi.org/10.1080/17448689.2022.2061549

Page, B., & Mercer, C. (2012). Why do people do stuff? Reconceptualizing remittance behaviour in diaspora-development research and policy. *Progress in*

Development Studies, *12*(1), 1–18. https://doi.org/doi.org/10.1177/146499341101200101

Peltoniemi, J. (2018). Transnational political engagement and emigrant voting. *Journal of Contemporary European Studies*, *26*(4), 392–410. https://doi.org/doi.org/10.1080/14782804.2018.1515727

Penninx, R. (2006). Introduction. In R. Penninx, M. Berger, & K. Kraal (Ed.), *The Dynamics of International Migration and Settlement in Europe: A State of the Art* (s. 7–18). Amsterdam University Press. https://doi.org/10.5117/9789053568668

Penninx, R. (2019). Problems of and solutions for the study of immigrant integration. *Comparative Migration Studies*, *7*, 13. https://doi.org/doi.org/10.1186/s40878-019-0122-x

Penninx, R., & Garcés-Mascareñas, B. (2016). The Concept of Integration as an Analytical Tool and as a Policy Concept. In B. Garcés-Mascareñas & R. Penninx (Ed.), *Integration Processes and Policies in Europe* (s. 11–30). Springer.

Peucker, M. (2020). Muslim community volunteering: The civic-religious 'culture of benevolence' and its sociopolitical implications. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *46*(11), 2367–2386. https://doi.org/doi.org/10.1080/1369183X.2018.1543020

Popyk, A., & Pustułka, P. (2021). Transnational Communication between Children and Grandparents during the COVID-19 Lockdown: The Case of Migrant Children in Poland. *JOURNAL OF FAMILY COMMUNICATION*, *21*(3), 223–237. https://doi.org/doi.org/10.1080/15267431.2021.1929994

Portes, A. (2003). 'Conclusion: Theoretical convergences and empirical evidence in the study of immigrant transnationalism'. *International Migration Review*, *37*(3), 874–892.

Potter, J., & Robles, J. (2022). Constructionism and Qualitative Research Design. In U. Flick (Ed.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research Design* (s. 89–106). SAGE Publications.

Pries, L. (2001). *New Transnational Social Spaces: International Migration and Transnational Companies in the Early Twenty-First Century* (1. vyd.). Routledge, Taylor & Francis Group.

Pries, L. (2022). Transnationalism. In P. Scholten (Ed.), *Introduction to Migration Studies: An Interactive Guide to the Literatures on Migration and Diversity* (s. 233–248). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-92377-8

Prior, L. (2003). *Using documents in social research* (1. publ., reprint). Sage.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.

Reyes-Espiritu, Ma. A. M. (2023). Homemaking in and with Migrant Churches as Communities of Care. *Religions*, *14*, 257. https://doi.org/doi.org/10.3390/rel14020257

Reynolds, A. D., Crea, T. M., Medina, J., Degnan, E., & McRoy, R. (2015). A Mixed-Methods Case Study of Parent Involvement in an Urban High School Serving Minority Students. *Urban Education*, *50*(6), 750–775. https://doi.org/doi.org/10.1177/0042085914534272

Ritter, C. S., & Kmec, V. (2017). Religious practices and networks of belonging in an immigrant congregation: The German-speaking Lutheran congregation in Dublin. *Journal of Contemporary Religion*, *32*(2), 269–281. https://doi.org/doi.org/10.1080/13537903.2017.1298907

Rooyackers, I. N., Valk, H. A. G. de, & Merz, E.-M. (2016). Mother–child relations in adulthood within and across national borders: Non-Western immigrants in the Netherlands. *Ageing & Society*, *36*(10), 2010–2035. https://doi.org/doi.org/10.1017/S0144686X15000823

Roulston, K., & Halpin, S. N. (2022). Designing Qualitative Research Using Interview Data. In U. Flick (Ed.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research Design* (s. 667–683). SAGE Publications.

Rudolph, S. H. (1997). Introduction: Religion, states and transnational civil society. In S. H. Rudolph & J. Piscatori (Ed.), *Transnational Religion and Fading States* (s. 1–24). Westview Press.

Ryan, L. (2021). Telling network stories: Researching migrants' changing social relations in places over time. *Global Networks*, *21*(3), 455–625. https://doi.org/doi.org/10.1111/glob.12295

Ryan, L., Koppenfels, A. K. von, & Mulholland, J. (2015). 'The distance

between us': A comparative examination of the technical, spatial and temporal dimensions of the transnational social relationships of highly skilled migrants. *Global Networks*, *15*(2), 141–273. https://doi.org/doi.org/10.1111/glob.12054open_

Sarli, A., & Mezzetti, G. (2020). Religion and Integration: Issues from International Literature. In L. Zanfrini (Ed.), *Migrants and Religion: Paths, Issues, and Lenses* (s. 433–463). Brill.

Schön, D. A. (1983). *The Reflective Practitioner*. Basic Books.

Schunck, R. (2014). *Transnational Activities and Immigrant Integration in Germany*. Springer.

Slootjes, J., & Kampen, T. (2017). 'Is My Volunteer Job Not Real Work?' The Experiences of Migrant Women with Finding Employment Through Volunteer Work. *VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, *28*, 1900–1921. https://doi.org/doi:10.1007/s11266-017-9885-6

Smith, B., Gümüsay, A. A., & Townsend, D. M. (2023). Bridging worlds: The intersection of religion and entrepreneurship as meaningful heterodoxy. *Journal of Business Venturing Insights*, *20*, 1–8. https://doi.org/doi.org/10.1016/j.jbvi.2023.e00406

Smith, R. C. (2003). Diasporic Memberships in Historical Perspective: Comparative Insights from the Mexican, Italian and Polish Cases. *International Migration Review*, *37*(3), 724–759. https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2003.tb00156.x

Smith, T. C. (1978). Religion and Ethnicity in America. *The American Historical Review*, *83*, 1155–1185.

Snel, E., Engbersen, G., & Leerkes, A. (2006). Transnational involvement and social integration. *Global Networks*, *6*(3), 285–308. https://doi.org/10.1111/j.1471-0374.2006.00145.x

Solano, G., Ram, M., & Rath, J. (2023). Regulation of migrant entrepreneurship: The strained conjunction of laws, policies and practices. *International Migration*, *61*, 3–8. https://doi.org/doi:10.1111/imig.13128

Spencer, S., & Charsley, K. (2021). Reframing 'integration': Acknowledging and addressing five core critiques. *Comparative Migration Studies*, *9*(18). https://doi.org/doi.org/10.1186/s40878-021-00226-4

Star, S. L. (1989). *Regions of the Mind: Brain Research and the Quest for Scientific Certainty*. Stanford University Press.

Stokke, K. (2017). Politics of citizenship: Towards an analytical framework. *Norsk Geografisk Tidsskrift - Norwegian Journal of Geography*, *71*(4), 193–207. https://doi.org/doi:10.1080/00291951.2017.1369454

Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. SAGE Publications.

Szaló, C. (2007). *Transnacionální migrace: Proměny identit, hranic a vědění o nich*. Centrum pro studium demokracie a kultury.

Szaló, C. (2009). Transnacionalismus a kritika metodologického nacionalismu. *Sociální studia / Social Studies*, *6*(1), 49–68. https://doi.org/10.5817/SOC2009-1-49

Tedeschi, M., Vorobeva, E., & Jauhiainen, J. S. (2022). Transnationalism: Current debates and new perspectives. *GeoJournal*, *87*(2), 603–619. https://doi.org/10.1007/s10708-020-10271-8

ten Kate, J., de Koster, W., & van der Waal, J. (2017). The Effect of Religiosity on Life Satisfaction in a Secularized Context: Assessing the Relevance of Believing and Belonging. *Review of Religious Research*, *59*(2), 135–155. https://doi.org/doi:10.1007/s13644-016-0282-1

Tlcimukova, P. (2014). The Religiosity of Japanese Migrants in the Czech Republic. *Open Journal of Social Sciences*, *2*, 11–19. https://doi.org/doi:10.4236/jss.2014.21002

Topinka, D. (2009). Utváření konceptu integrace imigrantů. In D. Topinka, P. Zahrádka, M. Foret, M. Fafejta, & J. Hrabal (Ed.), *VYPRÁVĚNÍ – IDENTITA – DIFERENCE. Vybraná témata kulturálních studií*. (s. 145–172). Univerzita Palackého v Olomouci.

Trovão, S. S., Ramalho, S. C. C., & David, M. I. P. T. (2015). Transnational families, religious participation and gender dynamics: Filipino, Sao Tomean and Indo-Mozambican immigrant women in Lisbon, Portugal. *Gender, Place and Culture*, *22*(3), 325–343. https://doi.org/doi.org/10.1080/0966369X.2013.855709

Ullah, A. K. M. A., Huque, A. S., & Kathy, A. A. (2022). Religion in the Age of Migration. *Politics, Religion & Ideology*, *23*(1), 67–76.

Umpierrez de Reguero, S., & Finn, V. (2023). Migrants' intention to vote in two countries, one country, or neither. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 1–24. https://doi.org/doi.org/10.1080/17457289.2023.2189727

United Nations. (1998). *Recommedations of Statistics of International Migration*. https://unstats.un.org/unsd/publication/seriesm/seriesm_58rev1e.pdf

Váně, J. (2012). *Komunita jako nová naděje?* Západočeská univerzita v Plzni.

van Haute, E., & Kernalegenn, T. (2021). Political parties abroad as actors of transnational politics. *Comparative Migration Studies*, *9*(27), 1–16. https://doi.org/doi.org/10.1186/s40878-021-00234-4

van Liempt, I., & Bilger, V. (2018). Methodological and Ethical Dilemmas in Research Among Smuggled Migrants. In R. Zapata-Barrero & E. Yalaz (Ed.), *Qualitative Research in European Migration Studies* (s. 269–285). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-76861-8

Vega-Tinoco, A., Gil-Lacruz, A. I., & Gil-Lacruz, M. (2022). Civic Participation as a Promoter of Well-Being: Comparative Analysis among European Countries. *Social Indicators Research*, *164*, 217–237. https://doi.org/doi.org/10.1007/s11205-022-02947-0

Vertovec, S. (2009). *Transnationalism* (1.). Routledge.

Waldinger, R. (2013). Immigrant transnationalism. *Current Sociology Review*, *61*(5–6), 756–777. https://doi.org/doi:10.1177/0011392113498692

Waldinger, R., Soehl, T., & Lim, N. (2012). Emigrants and the Body Politic Left Behind: Results from the Latino National Survey. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *38*(5), 711–736. https://doi.org/doi:10.1080/1369183X.2012.667978

Wang, S., & Maharaj, S. (2019). Community Support for Immigrants and Their Families. In H. Bauder (Ed.), *Putting Family First: Migration and Integration in Canada* (s. 67–91). UBC Press.

Warner, R. S. (2000). Religion and New (Post-1965) Immigrants: Some Principles Drawn from Field Research. *American Studies*, *41*(2/3), 267–286.

Warner, R. S. (2005). *A Church of Our Own: Disestablishment and Diversity in American Religion*. Rutgers University Press.

Wassermann, M., Fujishiro, K., & Hoppe, A. (2017). The effect of perceived

overqualification on job satisfaction and career satisfaction among immigrants: Does host national identity matter? *International Journal of Intercultural Relations*, *61*, 77–87. https://doi.org/doi.org/10.1016/j.ijintrel.2017.09.001

Waters, M. C., & Gerstein Pineau, M. (2015). *The Integration of Immigrants into American Society*. National Academies Press. https://doi.org/10.17226/21746

Weinberg, D. (2014). *Contemporary social constructionism: Key themes*. Temple University Press.

Wimmer, A., & Glick Schiller, N. (2002). Methodological nationalism and beyond: Nation-state building, migration and the social sciences. *Global Networks*, *2*(4), 301–334. https://doi.org/10.1111/1471-0374.00043

Windzio, M. (2015). Immigrant children and their parents: Is there an intergenerational interdependence of integration into social networks? *Social Networks*, *40*, 197–206. https://doi.org/doi.org/10.1016/j.socnet.2014.11.002

Womack, D. F. (2016). Transnational Christianity and Converging Identities: Arabic Protestant Churches in New Jersey. In M. Th. Frederiks & D. Nagy (Ed.), *Religion, Migration, and Identity: Methodological and Theological Explorations* (s. 112–131). Brill.

Wright, S., & Viggiano, C. (2020). Language and Incorporation. In C. Inglis & B. Khadria (Ed.), *The SAGE Handbook of International Migration* (s. 481–495). SAGE Publications.

Wuthnow, R., & Offutt, S. (2008). Transnational Religious Connections. *Sociology of Religion*, *69*(2), 209–232.

Yang, F., & Ebaugh, H. R. (2001). Religion and Ethnicity Among New Immigrants: The Impact of Majority/Minority Status in Home and Host Countries. *Journal for the Scientific Study of Religion*, *40*(3), 367–378. https://doi.org/10.1111/0021-8294.00063

Yoo, D. K. (1999). *New Spiritual Homes: Religion and Asian Americans*. University of Hawaii Press.

Zanfrini, L. (2020a). Introduction: General Description of the Study, Key Issues, and Provisional Conclusions. In L. Zanfrini (Ed.), *Migrants and Religion: Paths, Issues, and Lenses* (s. 3–52). Brill.

Zanfrini, L. (2020b). On the Role of Religion in the Decision to Migrate. In L.

Zanfrini (Ed.), *Migrants and Religion: Paths, Issues, and Lenses* (s. 315–356). Brill.

Zapata-Barrero, R., & Yalaz, E. (2018). Introduction: Preparing the Way for Qualitative Research in Migration Studies. In R. Zapata-Barrero & E. Yalaz (Ed.), *Qualitative Research in European Migration Studies* (s. 1–8). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-76861-8

Zapata-Barrero, R., & Yalaz, E. (2022). Qualitative Methods in Migration Research. In P. Scholten (Ed.), *Introduction to Migration Studies: An Interactive Guide to the Literatures on Migration and Diversity* (s. 411–424). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-92377-8

Zhao, Y., & Liu, F. (2024). Unlocking the power of leisure: Associations between leisure activity and social integration of family and individual migrants. *Journal of Leisure Research*, *55*(3), 381–397. https://doi.org/doi.org/10.1080/00222216.2023.2214557

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Fotodokumentace z výzkumné lokality
2. Situační mapy
3. Relační mapy

Příloha 1: Fotodokumentace z výzkumné lokality

Pro lepší představu o výzkumné lokalitě přikládám pár fotografií zachycujících prostředí farnosti či komunitní události. Pro podrobnější nahlédnutí do života komunit doporučuji navštívit jejich instagramové profily.

Anglicky mluvící

@saintthomasprague

Španělsky mluvící

@parroquia.sto.tomas_praga

Příloha 1: Obrázek 1 a 2: Slavení Panny Marie Guadalupské, patronky Mexika, zdroj: autorka

Příloha 1: Obrázek 3 a 4: Dobročinný Jarmark na podporu lidí z Venezuely, zdroj: autorka

Příloha 1: Obrázek 5 a 6: Průvod Prahou k příležitosti společného slavené Květné neděle, zdroj: G. Orejarena

Příloha 1: Obrázek 7 a 8: Divadelní hra Pastorelas znázorňující narození Ježíše, zdroj: G. Orejarena

Příloha 1: Obrázek 9 a 10: Svátek neposkvrněného početí, Kolumbijský státní svátek, zdroj: G. Orejarena

Příloha 1: Obrázek 11: Společné přípravy na advent v prostorách farnosti, zdroj: G. Orejarena

Příloha 1: Obrázek 12: Pašijový příběh hraný dětmi, zdroj: G. Orejarena

Příloha 1: Obrázek 13: První svaté přijímání, zdroj: G. Orejarena

Příloha 1: Obrázek 14: Doprovodné společenské aktivity ve farnosti, zdroj: G. Orejarena

Příloha 2: Situační mapy

Situační mapy zachycují všechny přítomné lidské i nelidské prvky v situaci, jak jsou nahlíženy zúčastněnými aktéry a výzkumníkem. Skrze iterativní pohyb mezi daty a mapou ji lze upravit a doplnit do podoby, která nabízí řadu možných analytických příběhů, a umožňuje tak nahlédnout komplexní složitost zkoumané situace (Clarke et al., 2022).

Neuspořádané situační mapy

Prvním vytvořený typem mapy je neuspořádaná situační mapa. Dle Clarke et al. (2022) její neuspořádanost brání předčasnému analytickému uzavření a zjednodušení a zároveň usnadňuje vztahovou analýzu při následné tvorbě relačních map. Tato mapa je tedy otevřená kontinuálnímu doplňování a upravování, které vede ke snazšímu rozpoznání komplexity situace a relevanci jednotlivých elementů.

Neuspořádaná situační mapa

Příloha 2: Neuspořádaná situační mapa

V souladu s principy situační analýzy jsem tedy průběžně s přibývajícími daty a nově se objevujícími komponenty mapu předělávala do podoby, která je vidět na

obrázku *Příloha 2: Neuspořádaná situační mapa*. Neuspořádaná situační mapa tak znázorňuje 49 identifikovaných prvků nosných při interpretaci migrační zkušenosti tvořící rámec pro migrační praxi migrujících. Jedná se o spektrum prvků rozpínajících se od mikro roviny individuálních elementů a aktérů až po makro rovinu zahrnující politické, ekonomické a sociální aspekty objevující se v situaci.

Uspořádané situační mapy

Druhý typ situačních map dělí elementy z neuspořádaných map do základních kategorií reflektujících obecné konstitutivní aspekty obsažené v situaci. Část obecnějších a obsáhlejších elementů objevujících se v neuspořádaných mapách jsem pro potřeby kategorizace upravila, rozšířila či více specifikovala, aby efektivněji reflektovaly vnitřní komplexitu a provázanost situace. V návaznosti na verzi Clarke (2021), která identifikovala obecné a často se vyskytující kategorie, jsem její návrh schématu upravila a rozšířila o další kategorie, které z analýzy situace vyplynuly. Předložená uspořádaná mapa tak zobrazuje třináct zastřešujících kategorií, které jsou tvořeny 134 prvky, z nichž některé jsou součástí vícero kategorií.

Uspořádaná situační mapa

Individuální a kolektivní lidští aktéři
Kněží
Rodiče
Výzkumník
Spolufarníci
Přátelé
Partner/partnerka
Příbuzní
Děti
Náboženská komunita
Farnost
Rodina
Majorita
Univerzitní kolektiv
Pracovní kolektiv
Zájmové skupiny
Ostatní migrující

Diskurzivní konstrukce individuálních a kolektivních lidských aktérů
Přátelští Češi–Nepřátelští Češi
Uzavření Češi
Češi ateisti
Češství
Latinos
Oblíbený kněz
Dobrý kazatel
Dobrý křesťan/katolík
Komunita jako zdroj přátelství
Komunita jako domov
Expati
Není migrant jako migrant

Ne-lidské prvky a aktéři
Komunikační technologie
Politická situace v zemi původu
Socioekonomická situace v ČR
Status pobytu
Sociální sítě
Předchozí migrační zkušenost
Byrokracie
Legislativa v ČR
Covid-19
Prvek náhody
Jazyk-mateřský jazyk
Vzdělávání
Životní strategie

Diskurzivní konstrukce ne-lidských prvků a aktérů
Bezpečné Česko
Konceptualizace České republiky
Česko jako dobré místo k životu
Česko jako krok zpátky
Romantizace migrace
Migrace jako nový začátek
Migrace jako emancipace
Migrace pro lepší budoucnost
Migrace jako vzdor
Víc muziky za méně peněz
Úroveň vzdělávání

Politické a ekonomické prvky
Politická situace v zemi původu
Politická situace v ČR
Víza
Proces získání trvalého pobytu
Pobytová (ne)jistota
Cizinecká policie
Víc muziky za méně peněz
Životní standard
Životní úroveň
Mezistátní vztahy
Evropská unie
Schengen
Politická participace
Remitence

Sociokulturní a symbolické prvky
Mateřský jazyk
Křesťanské symboly
Národnost
Etnicita
Religiozita
Náboženské praktiky
Kultura
Kulturní praktiky
Čeština
Jazyková bariéra
Latinos
Češství
Katolictví

Motivační prvky
Motivace k migraci
Motivace k migraci do ČR

Transnacionální prvky
Online komunikace
Sociální sítě

Děti	Charita
Migrace jako nový začátek	Náboženské události
Migrace jako emancipace	Ekonomické vazby
Migrace pro lepší budoucnost	Re-emigrace
Česko jako dobré místo k životu	Politická participace
Re-emigrace	Náboženská komunita
Partner/partnerka	Investice
	Komunikační technologie

Časové prvky
Časové možnosti
Časový posun
Věk
Životní fáze
Migrační fáze
Generace
Covid-19

Prostorové prvky
Česká republika
Lokalita farnosti
Vzdálenost od farnosti
Praha
Země původu
Schengen
Evropská unie
Lokalita původu
Evropa
Lokalita usídlení
Nábožensky pluralitní oblast

Tiché prvky a aktéři
Osobnost
Gender
Stereotypy
Etnicita
Národní identita
Náboženská identita
Vyznání partnera

Související diskurzy
Katolictví
Co by katolík měl/neměl
Kulturní tradice
Kulturně-religiózní tradice
Univerzální křesťanství
Náboženství
Religiozita
Bůh jako zaštiťovatel
Status migrujícího

Hlavní témata
Komunitní socium
Česko jako místo k životu

Příloha 2: Uspořádaná situační mapa

Kategorie **individuálních a kolektivních lidských aktérů** obsahuje šestnáct aktérů, kteří zastupují jako specifické či organizované kolektivity, jako je *rodina, farnost, náboženská komunita, univerzitní a pracovní kolektiv* či *zájmová skupina*, tak skupiny více obecné či abstraktní, jako je *majorita a ostatní migrující*. Zastoupení individuální aktéři reprezentují především (i když ne výlučně) silnější pouta, která jsou v rámci zmíněných skupin akcentovaná, zejména v případě *partnera/partnerky, dětí, rodičů, přátel, příbuzných, spolufarníků* a *kněží*. Zařazení aktéra *výzkumník* odráží důležitost reflexivity při výzkumném procesu, neboť skrze výzkum dané situace se výzkumník nutně stává její součástí.[49]

Kategorie **diskurzivních konstrukcí individuálních a kolektivních lidských aktérů** obsahuje třináct prvků. První pomyslná podskupina prvků se vztahuje ke konstrukcím (kolektivních) charakteristik navázaných na národní či regionální původ. Zahrnuje dvojici konstrukcí *přátelští Češi – nepřátelští Češi*, *uzavření Češi, Češi ateisti*, obecnější konstrukci *češství* a konstrukci *Latinos*. Poslední zmíněná konstrukce je kategorie přejatá od samotných participujících, která figurovala jako zaštiťující pojem a zdroj implicitních osobnostních charakteristik při popisování lidí z regionu Latinské Ameriky. Druhá podskupina se zaměřuje na konstrukce jedince jako *dobrého křesťana/katolíka*, *oblíbeného kněze* a *dobrého kazatele*. Konstrukce navázané na náboženskou komunitu představují prvky *komunita jako domov* a *komunita jako zdroj přátelství*. Ty vyzdvihují roli společenství a blízkých vazeb se spřízněně smýšlejícími druhými jako fundament pro migrací přeměněné sociální vazby v novém prostředí. Poslední podskupina konstrukcí je vázaná na diskurzivní konceptualizaci jednotlivých migrujících a obsahuje prvky *není migrant jako migrant* a *expati*. Tyto konstrukce slouží k (sebe)kategorizaci migrujících a implicitně odkazují zejména na jejich životní situaci.

Kategorie **ne-lidských prvků a aktérů** obsahuje čtrnáct rozmanitých elementů. Její součástí jsou prvky odkazující se k *politické situaci v zemi původu*,

[49] Zároveň nejenom situace, ale i my sami jako výzkumníci jsme účastí na zachycované situaci ovlivněni. Zvýšený závazek k reflexivitě je nedílnou součástí konstruktivistického aspektu situační analýzy (Clarke et al., 2022).

socioekonomické situaci v ČR a *legislativě v ČR*, s nimiž souvisí i prvky *status pobytu* a *byrokracie*. Při interpretaci migrační zkušenosti je důležitým prvkem i *předchozí migrační zkušenost*, *životní strategie*, dvojice prvků *jazyk – mateřský jazyk* a rovněž element *náhody*. Prvky úzce navázané na transnacionální komunikaci zastupují elementy *sociální sítě* a *komunikační technologie*. Kategorie je doplněna o víceznačný prvek *Covid-19* a element *vzdělávání*.

Kategorie **diskurzivní konstrukce ne-lidských prvků a aktérů** obsahuje jedenáct konstrukcí. První pomyslná podskupina se vztahuje ke konceptualizaci migrace, která je reprezentovaná konstrukcemi *migrace jako nový začátek*, *migrace jako emancipace*, *migrace pro lepší budoucnost*, *migrace jako vzdor* a obecnějším prvek *romantizace migrace*. Druhá podskupina je vázaná na zastřešující element *konceptualizace České republiky*, který je doplněn konstrukcemi *bezpečné Česko*, *Česko jako dobré místo k životu* a *Česko jako krok zpátky*. K těmto aspektům reflektujícím migrační zkušenost v České republice je přidružená i konstrukce *úroveň vzdělávání*. Poslední, více abstraktní konstrukt *víc muziky za méně peněz*, odkazuje především k pojímanému vztahu vynaloženého úsilí a získaných hodnot, nelimitovaných pouze čistě ekonomickým pojetím nákladů a výnosů, ale rovněž reprezentujících i sociokulturní aspekty plynoucí z migrační zkušenosti v dané lokalitě.

Kategorie **politické a ekonomické prvky** je tvořena čtrnácti elementy rozprostírajícími se na škále od makro roviny až po úroveň jednotlivce. Patří do ní *politická situace v zemi původu*, *politická situace v České republice*, *Evropská unie*, *Schengen* a *mezistátní vztahy*. Tyto prvky doplňují elementy spojené zejména s legislativními aspekty migrační zkušenosti, jako je *pobytová (ne)jistota*, *cizinecká policie*, *víza* či *proces získání trvalého pobytu*. Podstatnými prvky jsou i *remitence* a *politická participace*. Tato kategorie rovněž obsahuje diskurzivní konstrukce interpretující *životní úroveň* a *životní standard* a již zmíněný konstrukt *víc muziky za méně peněz*.

Kategorie **sociokulturní a symbolické prvky** obsahují třináct elementů. Zahrnuje komplexní prvky jako je *kultura*, *národnost*, *etnicita* a *religiozita*. Prvky odkazujícími se na náboženství jako na konstitutivní aspekt navázaným na migrační proces jsou *náboženské praktiky*, *křesťanské symboly* a zejména konstrukt a interpretace *katolictví*, který zároveň opět reprezentuje implicitní set charakteristik. Další část elementů spojených s jazykem zahrnuje *mateřský jazyk*,

češtinu a *jazykovou bariéru*. Kategorii doplňuje prvek *kulturní praktiky* a diskurzivní konstrukce pojímání *češství* a *Latinos*.

V kategorii **motivační prvky** se objevují elementy vztahující se k samotnému procesu migrace, tedy *motivace k migraci*, *motivace k migraci do ČR* a *re-emigrace*, na které je navázán i prvek konceptualizace *Česko jako dobrého místa k životu*. Dále se v ní objevují prvky vztažené k rámování migrace jako pozitivního aspektu životní strategie, které zahrnují *migrace jako nový začátek*, *migrace jako emancipace* a *migrace pro lepší budoucnost*. Poslední dva prvky v této kategorii, *děti* a *partner/partnerka*, se vztahují k silným sociálním vazbám jako motoru migračních a transnacionálních procesů.

Kategorie **transnacionální prvky** zaštiťuje deset prvků zvlášť konstitutivních pro transnacionální angažovanost migrujících. Patří mezi ně *komunikační technologie*, *sociální sítě* a *online komunikace* jako stěžejní prostředky transnacionálního kontaktu. Dalšími prvky reprezentujícími možnosti zapojení jsou *politická participace*, *ekonomické vazby*, *investice* a *charita*. Element *náboženská komunita*, potažmo *náboženské události*, pak figurují jako zprostředkovatel i samotné místo transnacionální praxe. Prvkem s úzkou vazbou na transnacionální působení je pak element *re-emigrace*, reprezentující jak hypotetický, tak reálný životní plán.

Kategorii **časové prvky** tvoří elementy vztahující se jak k individuálnějším aspektům toku času, jako je *věk*, *životní fáze*, *migrační fáze* a *generace*, tak k obecnějším aspektům, jako je *časový posun* a s ohledem na události posledních let také hojně zastoupený prvek *Covid-19*. Významnou determinantou navázanou na migrační praxi je element *časové možnosti*, který v průběhu migrační zkušenosti značně fluktuuje.

Kategorie **prostorové prvky** zaštiťuje jedenáct elementů. Prominentně zastoupenými prvky jsou *země původu*, *Česká republika*, *Evropa* a zejména *Praha*, která kromě geografického prvku reprezentuje i symbolickou rovinu připisovanou tomuto místu. Tyto prvky jsou doplněny o konkrétnější dílčí aspekty jako je *lokalita původu*, *lokalita usídlení*, *lokalita farnosti* a *vzdálenost od farnosti*. Prvky *Evropská unie* a *Schengen* odkazují zejména k absenci překážek spojených s volným pohybem. Posledním prvkem, odkazujícím se k abstraktnímu pojetí prostoru, je *nábožensky pluralitní oblast*.

Kategorie **tiché prvky a aktéři** obsahuje sedm elementů jako je *gender*, *etnicita*, *stereotypy* a *národní identita*. Zastoupeny jsou rovněž prvky spojené s religiozitou, tedy *náboženská identita* a *vyznání partnera/partnerky*. Důležitým prvkem se ukázala být i *osobnost* migrujícího.

Kategorie **související diskurzy** obsahuje devět prvků reflektujících škálu nejrůznějších normativních očekávání, morálních konstruktů či implicitních charakteristik. Zahrnuje prvky spojené s *náboženstvím*, zejména *univerzální křesťanství*, *religiozitu*, *kulturně-religiózní tradice*, *katolictví* a diskurzivní konstrukci obsahující hodnotící element *co by katolík měl/neměl*. To doplňuje konstrukt *Bůh jako zaštiťovatel*, a to nejen samotného migračního procesu, ale i ostatních aspektů života. Kategorii uzavírají elementy *kulturní tradice* a *status migrujícího*.

Mezi **hlavní témata** spojená s interpretací migrační zkušenosti a tím vytvářející rámec migrační praxe, která byla v datech identifikována, patří **komunitní socium**, **Česko jako místo k životu** a **transnacionální participace**.

Příloha 3: Relační mapy

Relační mapy vycházejí z neuspořádaných situačních map, které doplňují o zachycení a charakteristiku vztahů mezi jednotlivými prvky. Rozdílnou povahu vztahu mezi jednotlivými elementy vystihují různé druhy spojnic, které se v mapě vyskytují. K prozkoumání vztahů mezi klíčovými prvky je obvykle zapotřebí vytvořit vícero relačních map, z nichž se každá zaměřuje na jeden z těchto klíčových prvků, a zároveň je proces relačního mapování doprovázen vytvářením poznámek. Vymezení vztahů mezi jednotlivými prvky umožňuje efektivní zaměření se na stěžejní analytický příběh, který výzkumník sleduje (Clarke, 2021; Clarke et al., 2022). Jako klíčové prvky, které budu při tvorbě relačních map sledovat, jsem zvolila hlavní témata, která byla identifikována při tvorbě uspořádané situační mapy, tedy **komunitní socium**, **Česko jako místo k životu** a **transnacionální participace**. Pro odlišení povahy vztahu jsem zvolila čtyři druhy čar, tři stupně tloušťky plné čáry dle významu vztahu a přerušovanou čáru značící nepřímý vliv.

Relační mapa: Komunitní socium

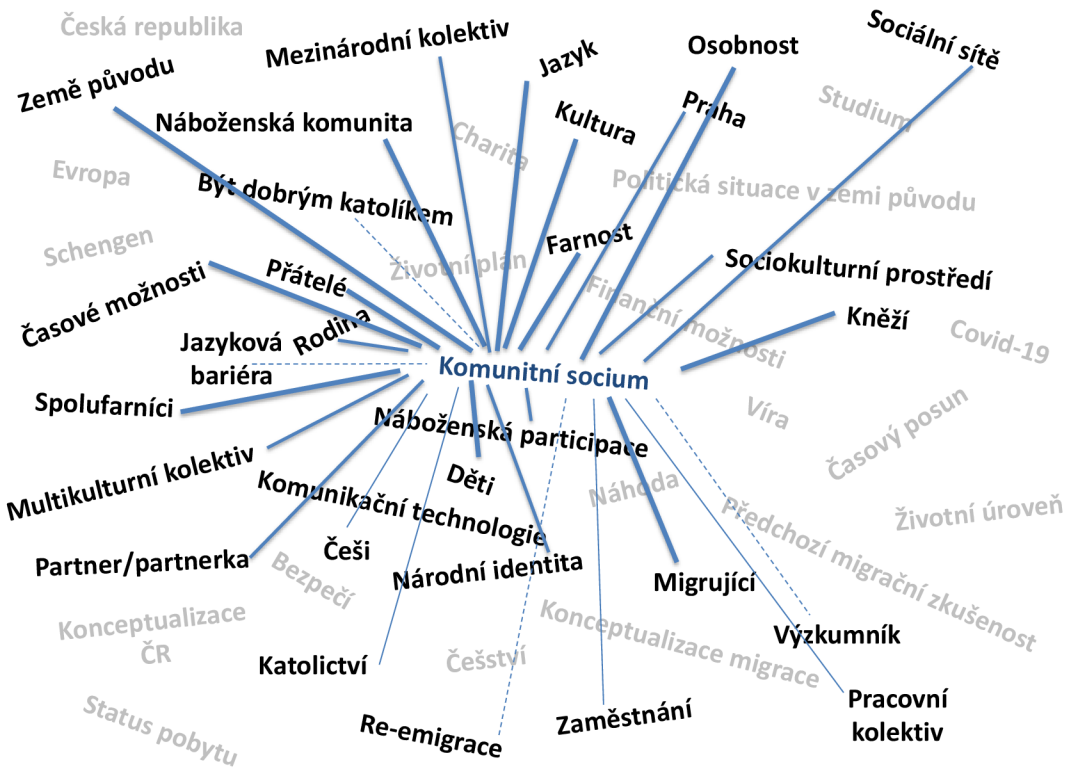

Příloha 3: Relační mapa: Komunitní socium

Relační mapa sledující vztahy vázané na hlavní element **komunitního socia** zahrnuje rozmanitou směsici prvků. Mezi prvky mající nejvýznamnější vazby k hlavnímu elementu patří *migrující*, *spolufarníci*, *přátelé*, *kněží* a *farnost*. Tyto prvky reprezentují individuální i kolektivní aktéry tvořící samu *náboženskou komunitu*. *Země původu* a *kultura* tvoří provázanou dvojici, která se při komunitním životě manifestuje zejména v procesech navázaných na udržování či znovuobjevování kulturně či národně zakořeněných praktik. *Jazyk* reprezentující praktickou rovinu prostředku komunikace je v některých případech doplněn i o jeho kulturně-specifickou symbolickou rovinu. Vazba k *časovým možnostem* reprezentuje fluktuující možnosti participujících účastnit se aktivit spojených s danou komunitou. Posledním prvkem s nejsilnější vazbou jsou *děti*, avšak tato vazba v datech vystupuje jako ambivalentní. Děti působí buď jako motivátor k větší participaci na sociálním životě komunity, nebo naopak představují překážku pro zapojení se či účast. Střední síla vazby figuruje u prvků *mezinárodní* a *multikulturní kolektiv*, *sociokulturní prostředí*, *národní identita* a *náboženská participace*. Tyto prvky figurují zejména jako vlivy utvářející klima či charakter dané náboženské komunity. Vazby prvků *rodina* a *partner/partnerka* rovněž ovlivňují místo komunity v životě migrujících jako místa sociálna. Vazba *Praha* reprezentuje lokalitu a dostupnost komunity a *sociální sítě* figurují jako prostředek komunikace mezi komunitou a zúčastněnými členy. Nejslabší vazba je pak mezi prvky *zaměstnání*, *pracovní kolektiv*, *Češi* a *katolictví*, reprezentující jak alternativní těžiště sociálna, tak normativní konstrukt spojený s vyznáním. Ten se projevuje i ve vazbě s nepřímým vlivem na konstrukt *být dobrý katolík*. Nepřímý vliv je patrný rovněž u prvků *jazyková bariéra*, *výzkumník* a *re-emigrace*.

Relační mapa: Česko jako místo k životu

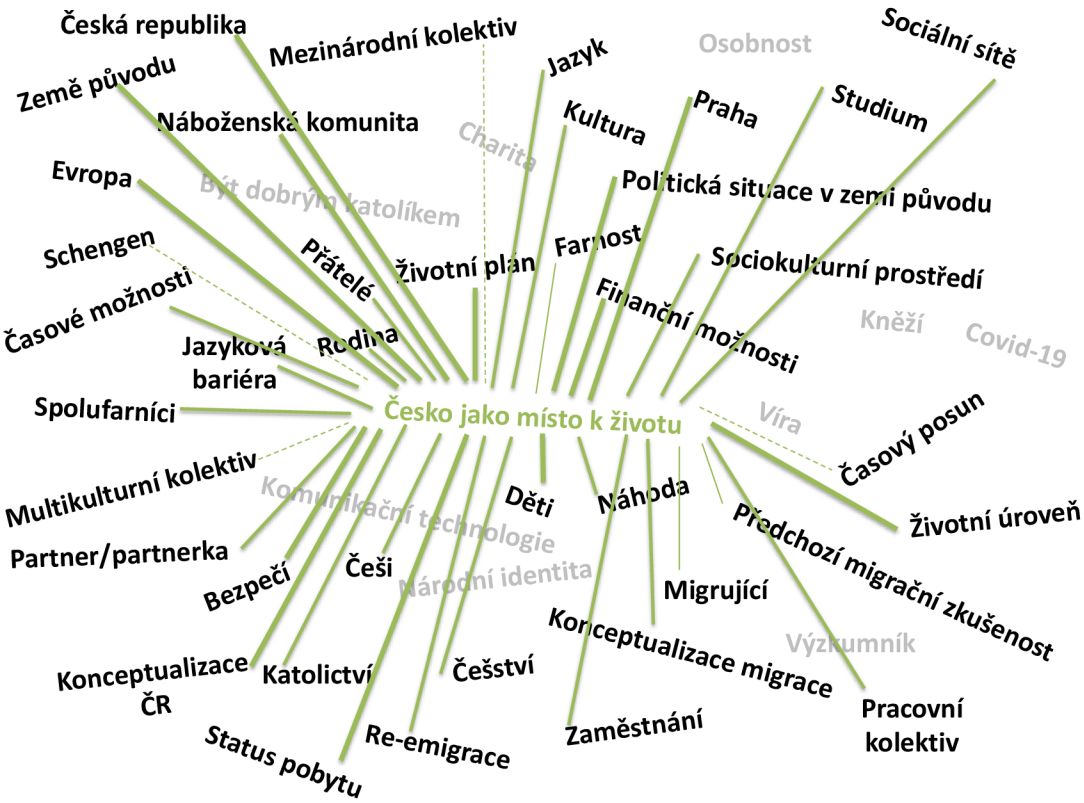

Příloha 3: Relační mapa: Česko jako místo k životu

Relační mapa sledující vztahy k ústřednímu elementu **Česko jako místo k životu** zobrazuje vazby prvků škálujících se od makro až po mikro úroveň. Prvky s nejvýznamnější vazbou, které se vztahují k obecnějším aspektům doprovázejícím migraci, zahrnují *životní plán* a dále prvky spojené s *konceptualizací ČR*, *Českou republikou*, *zemí původu*, *politickou situací v zemi původu* a *statusem pobytu*. Konkretizované elementy *Evropa* a *Praha* v datech figurují jako nadřazené termíny obsahující kromě prostorového aspektu i symbolickou rovinu. Silnou vazbu mají i konstrukty *životní úroveň* a *bezpečí*, které se v datech vztahují ke zcela konkrétním aspektům migrační zkušenosti v České republice. Podobně i prvky *děti a finanční možnosti* reflektují pojímanou kvalitu a podmínky života na daném místě. Posledním prvkem se silnou vazbou je *náboženská komunita*, která úzce souvisí s předchozím ústředním elementem, tedy komunitním sociem. Střední síla vazby je zastoupená u prvků reprezentujících interagující lidské aktéry jako jsou *přátelé*, *rodina*, *partner/partnerka*, *spolufarníci*, *pracovní kolektiv*, *Češi* a prvku mnohdy zprostředkovávajícího tuto interakci, *sociálních sítí*. Střední síla vazby je přítomná i u konstruktů *češství a katolictví*, dále u prvků navázaných na povolání, tedy *zaměstnání* a *studium*. Vazby na *sociokulturní prostředí*, *kulturu*, *jazyk* a *jazykovou*

bariéru se v datech vyskytují zejména ve vztahu k vnímanému klimatu života v České republice, k čemuž se váže i element *časové možnosti*. Vazba se střední silou je i u *konceptualizace migrace* a *re-emigrace*. Specifickým prvkem je *náhoda*, která mnohdy v datech figuruje jako prvotní, byť ne klíčový, impulz vedoucí migraci do České republiky. Slabé vazby se vyskytují u prvků *farnost*, *migrující* a *předchozí migrační zkušenost*. Nepřímý vliv je pak patrný u prvků *časový posun*, *mezinárodní* a *multikulturní kolektiv* a *Schengen*.

Relační mapa: Transnacionální participace

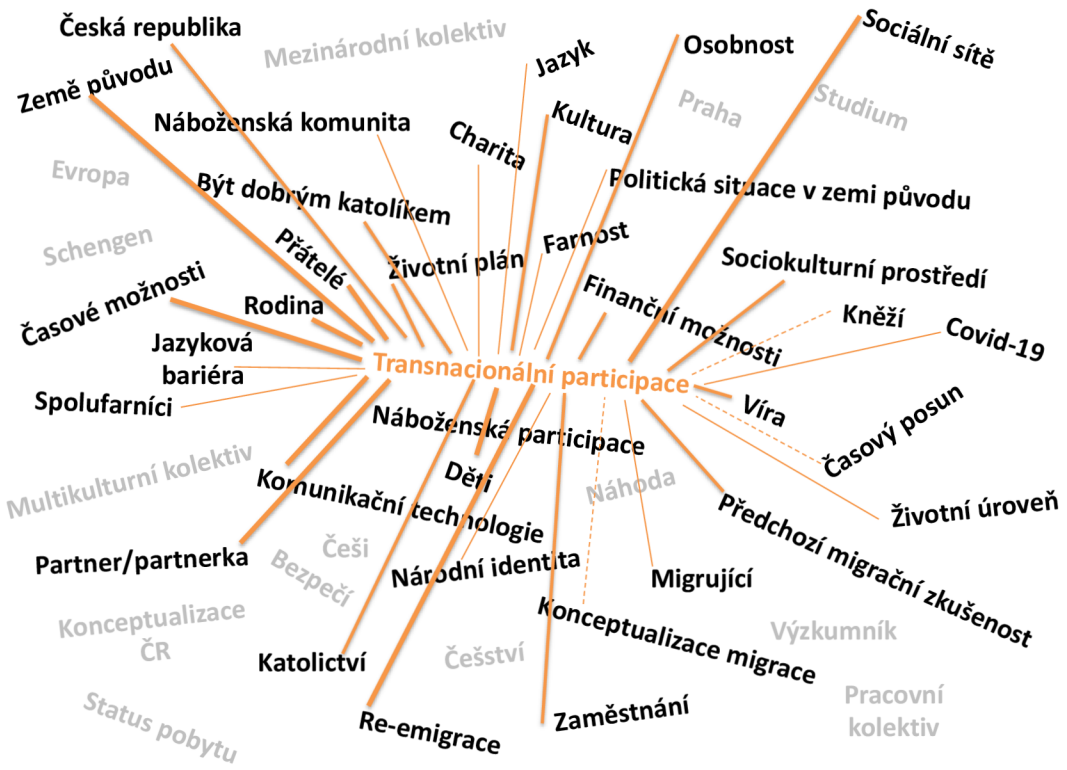

Příloha 3: Relační mapa: Transnacionální participace

Relační mapa soustředící se na **transnacionální participaci** zobrazuje silnou vazbu prvků vázaných na blízké lidské aktéry, tedy *rodinu*, *partnera/partnerku*, *děti* a *přátele*. Data rovněž poukazují na důležitost *komunikačních technologií*, a zejména *sociálních sítí*, jako prostředků k transnacionální komunikaci a participaci. Silná vazba se přirozeně vyskytuje i u prvku *země původu*, doprovázeného elementem *re-emigrace*, který v datech vystupuje jako stimulující prvek transnacionální participace. Stěžejným prvkem jsou rovněž *časové možnosti* participujících. Střední síla vazby se objevuje u aspektů spojených s *vírou*, tedy u prvku *katolictví* a taktéž u konstruktu *být dobrým*

katolíkem. Dále u prvků *kultura*, *sociokulturní prostředí*, *osobnost*, *zaměstnání* a *finanční možnosti*. Povaha těchto vztahů je vázaná nejenom na rozdílné přístupy k samotnému transnacionálnímu zapojení, ale i možnosti a příležitosti participovat. Střední vazba je i u prvku *Česká republika,* vyskytujícího se jako místo působení, a *předchozí migrační zkušenosti*, která je mnohdy zdrojem vzorců transnacionální angažovanosti. Posledním prvkem je *životní plán*, který tematicky doplňuje silnou vazbu *re-emigrace*. Slabší vazba se vyskytuje u elementů *národní identita* a *politická situace v zemi původu*. Dále u vzdálenějších lidských aktérů jako jsou ostatní *migrující* a *spolufarníci*, a taktéž u prvků *náboženská komunita a charita*. Nižší důležitost vazby se projevila i mezi prvky *jazyk* a *jazyková bariéra*. Příznačným prvkem je pak element *Covid-19*, který zejména v minulosti fungoval jako hybatel online participace a zároveň silně ovlivnil migrační procesy. Posledním prvkem se slabší vazbou je *životní úroveň*. Nepřímý vliv se ukazuje ve vztahu k obecné *konceptualizaci migrace*, *časovému posunu* a aktérům *kněží*.